The Snow Leopard
हिउँ चितुवा

वार्षिक पत्रिका
अंक-७, पौष २०७८
Volume 7, Dec 2021

Landscape initiatives for sustainable **snow leopard conservation**

Nepal's snow leopard habitats have been divided into three landscapes
– Dr. Ram Chandra Kandel

Lessons from Zeborong and Samling's satellite telemetry observations in Shey Phoksundo National Park
– Surendra Phuyal

Rinzin wins Rolex Award !

How we managed to rescue a snow leopard in 35 hours !
– Kamal Thapa

EDITORIAL

Landscape level initiatives for sustainable snow leopard conservation !

With the passage of time, the frontiers of conservation have been changing. Conservation efforts that started with controlling poaching have today reached a phase of implementation of biodiversity conservation based on the concept of conservation beyond borders at the landscape level, through the conservation of rare and endangered species, of important ecosystems and habitats, integrated conservation and social development. Today, the sustainable conservation of biodiversity is not possible without thinking beyond political, organizational or commercial borders or by focusing on preservation of only one ecosystem. On top of that, when it comes to conservation of an animal like the snow leopard, which has an expansive habitat, conserving a limited area is not enough; it is impossible to conserve snow leopard without conserving diverse and intricately tied ecosystems within the country, and through leadership, cooperation and coordination between various stakeholders, in and out of the country.

Landscape level programs have been implemented in Hindukush region for the sustainable conservation of snow leopard, by enhancing the locals' livelihoods and ensuring co-existence between the snow leopards and humans. The habitat of snow leopard encompasses 12 nations around the Hindukush region, spreading across 1,835, 000 sq. km. About 27, 432 sq. km of that falls in Nepal.

Following the concept of landscape conservation, Nepal had launched such a program for the first time in Terai region in 2001 titled 'Terai Arc Landscape Program'. Shortly afterwards, many programs that extended beyond borders were launched—the Kailash Landscape Program, which covered Nepal's Darchula, Bajhang, Humla and Baitadi district, including India's Uttarakhanda state and China's Mansarovar region; Kanchanjanga Landscape Program also covered Nepal's Taplejung, Panchthar, Ilam and Jhapa, India's Sikkim and West Bengal and Bhutan; Chitwan Annapurna Landscape Program that extends its remit from Chitwan to Mustang and Kaligandaki corridor, and other districts; and Pabitra Himali Landscape Program that connects eastern and central Himalayan ecosystems. WWF Nepal and ICIMOD have made important contributions for the development and expansion of the landscape level initiatives.

Nepal's Snow Leopard Conservation Action Plan (2017-22) has also indicated the need for landscape programs to conserve the big cat species whose habitat covers a large area. Likewise, according to Global Snow Leopard and Ecosystem Protection Program (GSLEP) goals, as part of the '20 within 2020' program, which states that, by 2020, 20 landscapes in 12 countries where snow leopards thrive will be preserved, Nepal has already secured three landscapes. These are secured based on snow leopard's natural habitat, distribution, density, and availability of the prey base.

The Himalayan regions where snow leopards thrive are also integral sources of drinking water, biodiversity, economic development and human civilization for large population of Asia. It is necessary to strike a fine balance between its sustainable conservation and development. Thus, making it imperative that landscape level conservation be advanced.

सम्पादकीय

हिउँ चितुवाको दिगो संरक्षणमा भू-परिधिस्तरीय कार्यक्रम !

समयक्रम अनुसार संरक्षणका आयामहरु पनि परिवर्तन भएका छन् । शिकार व्यवस्थापनबाट सुरु भएको संरक्षणको प्रयास दुर्लभ तथा लोपोन्मुख प्रजाति र महत्वपूर्ण पारिस्थितिकीय प्रणाली तथा वासस्थानको संरक्षण र व्यवस्थापन, एकीकृत संरक्षण तथा सामाजिक विकास हुँदै आज भू-परिधिस्तरमा सीमाभन्दा परको संरक्षणको अवधारणा बमोजिम जैविक विविधता संरक्षणको कार्यान्वयन गर्ने चरणमा आइपुगेको छ । आज, जैविक विविधताको दिगो संरक्षण कुनैपनि भू/राजनैतिक सिमाना, संस्थागत वा व्यवसायिक दायरा वा कुनै एक पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षणमा लक्षित गरेबाटमात्र सम्भव छैन । जब हिउँ चितुवाजस्तो वृहत विचरण क्षेत्र भएको वन्यजन्तुको संरक्षणको कुरा आउँछ, निश्चित क्षेत्रको मात्र संरक्षण गरेर मात्र पुग्दैन । देशभित्रको विविध र जटिल पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको संरक्षणका लागि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सरोकारवालाहरूको नेतृत्व, सहकार्य र समन्वय नगरी हिउँ चितुवाको संरक्षण गर्न असम्भव छ ।

स्थानीयको जीविकोपार्जनको विकास गर्दै हिउँ चितुवा र मानवबीच सह-अस्तित्व कायम गरी हिउँ चितुवाको दिगो संरक्षणको लागि हिन्दकूश क्षेत्रमा भू-परिधिस्तरीय कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ । हिन्दकूश हिमाली क्षेत्र आसपास रहेका विश्वका १२ वटा मुलुकहरूको भौगोलिक क्षेत्र हिउँ चितुवाको प्राकृतिक वासस्थान हो जहाँ हिउँ चितुवाहरूको वासस्थान करिब १८,३५,००० वर्ग कि.मि.मा फैलिएको छ । नेपालमा हिउँ चितुवाको वासस्थान २७, ४३२ वर्ग कि.मि.मा फैलिएको छ ।

भू-परिधिको संरक्षण गर्ने अवधारणालाई मानेर नेपालमा पहिलो पटक सन् २००१ मा तराई भू-परिधि कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको थियो । त्यस लगतै, हिमाली क्षेत्रको पारिस्थितिकीय प्रणाली तथा जैविक विविधताको संरक्षणको लागि हुम्ला, दार्चुला, बझाङ र बैतडीका साथै भारतको उत्तराखण्ड र चीनको मानसरोवर क्षेत्रलाई समेट्ने कैलास भू-परिधि कार्यक्रम, नेपालका ताप्लेजुङ्ग, पाँचथर, इलाम, झापाका साथै भारतको सिक्किम पश्चिम बंगालसँगै भुटानलाई जोड्ने कञ्चनजंघा भू-परिधी कार्यक्रम, चितवन देखि मुस्ताङ्गसम्म कालीगण्डकी कोरिडोर अन्तर्गतका जिल्लालाई जोड्ने चितवन अन्नपूर्ण भू-परिधि कार्यक्रम र पूर्वी तथा मध्य हिमाली पारिस्थितिकिय प्रणालीलाई जोड्ने पवित्र हिमाली भू-परिधि कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ । भू-परिधि कार्यक्रमहरुको विकास एवं विस्तारमा ईसिमोड तथा डब्लु.डब्लु.एफ नेपाल कार्यक्रमहरुको महत्वपूर्ण सहयोग रहेको छ ।

नेपालको हिउँ चितुवा संरक्षण कार्ययोजना (२०१७-२०२२) ले समेत ठूलो वासस्थान क्षेत्र ओगट्ने ठूलो बिरालो प्रजाति हिउँ चितुवाजस्ता वन्यजन्तुको संरक्षणलाई भू-परिधिस्तरीय अवधारणा आवश्यक पर्ने उल्लेख गरेको छ । त्यस्तै, ग्लोबल स्नो लेपर्ड एण्ड इकोसिस्टम प्रोटेक्सन प्रोग्राम (जीएसएलइपी) को लक्ष्य अनुरुप '२०२० सम्म २०' अर्थात् सन् २०२० भित्र हिउँ चितुवा वासस्थान क्षेत्र रहेको १२ मुलुकहरूमा २० वटा भू-परिधिहरु सुरक्षित गर्ने भनिएकोमा नेपालले ३ वटा भू-परिधिहरु सुनिश्चित गरिसकेको छ । हिउँ चितुवाको प्राकृतिक वासस्थान, वितरण, घनत्व, शिकार प्रजातिका उपलब्धताको आधारमा यी क्षेत्रहरूमा भू-परिधिस्तरीय अवधारणा सुनिश्चित गरिएको हो ।

हिउँ चितुवा फस्टाउने हिमाली क्षेत्रहरु एसिया महाद्वीपमा बसोबास गर्ने ठूलो जनसंख्याको खानेपानीका साथै मानव सभ्यता, जैविक विविधता र आर्थिक विकासको महत्वपूर्ण स्रोत हो । यसको दिगो संरक्षण र विकास बीच सामञ्जस्यता मिलाउनु जरुरी छ । अत: हिउँ चितुवा संरक्षणका लागि भू-परिधिस्तरीय संरक्षण कार्यक्रमहरूलाई अत्यावश्यक बनाउँदै अगाडि बढ्नु पर्दछ ।

Drawing: Ekaterina Drozhdina

Photo: Kamal Thapa

Snow leopard's prey Himalayan Tahr and Himalayan Monal in Sagarmatha National Park

Articles/Reports

How we managed to rescue a snow leopard in 35 hours ! 16

Ex-poachers become snow leopards warden 22

Why captured snow leopard is exciting to the researchers ? 29

Lessons from Zeborong and Samling's satellite telemetry monitoring in Shey Phoksundo National Park 30

News

Musk deer, Red foxes and traps discovered in Mustang on a forest patrol 37

Rinzin wins Rolex Award 38

Reference books used insnow leopard conservation 40

Snow Leopard based art workshop held in Gaurishanker Conservation Area 42

Snow Leopard Day Celebrations in Nepal 43

Snow leopard killed one dozens of goats 45

Three snow leopards test positive for coronavirus 46

Two snow leopards in Shey-Phoksundo National Park get 'Sattetile GPS Collar' 47

Dr. Tsewang Namgail Nominated by Panthera as Disney Conservation Hero 2020 49

Essay Competition held on International Snow Leopard Day 51

Land of the Snow Leopard Network receives Disney Conservation Hero Award 52

Poems

Meal of Snow Leopard 14

Story of Snow Leopard 15

Interviews

Dr. Ram Chandra Kandel 9

Rishi Baral 24

Dr. Deepak Kumar Kharel 54

Satya Narayan Shah 58

Others

That one snow leopard in Humla's Jhompalma (Travelogue) 4

Facts about Snow Leopard 36

Role of locals in snow leopard conservation (Essay) 62

Biswonath Upreti (The Legend) 65

Organization Introductions 66

The Snow Leopard magazine

Editors: Prof. Karan Bahadur Shah, Anil Adhikari, Ashleigh Lutz-Nelson, Charleen Gavette
Sub Editors: Dr. Chiran Pokhrel, Bikhyat Sherchan | **Advisors:** Dr. Rodney Jackson-SLC/Mr. Sharad Chandra Adhikary-NTNC
Translators: Timothy Aryal, Kashi Raj Bhandari, Surendra Phuyal
Front Cover Photo: Tashi R. Ghale | **Back Cover Photo :** Snow Monkey Mukhiya
Magazine Concept By: Anil Adhikari | **Design and layout:** Printall (infoprintall@yahoo.com)

Publishers

NTNC

National Trust for Nature Conservation (NTNC)
Khumaltar, Lalitppur, Phone 977-01-5526571, Email: info@ntc.org.np, URL: www.ntnc.org.np

Snow Leopard Conservancy (SLC)
75 Boyes Blvd., Sonoma, California, 95476, USA, Phone + 1 (707) 938-1700, URL: www.SnowLeopardConservancy.org

That one SNOW LEOPARD in Humla's Jhompalma

Photo: Karan Bahadur Shah

Karan Bahadur Shah

We had reached Hilsa at the Nepal-China border after trekking for five days from Simikot, Humla's district headquarters, to study the biodiversity of Limi Valley. We were a group of ten people and about 16 mules/horses. Hilsa is a small valley; China lies in its north-west, and Nepal in south-east. Humla Karnali, the river flowing from China has a newly-built bridge over it. We spent a night at Hilsa and early next day crossed that bridge to reach Limi. After making a steep climb for half an hour we arrived at a plain landscape and spotted a trap made of nylon thread placed to kill snow pigeons. Scattered in the ground were grains of rice and white feathers suggesting pigeons were indeed trapped there. The locals told us that people came there all the way from Hilsa to poach and the possibility that other wildlife were also being hunted could not be ruled out.

It must be a result of poaching that we couldn't spot wildlife like Blue sheep, Himalayan tahr and Himalayan goral as expected after a nearly four-hour long trek. Butterflies, lizards and snakes should have been spotted too because it was morning but they were nowhere to be seen. We could see the old excreta of animals like Red fox, Weasel and Beech marten but not their footsteps with yaks, horses and mules trailing the road having erased them. After trekking for four hours we found a newly-repaired stone spout along the side of the road where there was also a long stone platform the resting spot. Sitting there we had our lunch brought from Hilsa. We drank from our water bottles and refilled them.

Our journey began again after lunch there's a distinct charm to trekking in Tibet's rocky hills. It is impossible to put in words the sheer fun of it; you never know what exotic landscape or object you'll encounter next. But the atmosphere there was different. We had to walk across barren, steep land with scarce presence of herbs. The Humla Karnali river flowed downstream and across it a barren hill forming a right angle. Around it revolved vultures. Looking at it through a binocular one could spot the vultures' habitat and vultures resting. As for other four-legged wildlife however, they were nowhere to be seen. We were surprised as to why despite such a favorable environment wildlife feeding on grass such as Blue sheep and Himalayan tahr were absent ones that were supposed to be seen in hordes. Maybe because the sun was approaching its zenith the wildlife was resting in some obscure places or maybe they were disturbed by the roar of helicopters carrying passengers from Simikot to Mansarovar flying at low altitudes. But if these animals were present then snow leopards must have been there too yet even after walking such a long distance we couldn't spot any sign of their presence.

On course we came across five villagers traveling from Limi and their two dozen yaks a few horses and dogs. Some friends in our group knew those villagers so we began to exchange pleasantries. I took a chance to ask them the reason why the wildlife was nowhere to be seen. All of them blamed poaching and also said that the poachers were outsiders.

We alternated between walking and resting at some places we had to walk through the middle of dense barren hills but the road was wide enough for loaded yaks and mules to traverse. We were unable to find any water source once we started trekking after lunch and we had heard that if we walked fast we could reach the water source by five in the evening. After walking for nearly five hours we began to spot signs left by snow leopard perhaps because the land was so far from human settlement there was presence of snow leopard's prey. The more we moved ahead more signs left by snow leopard could be seen scrapes on the grounds, smell of the urine, its stool. Some signs were fresh as if just four or five days old. And it appeared that all those signs were left behind by a single snow leopard. Some friends in our group appeared to have taken joy at seeing those signs for the first time. Measuring and photographing those signs according to our necessity we kept on moving ahead.

It was about half past five in the evening when we reached a makeshift source of water in Jhompalma. We could reach the first village in Limi valley only after walking a full day that's why we decided on staying the night over there. There was a large rock over the gorge beside which was a makeshift fireplace. That was a place where porters setting out for Limi from Hilsa would stay the night, out of compulsion.

We cleaned up the fireplace at first and thought of lighting up the gas instead of firewood. There was not enough plain ground so we set up five-six tents in a row in the road itself. We left a flat-bottomed cooking pot under the water source with a very narrow thread of water so that we could use the accumulated water for contingent purposes.

After a short while boys in the kitchen fetched us black coffee and biscuits. We began to chat relishing coffee and biscuits. Even though the youths among us looked very tired they feigned their exhaustion to the aged. Hence I and our team leader Raju proposed we travel a little distance and set up a few camera traps on the road. I politely said "If we set up cameras at least we'd have information about the wildlife's movement in the region at night. It is highly likely that we could capture Red fox and Beech marten because they are the famous nocturnal animals and like to come near human settlement. I have seen that they tend to feed on bones and human's leftover food etc. I will go too. Let's go and set up at least three cameras and by the time we return the dinner would be ready here."

We a team of three set out with three cameras and within a range of 200m from our makeshift camp two roads diverged upward and downward. We thought it the best place to set up an automatic camera. And since the dark was getting thicker we set up two other cameras at a little distance from there and returned to the camp. On the road I said in jest "If these cameras don't capture the wildlife they'd let us see the people who come to steal our goods." The friends burst out in laughter. I was filled with joy too.

Upon reaching the camp Raju said "I'd guarantee that if nothing else the cameras would capture the Pika." And there were indeed Pikas frolicking around us maybe they loved the company of humans.

After having our dinner the team started to make some noise to enjoy ourselves. But our team leader Raju urged us to stop, get inside the tent and sleep. He also said that we'd have to empty the road by seven in the morning because by then locals would already be reaching that spot with yaks and mules. Some of us went to sleep others however were reluctant and began to add a few more drinks.

At about six in the morning we awoke a young teammate after a difficult attempt and asked him to fetch the cameras. The young man brought the cameras in a while. I asked him to provide the cameras to Yadav Ghimire who was snoring inside the tent beside mine. After a while another teammate provided me with black coffee and biscuits. As I started sipping the coffee Yadav started shouting excitedly "Oh god! It's great!"

I reciprocated the excitement and asked, "What happened, bro?" "Snow leopard" was the reply. "The first set camera captured a snow leopard, sir." I wanted to ask "Its head or tail?" but it was not a time for joke, because Yadav's jubilant voice made me hundred percent assured that the camera had indeed captured a snow leopard. I left coffee and biscuits at the tent and hurried to Yadav's. Before I could say anything Yadav flashed the laptop's monitor in my face as if declaring that the screen made more sense than he could. What appeared in the screen was what is supposed to be the signifier of a fresh healthy ecosystem of one of world's most beautiful Himalayan regions stepping out from the edge of the dirt road—a snow leopard.

तस्वीर: फ्रेण्ड्स अफ नेचर

हुम्ला भोमपालमाको त्यो हिउँ चितुवा

- करन बहादुर शाह

हामी लिमी उपत्यकाको जैविक विविधताको अध्ययन गर्न हुम्ला जिल्लाको सदरमुकाम सिमीकोटबाट पाँच दिन पैदल हिँडेर नेपाल - चीनको सीमास्थित हिल्सा पुगेका थियौं । हाम्रो समूहमा १० जना मानिस र १५-१६ वटा खच्चर/घोडाहरु थिए । हिल्सा एउटा सानो उपत्यका हो जसको उत्तर-पश्चिमतिर चीनको तथा दक्षिण पूर्वतिर नेपालको भू-भाग पर्छ । माथि चीनबाट नै बग्दै आएको हुम्ला कर्णालीमा हालसालै बनेको जस्तो एउठा पुल छ । हामी एकरात त्यहीं हिल्सामा बास बस्यौं र अर्को दिन बिहानै त्यहीं पुल तरेर लिमीको लागि हिड्यौं । आधा घण्टा उकालो बाटो हिडिसकेपछि तेर्सो बाटो पुग्यौं र त्यहाँ हिउँ परेवा मार्नको लागि नाइलनको धागोबाट बनाइएको पासो राखेको देख्यौ । त्यहाँ परेवाहरु लोभ्याउनका लागि चामलको गेडाहरु छरिएका थिए भने जमिनमा छरिएका सेता भुत्लाहरुले पासोमा परेवाहरु परेर मारेको कुरालाई इंगित गर्थ्यौं । स्थानीय व्यक्तिले हामीलाई हिल्सा देखि मानिसहरू त्यहाँ आएर चोरी शिकार गर्ने गरेको कुरो भनेकोले अन्य जीवजन्तुको पनि चोरी शिकार हुने सम्भावनालाई नकार्न सकिदैन थियो ।

शायद, अवैध शिकारको परिणामले हुनुपर्छ हाम्रो त्यस पछिको भण्डै चार घण्टाको हिडाईमा बाटोको तल, माथि, दायाँ बायाँ टाढा-टाढासम्म हामीले अपेक्षा गरेको नाउर, भारल, घोरल जस्ता वन्यजन्तुको नामो निशान थिएन । बिहानको समय भएकोले पुतली, छेपारो, सर्प इत्यादि पनि देखिनु पर्ने थियो तर ती पनि देखिएनन् । ठाउँ ठाउँमा सडकको किनारतिर वा ढुंगामाथि रातो फ्याउरो, ढुंगे मलसाँप्रो, हिमाली मलसाँप्रो जस्ता वन्यजन्तुको पूरानो बिष्टा देखिन्थ्यो तर त्यो बाटोमा चौंरी, घोडा, खच्चर हिँडेकोले कुनै पनि वन्यजन्तुको पाईलाहरु देखिएको थिएन । चार घण्टा जति हिँडेपछि भरखरै जिर्णोद्धार गरिएको एउटा ढुंगेधारा बाटोको छेउतरि भेटियो जहाँनिर बस्नको लागि ढुंगाको लामो चौतारा पनि थियो । त्यहाँ बसेर हामीले हिल्साबाट ल्याएको लंच खायौं । आ-आफ्नो बोतलको पानी खाएर बोतलमा पानी भऱ्यौं ।

लंच पछि हाम्रो यात्रा फेरी शुरु हुन्छ, तिब्बती पठारमा हिड्नुको मजा नै अर्कै हुन्छ । त्यो कति रोमाञ्चकारी हुन्छ भन्ने कुरो शब्दमा वर्णन गर्न नसकिने कुरो हो, हर समय खुलदुली हुन्छ कि अब के देखिने हो ? तर त्यहाँको माहौल बेग्लै थियो । नाङ्गो अलिकति घाँस भएको भिरालो जमिनमा भएको सडकमा हिड्नु परिरहेको थियो । तलतिर बग्दै गरेको हुम्ला कर्णाली नदि, त्यसको पारिपट्टी ९०° को नाङ्गो भीर जसको आसपासमा गिद्धहरु उडिरहेका देखिन्थे भने दुर्बिनबाट हेर्दा कुनै कुनै ठाउँमा अनकन्टार भीरमा गिद्धको गुँड र त्यसमा गिद्ध बसेको पनि देखिन्थ्यो । तर अन्य चारखुट्टे वन्यजन्तुको हकमा भने अधिकै कुरो दोहोरिरहेको थियो अर्थात तिनको कुनै नामोनिशान थिएन । हामीलाई आश्चर्य लागिरहेको थियो कि त्यस्तो मिल्ने उपयुक्त वासस्थानको वाबजुद पनि किन त्यहाँ हुलका हुल देखिनु पर्ने घासँ खाने, नाउर, झारल जस्ता वन्यजन्तु कता गए त ? शायद दिउसोको घाम चर्किदै गएकोले हामीले देख्न नसकेको ठाउँमा आराम गरिरहेका थिए कि वा सिमिकोटबाट मानसरोवर जाने यात्रुहरु बोकेको छिन छिनमा निक्कै कम उचाईमा ठिक हुम्ला कर्णालीको माथिबाट उड्दै गरेका हेलिकप्टरको आवाजबाट तर्सेर त्यो ठाउँबाट अन्यत्रै सरेका थिए कि भन्ने कुरो नसोचिएको होईन । तर तिनीहरुको त्यहाँ उपस्थिति भएको भए त्यस क्षेत्रमा हिउँ चितुवा पनि हुनुपर्ने थियो, तर त्यत्रो लामो बाटो हिड्दा पनि हिउँ चितुवाको कुनै पनि चिन्ह सडकमा भेटिएको थिएन ।

हिँडदा हिडदै हाम्रो भेट लिमीबाट आइरहेको पाँचजना गाउँलेहरु र तिनको २०-२५ वटा चौंरी, केही घोडा र कुकुरसँग भयो । ती व्यक्तिहरुलाई हाम्रो टिमका केही साथीहरुले चिनेकोले त्यहिँ बाटोमा एक छिन भलाकुसारी हुन थाल्यो । यही मौकामा मैले हामीले बाटोमा हिँडदा वन्यजन्तु नदेखिनुको कारण सोधी हाले, तिनिहरुले एकै स्वरमा अवैध शिकारलाई दोष दिए र यो पनि भने कि ती अवैध शिकार गर्ने बाहिरका व्यक्तिहरु हुन् ।

हामी बाटोमा बस्दै थकान मार्दै हिडंदै गयौं, कुनै कुनै ठाउँमा त अनकन्टार नाङ्गो भीरको बीचबाट हिड्नु पर्थ्यौ तर बाटो भने भारी बोकेको चौंरी, खच्चरहरु हिड्न सक्ने फराकिलो थियो । बाटोमा लंच खाएर हिडेपछि कहिं पनि पानीको श्रोत भेटिएको थिएन र छिटो हिंडे बेलुकी ५ बजे तिरमात्र पानीको श्रोत भएको ठाउँमा पुगिन्छ भन्ने कुरो सुनिएको थियो । लंच पछि झण्डै पाँच घंटा हिडे पछि बल्ल बाटोमा हिउँ चितुवाले छोडेको चिन्हहरु देखिन थाले, शायद बस्तीबाट धेरै टाढा भएकोले हिउँ चितुवाको आहार प्रजातिको त्यहाँ उपस्थिति थियो । हामी जतिजति अगाडि बढदै थियौं हिउँ चितुवाले खोस्रेको, पिसाब फेरेको गंध, खोस्रेको ठाउँमा दिसा गरेको र बेग्लै दिसा गरेको देखिन थाले । कुनै कुनै चिन्हहरु त चारपाँच दिन पहिलेका मात्र हुन कि जस्तो लाग्थ्यो । ती जम्मै चिन्हहरु एउटै हिउँ चितुवाको भएको जस्तो पनि प्रतित हुन्थ्यो । हामीसँगै हिडेका केही साथीहरुले हिउँ चितुवाको यी चिन्हहरु पहिलो पटक देखेकोले खुबै रमाएका देखिन्थे । हामीले ती चिन्हहरुको आवश्यकता अनुसार फोटो र नाप लिँदै अगाडि बढ्ने क्रम जारी राख्यौं ।

बेलुकी साढे पाँच जति बज्न लागेको थियो । हामी बाटोमा पानीको काम चलाउ श्रोत भएको ठाउँ झोमपाल्मा पुग्यौं । त्यहाँबाट पुरा एकदिन हिडेंर मात्र लिमी उपत्यकाको पहिलो गाउँ पुगिन्थ्यो । त्यसकराण हामीले त्यहिं बास बस्ने निधो गर्‍यौं । त्यो खोलेसो भएको ठाउँमा बाटोको माथितिर एउटा ठूलो ढुंगा थियो जसको आडमा त्यहाँ बास बस्ने बटुवाहरुले चुल्हो बनाएर छाडेको देखिन्थ्यो । त्यो हिल्साबाट लिमीको लागि भारी सहित हिंडेका बटुवाहरुको बाध्यतावस बास बस्ने ठाउँ थियो ।

सर्वप्रथम चुल्हो सफा गरियो र त्यहि दाउरोको सट्टा ग्यास नै बालेर हामीले खाना बनाउने बिचार गर्‍यौं । त्यहाँ पाल टाँग्ने चउर नभएको कारण हामीले सडकमै लहरै ५-६ वटा पालहरु लगायौं । एउटा ठूलो

Photo: Karan Bahadur Shah

डेक्चीलाई पानीको मसिनो तुरतुरे धाराको मुनि राखियो ताकि त्यहाँ जमाएको पानीलाई विभिन्न प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न सकियोस् ।

एक छिनमै किचेनका केटाहरुले कालो कफि र बिस्कुट ल्याएर हाम्रो अगाडि राखिदिए । हामी कफि र बिस्कुटको स्वाद लिदै गफिन थाल्यौं । हाम्रो टिममा भएका युवाहरुको जमातले आफूहरू अत्यन्तै थाकेको देखिएता पनि कुराहरुको माध्यमबाट थोकका छैनौ भन्ने हामी बुढाहरुको अगाडि आभाष दिइरहेका थिए । अत: हाम्रो टोलीको नेता राजु र मैले यहि उपयुक्त मौका देखेर दुई चारवटा क्यामेरा ट्र्यापहरु अलि परसम्म पुगेर सडकमा थाप्ने कुरो अगाडी राख्यौं । मैले फेरि विनम्र भएर भने 'क्यामेरा राखेको खण्डमा कमसेकम हामीलाई त्यस भेकमा रात्री विचरण गर्ने वन्यजन्तुको अवस्थाबारे थाहा हुन्छ । रातो फ्याउरो र हिमाली मलसाँप्रो पर्ने सम्भावना धेरै हुन्छ किनभने तिनीहरु कहलिएका निशाचर हुन र मानिसको बस्ती नजिक आउन रुचाँउछन् । यसरी मानिस बास बसेको ठाउँमा आएर फालेको खाना, मासु, हड्डी इत्यादि खाने गरेको मैले देखेको हुँ । म पनि जान्छु, धेरै नभए पनि तीनवटा क्यामेरा राखेर आउँ, त्यतिबेलासम्म यतातिर खाना पनि तयार हुन्छ ।'

हामी तीनजना तीनवटा क्यामेरा बोकेर बाटोमा लगाइएको पालको छेउबाट हिड्दै करिब २०० मिटर जति पुगेका थियौं कि मुल सडकबाट एउटा सानो बाटो माथि र अर्को सानो बाटो तलतिर गएको ठाउँ फेला पर्‍यो । त्यो ठाउँ स्वचालित क्यामेरा जडानको लागि अति उत्तम ठानेर एउटा क्यामेरा लगायौं । अनि अँध्यारो बढ्न लागेकोले अन्य दुई क्यामेराहरु हतारमा अलि परतिर लगाएर हामी क्याम्पमा फर्कियौं । बाटोमा मुड फ्रेस गर्ने हेतुले मैले भनें, 'यी क्यामराहरूमा वन्यजन्तु नपरेपनि राति हाम्रो सामान चोरी गर्न आउने मनुवाको दर्शन गर्न पाइने भयौ । साथीहरु जोडले हाँस्न थाले, मेरो मन प्रफुल्लित भयो ।

क्याम्पमा पुग्दा राजुले भने 'अन्य वन्यजन्तुको फोटो नभए पनि ठूटे खरायो पर्ने कुरोको अहिले नै ग्यारेन्टी दिन्छु ।' हुन पनि हामी बसेको ठाउँको वरिपरि ठूटे खरायोहरु धेरै उछलकुद गर्दै देखिएका थिए, शायद तिनीहरुले पनि मानिसको सामीप्यता मन पराएका थिए ।

रात्री खानपान भइसकेपछि अलिकति होहल्ला गरिने कार्यक्रम शुरु हुन लागेको थियो । पालभित्रबाटै हाम्रो टोली नेता राजुले होहल्ला नगर्न र खुरुखुरु आ-आफ्नो पालभित्र गएर सुत्न सबैलाई आग्रह गरे र यो पनि भने कि भोलि बिहान सात बजेभित्र सबै पालहरू झिकेर सडकलाई खाली गरिसक्नु पर्छ । किनभने त्यसबेला सम्म स्थानीय गाउँलेहरु चौंरी, खच्चर ईत्यादि लिएर त्यहाँ आइपुगिसकेका हुनेछन् । हामी केही पालभित्र पसेर सुत्ने तरखर गर्न थाल्यौ भने केही अटेरी गरेर फेरि फ्यूल थप्ने तरखरतिर लागे ।

बिहानै ६ बजेतिर एकजना भाईलाई मुस्किलले जगाएर हिजो जडान गरेका क्यामेराहरु ल्याउनलाई आग्रह गरियो । ती भाई आँखामिच्दै त्यहाँ गएर तीनवटै क्यामेरालाई झिकेर ल्याए । मैले मेरो पालसँगैको अर्कोपालभित्र मस्तले घुरिरहेको यादव घिमिरेलाई जगाएर क्यामराहरुलाई दिनलाई अह्राएँ, उसले त्यसै गर्‍यो । एक छिन पछि कालो कफि र बिस्कुट पालको अगाडि राखेर एकजना भाई गयो । म पालभित्र बसेर कफिको चुश्कि लिंदै थिए एक्कासि सँगैको पालभित्रबाट "ओ गड ! गज्जब भो !" भन्दै यादव उत्साहित हुँदै जोरले कराउन थालेको सुनियो ।

मैले त्यस्तै उत्साहित आवाजमा कराएर सोधे "ह्वाट हेप्पेन्ड ब्रो ?" उत्तर आयो "स्नो लेपर्ड ! पहिलो राखिएको क्यामेरामा स्नो लेपर्ड पर्‍यो सर ।' भन्न त मन लागेको थियो, 'टाउको पर्‍यो कि पुच्छर?', तर त्यो मजाकको समय थिएन किनभने यादवको हर्ष र उल्लासले भरिएको स्वरबाट म शतप्रतिशत विश्वस्त थिएँ कि साँच्चै नै हाम्रो क्यामेराले हिउँ चितुवालाई कैद गरेको छ । कफि र बिस्कुट त्यहीँछाडेर म हतारिदै यादवको पालको ढोकातिर पुगें । मैले केही भन्नु अघि नै यादवले आफ्नो ल्यापटपको स्क्रिन मेरो अनुहारको अगाडि यसरी राख्यो मानौं कि उसले भन्न खोजेको भन्दा ल्यापटपको स्क्रिनले आफै बढी व्यक्त गर्न खोजिरहेको छ । मैले देखें त्यहाँ संसारकै अति सुन्दर हिमाली भेकको स्वच्छ स्वस्थ्य पारिस्थितिक प्रणालीको सूचक मानिने हिउँ चितुवा बाटोको छेउबाट लम्कदै गरेको थियो ।

Photo:Anil Adhikari/SLC

Nepal's snow leopard habitats have been divided into three landscapes

Dr. Ram Chandra Kandel is the Director General of the Department of National Parks and Wildlife Conservation (DPNWC). He has served the Government of Nepal in the various capacities for the last 32 years in many positions including Assistant Warden, Warden, Chief Warden in the Protected Areas of Tarai, Mountain and Himalayas for 22 years, for almost three years as Deputy Director General in the Department and as Provincial Secretary of Province 2 for one year. Dr. Kandel did his MSc in Wildlife Science from the Wildlife Institute of India, Dehradun under the Saurashtra University and obtained his PhD in Ecology of Asian Wild Buffalo of Koshitappu Wildlife Reserve, Nepal from Mizoram University, India. He has published more than 20 scientific articles in the national and international journals. He shared the updates of snow leopard conservation initiatives to Anil Adhikari, Editor of the Snow Leopard Magazine.

What are the contributions of landscape level initiatives to snow leopard conservation?

By the concept of landscape conservation, Nepal had launched such a program for the first time entitling 'Tarai Arc Landscape Program (TAL). Shortly afterwards, many programs that extend beyond borders were launched—the Kailash 'landscape' program, which touched Nepal's Darchula, Bajhang, Humla and Baitadi district, including India's Uttarakhanda state and China's Mansarovar region; Kanchanjanga 'landscape' program touched Nepal's Taplejung, Panchthar, Ilam and Jhapa, India's Sikkim and West Bengal and Bhutan; Chitwan Annapurna 'landscape' program that extends its remit from Chitwan to Mustang and Kaligandaki corridor, and other districts; and Pabitra Himali 'landscape' program that connects eastern and central Himalayan ecosystems. WWF Nepal and ICIMOD have made important contributions to develop and extend these programs.

Nepal's snow leopard habitats have been divided into three regions, the eastern, central and western, and declared as snow leopard landscape. These are based on snow leopard's natural habitat, distribution, density and availability of the prey base. A climate smart management plan has been implemented in the eastern Himalayan landscape. Meanwhile, the snow leopard conservation procedure has also emphasized conservation on landscape level and coordination beyond borders. Focus is also put on programs like conservation of habitat and snow leopard prey base, curbing human-snow leopard conflicts, prey research, enhancing locals' livelihoods, adapting to climate change and coordination at the local and transboundary level and beyond the borders. Snow leopard conservation committee and anti-poaching control groups have been mobilized to enhance locals' participation in conservation, to curb poaching and to contribute to the research.

Do you think that the three secured snow leopard landscape as per the goal of Global Snow Leopard & Ecosystem Protection Program help to safeguard snow leopard's food, and habitat and to protect and increase snow leopard population? If yes, how?

In what is done for the first time in the world, Nepal has implemented the 'climate smart' Landscape Conservation and Management Plan. According to the conservation areas' annual programs, the illegal international trade of snow leopard and poaching have been curbed; research and monitoring have been intensified; community-level participatory conservation enhanced; challenges created by infrastructural development controlled; climate smart management planning implemented; stakeholders' capacity has been built; management of areas beyond borders and implementation of law ensured; and conservation education has been introduced.

In the three Landscapes that Nepal has already secured, including Kangchenjunga Conservation Area, Lamgtang and Shey Phoksundo National Park, special programs focusing on snow leopard conservation have been implemented with the support from WWF Nepal. Likewise, Gaurishankar, Annapurna and Manaslu Conservation Areas which have been managed by the National Trust for Nature Conservation (NTNC) is running programs such as snow leopard conservation, awareness building and stakeholders' capacity enhancement, and research. Efforts have also been put in by the Ministry of Forests and Environment, Department of National Parks and Wildlife Conservation, Forest and Soil Conservation Department, provincial and local governments, various organizations, educational institutions, NGOs and civil society. These programs have made a positive impact on snow leopard's habitat, prey base and population.

The Livestock Insurance Program currently in operation feels like it has only provided relief to farmers because they don't cover hundred percent loss as national level insurance programs do, because of which the farmers do not seem supportive about insurance. How can we improve this situation?

A livestock insurance program has come into effect at the local level in Kangchenjunga Conservation Area, a habitat of snow leopard, since 2010. The program that is launched jointly the Department of National Parks and Wildlife Conservation and WWF Nepal has initiated the Snow Leopard Conservation Committee under Conservation Area Management Committee (CAMC) and under which a Snow Leopard Provident Fund is managed. The interest out of which is being provided as relief to the farmers, who have become victims of snow leopard attacks on their livestock. A program of same nature is also being launched in Shey Phoksundo National Park. The Livestock and Crops Insurance scheme is being implemented since 2012 for mitigation of the risk for the commercialization of agriculture and loss reduction.

Photo source: Ram Chandra Kandel

Photo source: Ram Chandra Kandel

The government through the Ministry of Agriculture has brought a directorial to provide compensation for crop and livestock damage. From this provision, the farmer gets 75 percent subsidy on the total premium amount to pay to the insurance companies. It hasn't been able to effectively implement the insurance programs in the Himalayan and rural areas because of their remoteness and lack of awareness among the farmers. The insurance scheme has helped farmers receive compensation easily.

Does the department have a concrete plan to promote and expand snow leopard tourism or has it put forward such a plan?

The department has placed wildlife-based tourism in high priority. A snow leopard research center has been established in Kangchenjunga Conservation Area to help tourists. Information centers have been set up in Sagarmatha, Shey Phoksundo, Lamgtang National Parks and Kangchenjunga Conservation Area. Likewise, the department has facilitated facelift and construction of trekking routes, and construction of infrastructure on private-public partnership basis. Further, it is essential to identify strategic locations for promotion of ecotourism in high Himalayas, construct tourism friendly infrastructure, enhance reach and participation of locals, ensure development of private sectors and promote wildlife tourism friendly places.

How are Nepal, Bhutan, China and India collaborating on the landscape level initiatives for protecting snow leopards?

Presently, there have been lesser instances of coordination and communication between stakeholders at landscape level due to the Covid 19 and its impacts.

Human -wildlife conflict is emerging as a critical issue for snow leopard conservation. As a result, snow leopards are being killed. What plans are the Government of Nepal taking to sustainably conserve the snow leopard in the future?

We are adopting strategies to make snow leopard conservation more effective by habitat management, controlling illegal trade, upgrading the shelters for livestock, livestock insurance, study and research, mobilization of local organizations and communities and expanding education publicity.

How is the central level Ministry of Forest and Environment (MoFE) planning to coordinate the National Snow Leopard Survey, Snow Leopard Conservation Action Plan (SLCAP), streamlined compensation mechanisms, veterinary services with Provincial and Rural Municipality level government bodies as these are important issues to be addressed for the snow leopard conservation?

These issues are still under discussion. We are working on putting in place a more effective coordination and collaboration and results based mechanism in the future.

तस्वीर: अनिल अधिकारी/एस एल श्री

नेपालमा हिउँ चितुवाको वासस्थानलाई

tLgj6f ekl/lw Ifq]df ljefhg ul/Psf]5

डा. रामचन्द्र कँडेल राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक हुन् । नेपाल सरकार मा ३२ वर्ष सेवा गरिसकेका उनले वन विभाग अन्तर्गत सहायक वन अधिकृतको रुपमा करिव ४ वर्ष र राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग अन्तर्गत सहायक संरक्षण अधिकृत, संरक्षण अधिकृत, प्रमुख संरक्षण अधिकृत पदहरुमा रहेर तराई, पहाड र हिमालका गरी ९ वटा संरक्षित क्षेत्रहरुमा करिव २२ वर्ष, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागमा रही करिव ३ वर्ष उपमहानिर्देशक र प्रदेश नं. २ मा रही प्रदेश सचिवको रुपमा १ वर्ष जिम्मेवारी बहन गरिसकेका छन् । सौराष्ट्र विश्वविद्यालय अन्तर्गत वाईल्डलाईफ ईन्स्टिच्युट अफ ईन्डिया, देहरादुनबाट वाईल्डलाईफ साईन्समा एम.एस्सी. र मिजोरम विश्वविद्यालयबाट अर्नाको इकोलोजीमा विद्यावारिधी गरेका डा. कँडेलले फिल्डमा रही कामकाज गरेको लामो अनुभव छ । उनका विभिन्न २० वटा भन्दा बढी वैज्ञानिक लेख, रचनाहरु प्रकाशित छन् । हिउँ चितुवा पत्रिकाका सम्पादक अनिल अधिकारीसँग हिउँ चितुवा संरक्षण सम्बन्धी अद्यावधिक जानकारीका विषयमा डा. कँडेलले दिएको अन्तर्वार्ता यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

नेपालमा हिउँ चितुवाको वासस्थानलाई पूर्वी, मध्य र पश्चिमी गरी जम्मा तीनवटा हिउँ चितुवा भू-परिधि क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ । यी भू-परिधिहरु हिउँ चितुवाको प्राकृतिक वासस्थान, वितरण, घनत्व र आहाराको उपलब्धताका आधारमा निर्धारण गरिएको हो । पूर्वी हिमाली हिउँ चितुवा भू-परिधिलाई क्लाइमेट स्मार्ट मेनेजमेन्ट प्लान तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै आइएको छ । त्यसैगरि हिउँ चितुवाको संरक्षण कार्ययोजनाले समेत हिउँ चितुवाको भू-परिधि स्तरको संरक्षण तथा सिमापार समन्वयलाई जोड दिएको छ । हिउँ चितुवा र आहारा प्रजातिको वासस्थान संरक्षण, हिउँ चितुवा र आहार प्रजातिको अध्ययन अनुसन्धान, मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण, स्थानीय समुदायको जिविकोपार्जनमा सहयोग, जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरुको अनुकूलन, अन्तरतहगत तथा सिमापार समन्वय

भू-परिधिस्तरीय संरक्षण कार्यक्रमले हिउँ चितुवा संरक्षणमा के कस्ता उपलब्धीहरु हासिल भएका छन् ?

भू-परिधिको संरक्षण गर्ने अवधारणा अनुसार नेपालमा पहिलो पटक दीर्घकालीन रणनैतिक योजना सहितको तराई भू-परिधि कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको थियो । त्यस लगतै, हिमाली क्षेत्रको पारिस्थितिकीय प्रणाली तथा जैविक विविधताको संरक्षणको लागि हुम्ला, दार्चुला, बझाङ र बैतडीका साथै भारतको उत्तराखण्ड र चीनको मानसरोवर क्षेत्रलाई समेट्ने गरी कैलास भू-परिधि कार्यक्रम, नेपालका ताप्लेजुङ्ग, पाँचथर, इलाम, झापाका साथै भारतको सिक्किम पश्चिम बंगालसँगै भुटानलाई जोड्ने गरी कञ्चनजंघा भू-परिधि कार्यक्रम, चितवन देखि मुस्ताङ्गसम्म कालीगण्डकी करिडोर अन्तरगतका जिल्लालाई जोड्ने गरी चितवन अन्नपूर्ण भू-परिधि कार्यक्रम र पूर्वी तथा मध्य हिमाली पारिस्थितिकिय प्रणालीलाई जोड्ने गरी पवित्र हिमाली भू-परिधि कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ । भू-परिधि कार्यक्रमहरुको विकास एवं बिस्तारमा ईसिमोड तथा डब्लु. डब्लु.एफ नेपाल कार्यक्रमहरुको महत्वपूर्ण सहयोग रहेको छ ।

लगायतका कार्यक्रमहरुमा जोड दिइएको छ । हिउँ चितुवा संरक्षणमा स्थानीय समुदायको सहभागिता अभिवृद्धि गरी हिउँ चितुवाको चोरी शिकार नियन्त्रण र अध्ययन अनुसन्धानमा सहयोग गर्न हिउँ चितुवा संरक्षण समिति तथा चोरी शिकार नियन्त्रण समूहरुलाई परिचालन गरिएको छ ।

के विभागको मूल्याङ्कनमा ग्लोबल स्नो लेपर्ड एण्ड इकोसिस्टम प्रोटेक्सन प्रोग्राम (जीएसएलइपी) को लक्ष्य अनुरुप नेपालले सुनिश्चित गरेको ३ वटा हिउँ चितुवा भू-परिधिहरूले हिउँ चितुवाको वासस्थान र आहारा सुनिश्चित र संरक्षण गर्न एवं हिउँ चितुवाको संख्या वृद्धि गर्न सघाएको भन्ने लाग्छ ? हो भने कसरी ?

नेपालले विश्वमा नै पहिलो पटक क्लाइमेट स्मार्ट पूर्वी हिमाली भू-परिधि संरक्षण तथा व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याएको छ । संरक्षित क्षेत्रहरुको हकमा संरक्षित क्षेत्रहरुको योजना तथा कार्यक्रमहरु आन्तरिकीकरण गरी संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम मार्फत वन्यजन्तुको अवैध चोरी तस्करी तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण, अध्ययन अनुसन्धान तथा अनुगमन, समुदायमा आधारित सहभागितामूलक संरक्षण, व्यापार, उद्योग तथा भौतिक पूर्वाधारको निर्माणबाट पर्नसक्ने चुनौतिहरुको न्यूनीकरण, स्रोत परिचालन, क्लाइमेट स्मार्ट म्यानेजमेन्ट प्लानिङ, सरोकार वालाहरुको क्षमता विकास, सिमापार व्यवस्थापन तथा कानुन कार्यान्वयन, संरक्षण शिक्षा लगायतका रणनैतिक क्षेत्रहरुलाई लक्षित गरी कार्यक्रमहरु तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरिएका छन् ।

नेपालले सुनिश्चित गरिसकेको तीनवटा भू-परिधिहरू अन्तर्गत कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्र, लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज र शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जमा डब्लु.डब्लु.एफ नेपालको आर्थिक सहयोगमा हिउँ चितुवा संरक्षणलाई लक्षित गरी विषेश कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । त्यसैगरी राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषद्वारा व्यवस्थापन गरिएका गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र, अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र, मनास्लु संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवाको संरक्षण, जनचेतना अभिवृद्धि, सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास तथा अध्ययन अनुसन्धान लगायतका कार्यक्रम सञ्चालन भएका छन् । वन तथा वातावरण मन्त्रालय, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, वन तथा भू-संरक्षण विभाग, प्रदेश सरकार, स्थानीय सरकार, संरक्षण साझेदार संस्थाहरु, शैक्षिक संस्थाहरु, गैर सरकारी संस्था, नागरिक समाजबाट पनि प्रयासहरु भएका छन् । उल्लिखित कार्यक्रमहरूका माध्यमबाट निश्चयनै हिउँ चितुवाको वासस्थान, आहारा र संख्या वृद्धिमा सकारात्मक प्रभाव परेको भन्ने हामीले अनुमान गरेका छौं ।

हाल सञ्चालनमा रहेका पशुधन बीमा कार्यक्रमले वस्तुपालक कृषकहरूलाई राहत मात्र उपलब्ध गराइरहेको अनुभूति हुन्छ किनकी राष्ट्रियस्तरको बीमा कार्यक्रमले दिने जस्तो शतप्रतिशत क्षतिपूर्ति विद्यमान पशुधन बीमा कार्यक्रमले उपलब्ध गराउँदैन जसका कारण पशुपालक कृषकहरु बीमाप्रति खासै उत्साहित देखिदैनन् । यस अवस्थालाई कसरी सुधार गर्न सकिन्छ ?

हिउँ चितुवाको वासस्थान रहेको कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्रमा सन् २०१० देखि स्थानीयस्तरमा पशुधन बीमा कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र डब्लुडब्लुएफको साझेदारीमा सञ्चालितमा कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्र आयोजनाले संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत रहने गरी हिउँ चितुवा संरक्षण समिति गठन गरी हिउँ चितुवा अक्षय कोषको स्थापना गऱ्यो । यो कोषबाट प्राप्त हुने ब्याजको रकमबाट हिउँ चितुवाबाट हुने पशुधन क्षति वापत हिउँ चितुवा समितिले राहत प्रदान गर्ने गरेको छ । यस्तै प्रकृतिको कार्यक्रम शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जमा समेत सञ्चालन गरिएको छ । कृषिको व्यवसायीकरणका लागि जोखिम न्यूनीकरण गरी कृषकले गरेको लगानी सुरक्षित गर्न २०६९ सालदेखि पशुपंक्षी तथा बाली बीमा कार्यक्रम लागु भएको छ ।

नेपाल सरकारले कृषि विकास मन्त्रालय मार्फत बाली तथा पशुधन बीमाको प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउने निर्देशिका कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यस व्यवस्था अनुसार बाली तथा पशुधन बीमा वापत पशुपालकले बीमा कम्पनीहरुलाई तिर्नुपर्ने प्रिमियमको रकममा ७५% अनुदान पाउँछन् । कृषकहरुमा चेतनाको कमी तथा दुरदराजमा वित्तिय संस्थाको अभावमा पशुपंक्षी तथा बाली बीमा कार्यक्रमलाई उच्च हिमाली तथा दुर्गम क्षेत्रमा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वय गर्न सकिएको छैन । तर स्थानीय स्तरमा सञ्चालन भएको पशुधन बीमा कार्यक्रमले पशुपालकलाई स्थानीय स्तरमा सहज र सुलभ रुपमा तत्काल क्षतिपूर्ति प्राप्त गर्न सहज भएको छ ।

के विभागसँग हिउँ चितुवामा आधारित पर्यटन सेवाको विकास र विस्तारको कुनै ठोस योजना छ वा यसले त्यस्तो योजना अघि बढाएको छ ?

विभागले वन्यजन्तुमा आधारित पर्यटन क्षेत्रको विकासलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ । वन्यजन्तुको अध्ययन अनुसन्धानमा सहयोग पुग्ने र संरक्षित क्षेत्रको भ्रमणमा आउने पर्यटकहरुको सेवाको लागि कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवा अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गरिएको छ । उच्च हिमाली क्षेत्रमा रहेको सगरमाथा, शे/फोक्सुण्डो, लामटाङ्ग र कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्रमा सूचना केन्द्रहरु स्थापना गरिएको छ । यसैगरी उच्च हिमाली क्षेत्रमा रहेका पर्यटकीय पैदलमार्गहरुको स्तरोन्नति तथा सुधार, नयाँ पैदल मार्गको विकास, उच्च हिमाली क्षेत्रमा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा पर्यटनमैत्री संरचनाहरुको निर्माणमा विभागले आवश्यक सहजीकरण गरेको छ । उच्च हिमाली क्षेत्रमा वन्यजन्तुमैत्री पर्यापर्यटनको विकासका लागि रणनैतिक स्थानहरु पहिचान गरी वन्यजन्तु पर्यटनमैत्री संरचनाहरु निर्माण, पहुँचको विस्तार, स्थानीय समुदायको सहभागिता र निजी क्षेत्रको विकास सुनिश्चित गर्न, वन्यजन्तु पर्यटनमैत्री स्थानहरुको प्रचार प्रसार गर्ने दिशामा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

नेपाल, भुटान, चिन र भारतले हिउँ चितुवा जोगाउन भू-परिधिस्तरमा कार्यक्रमहरु गर्न के कसरी हातेमालो गरिरहेका छन् ?

कोभिड १९ र यसको प्रभावका कारण हाल भू-परिधिस्तरमा सरोकार वालाहरूबीच समन्वय र संचारका उदाहरणहरु कम छन् ।

मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व हिउँ चितुवा संरक्षणको एउटा जल्दो बल्दो समस्याको रुपमा रहेको छ । यसको कारण हिउँ चितुवाहरू मारिएका छन् । आगामि दिनमा हिउँ चितुवाको दिगो संरक्षणको लागि नेपाल सरकारले कस्तो रणनीति अपनाएको छ ?

यसका लागि माथि उल्लेख गरिए झैं वासस्थानको व्यवस्थापन, चोरीशिकार नियन्त्रण, पशुधन बीमा, गोठ सुधार, अध्ययन अनुसन्धान, प्रचार प्रसार र स्थानीय संघ संस्थाहरु र समुदायहरुलाई परिचालन एवं यिनीहरुको संरक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने रणनीति लिइएको छ ।

संघीय सरकार अन्तर्गत वन तथा वातावरण मन्त्रालयले राष्ट्रिय हिउँ चितुवा सर्भेक्षण, हिउँ चितुवा संरक्षण कार्य योजना, राष्ट्रिय स्तरीय पशुधन बीमा योजना, पशु स्वास्थ्यसेवालाई प्रादेशीक र गाउँपालिका तहमा मिलाएर लैजान कसरी संयोजन गरिरहेको छ ? यी सवालहरु हिउँ चितुवा संरक्षणको लागि उठाउनु पर्ने महत्वपूर्ण विषयहरु हुन् ।

यी विषयहरु हाल छलफलको क्रममा रहेका छन । हामी भविष्यमा अझ प्रभावकारी समन्वय, सहयोग र परिणाममा आधारित संयन्त्र स्थापना गर्न काम गरिरहेका छौं ।

Meal of SNOW LEOPARD

Karan Bahadur Shah

All beings need plenty of food for survival and energy
Diverse and balanced diet support life full of synergy

Snow leopard feed on the wild animals in their very habitat
These are in the risk of extinction for poaching and other threat

Blue Sheep and **Himalayan Tahr** of high mountain are its main kill
But relish on the tiny tailless **Pika** if other big animals are nil

Musk Deer and **Tibetan Ass** also become its food
Live on **Himalayan Marmot** if it is deprived of something good

It also loves **Argali** and **Common Goral**
Wild Boar falls prey to its deadly attack

Shrewd Langur cannot save itself from Snow leopard
When found in habitat **Himalayan Monal** is also not spared

Habit of eating the **grass** is still a big mystery
Trot to the **water** source when feeling thirsty

Snow leopard prey on the **Tibetan Wooly Hare** to survive
Conflict with the human when it attacks **livestock's** life

lxpFr t'jfsf] आहारा

बाँच्न र ऊर्जा प्राप्तिको लागि सम्पूर्ण प्रणालीलाई चाहिन्छ मनग्य आहार ।
विविधता भएको सन्तुलित आहारले ल्याउँछ यिनको जीवनमा बहार ।।

आफ्नै वासस्थानको कतिपय वन्यजन्तु हिउँ चितुवाको आहारा रहेछन् ।
चोरी शिकारको कारण यी कतिपय लोप हुने अवस्थाको भएछन् ।।

नाउर र **झारल** मुख्य आहार हुन्, यी बस्छन् उच्च हिमाली भेकमा ।
ठूटे खरायो समेत यसले खान्छ ठूला जन्तु नपाए विकट लेकमा ।।

कस्तुरी मृग र **कियाङ** पनि यसको समय समयमा बन्छन् आहारा ।
हिमाली फ्याउ मूसोबाट पनि पाएको हुन्छ यसले आफ्नो प्राण धान्ने सहारा ।।

नायन र **घोरल** जस्तो वज्यजन्तु पनि आहार कै लागि यसले मार्दछ ।
आहारकै लागि यसले **बँदेल**ललाई समेत आफ्नो चक्रव्यूहमा पार्दछ ।।

हिउँ चितुवाकै आहारा हो **बाठो लंगुर** जतिकै रुख चढने भएपनि ।
डाँफेलाई समेत यसले छोड्दैन आफ्नो वासस्थानमा जहाँ पाए पनि ।।

यो सुन्दा अचम्म लाग्ला कि हिउँ चितुवाले कहिले काहीँ **घाँस** समेत खान्छ ।
तिर्खा लागेमा **पानी** पिउन समय समयमा यो पानीको स्रोततिर जान्छ ।

तिब्बती खरायोको मासुबाट पनि हिउँ चितुवाले आफ्नो पेट भराउँछ ।
घरपालुवा जन्तु खाएर यसले मानिससँग ठूलो द्वन्द्व गराउँछ ।।

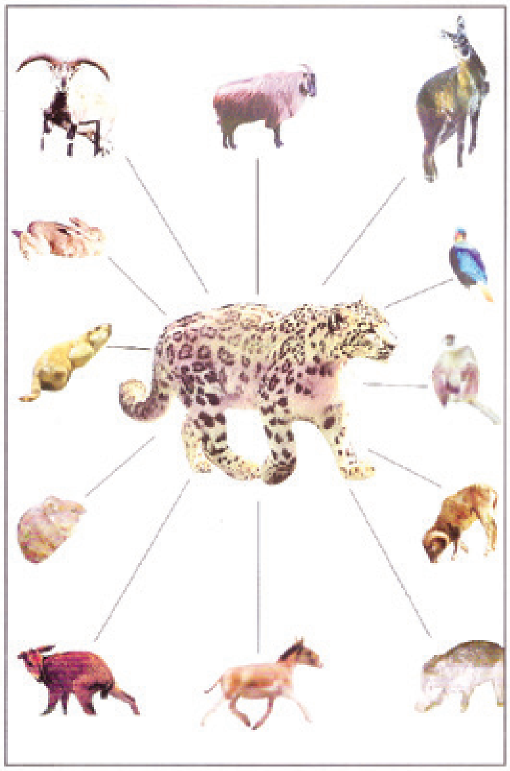

तस्वीर स्रोत: हिमालयन नेचर

Story of SNOW LEOPARD

Aarati Khatri

Elusively live in the rugged mountains slope
Very few study and research to increase our hope

Depends on Blue Sheep and Himalayan Tahr to live
But prey on sheep, goat, horse and yak when in need

Belong to the family of carnivorous big cat
Ambush the livestock when they get close

Destroy much of the livestock every year
How we can keep the shepherds out of fear

Criminal and illegal to trade trophy of snow leopards
Fifteen years of imprisonment whoever involves in the actions

Nepal estimates three hundred one to four hundred in the number
But vulnerable for the retaliation killings and conflicts with farmers

Predator proof corral is the best remedy for the long-term conservation
Livestock insurance is the only solution for livelihood protection

Lets' not harm the snow leopards, the gift of nature, my friends
Lets' create awareness in society and school to make it a grand

lxpF{r t'jf s f]कथा

उच्च हिमाली भेगको अप्ठेरा भीरहरुमा लुकी बस्ने यसको स्वभाव ।
त्यसैले त होला यसको अध्ययन अनुसन्धानमा भइरहेको छ अभाव ।।

प्राकृतिक रुपमा बाँच्नलाई नाउर र झारल यसको साहारा ।
मौका पाए भेडा, बाख्रा, घोडा र चौरीलाई बनाउँछ आफ्नो आहारा ।।

ठूलो बिरालो प्रजातिको यो मांसाहारी जीव ।
पाए जाइलाग्छ अवसरवादी स्वभाव यसको गाइवस्तु गए नजिक ।।

हरेक बर्ष गर्छ यसले धेरै पशुधनको नास ।
यस्तै हो भने कसरी हुन्छ गोठालाहरूको जीविकोपार्जनको विकास ।

यसको आखेटोपहारको चोरी सिकार गरे दण्डनीय अपराध ठहर्छ ।
यस्ता घटनाहरु कसैले गरे गराए जेलमा हुन्छ बास १५ वर्ष ।।

अनुमानित संख्या नेपालमा यसको तीनसयएक देखी चारसय भनिन्छ ।
प्रतिकारात्मक हत्या र मानवसँगको द्वन्द्वले यो विलुप्तहुने भय छ ।।

दिर्घकालिन संरक्षणका लागि शिकारी वन्यजुन्तु प्रतिरोधकखोर नै हो उपाय ।
गोठालाहरूको जीविकोपार्जन जोगाउने पशुधन बीमा नै हो एकमात्र उपाय ।।

हिउँ चितुवा प्रकृतिको देन हो साथी, यसलाई कहिल्यै हानी नपुर्‍याऊँ ।
यसलाई भव्य वनाउन समाज र विद्यालयमा चेतना जगाऔं ।

चित्र: डेबी लकहर्ष

How we managed to rescue A SNOW LEOPARD in 35 hours!

Kamal Thapa

Photo: Kamal Thapa

This story portrays an unforgettable incident on how field biologist Kamal Thapa and his colleague Lalu Gurung rescued and rehabilitated a snow leopard at Manang's rural Phu village.

On April 12, 2021, I along with my friend Lalu Gurung, a native of Tanahun, headed off to Nar-phu, the rural village in Manang. Nar-phu, which lies in the Narpabhumi Rural Municipality, is the habitat of snow leopard and its main prey species the blue sheep. The objective of our trip was to study the blue sheep.

It had been four years since Lalu and I were frequenting Phu village after leaving work at Annapurna Conservation Area Project (ACAP). On that trip we were treated with the rare view of the snow leopard just in the second day of the arrival at the village—either because Phu had a dense population of the snow leopard or because we had an experience of over two decades. We were very hopeful this time around too. We didn't get to see the snow leopard on the first day.

At dinner time, Tasi Khanto Lama, the landlady of the hotel we were staying at, informed us that a snow leopard had killed a blue sheep near the Phu gate. I have known her for over 20 years. But we couldn't get to experience that incident on the way. "People might have already taken the meat left behind by the snow leopard; what would you see?" Tasi said, curtly. It was already late into the night, so we planned to go visit the incident site tomorrow and hit the bed.

The next day around four pm, we headed off to the incident site. As we approached it, Lalu signaled that I had my camera ready. I clicked three shots quickly. I felt grateful to the snow leopard for gracing us with its presence. Even though the picture was hazy, it was enough to recognize the animal.

We were sure that the Snow leopard would come back to find its hard-earned kill. It's not so easy for the Snow leopard to hunt the blue sheep. I remember what snow leopard expert Dr. Som Ale once had said, "Blue sheep takes great risks to save its life. A small mistake can be a cause for its death. But the snow leopard doesn't take as much risk."

A few days later, a snow leopard that was calling incessantly at a grassland above Phu village, scared us. We were surprised, hearing an out-of-season call. Later, when we went investigating, we found it had killed a yak of three or four years. Perhaps it was a warning call to us to stay away from the place.

On April 21, we planned to visit Nar early in the morning. We requested the landlady to prepare a heavy breakfast and pack the lunch. Just as we were sipping tea, a rumour began to spread that a snow leopard had killed goats. I peeked outside from the hotel kitchen and observed the scene. People were roaming around, making noise.

At the same time, upon seeing a middle-aged woman heading off to Okhal corral sobbing, Lalu and I glanced at each other. There were other people running behind her too. Okhal is about some 15 minutes' walk away from where we were staying. On the night of April 20, news spread out that a snow leopard had caused havoc in the corral of local person Tenjing Karsang Lama, preying on the goats. We headed off to Okhal

with our camera. But near Okhal's shed, a middle-aged man scoffed at us, "Hey sir, why are you here? Please return right away." We did as tell quietly. As strangers, we had no other option.

I heard a whistle blowing before reaching the village. Tenjing Karsang had gestured us to stop by. We stopped. "Sirs, please stay in the village. In the afternoon, I will provide you with pictures of dead goats. And please hand them over to ACAP. That way, it would be easier for me to get compensation," Karsang said. But he looked heartbroken. His body language and look in the eye told as much. For me, it had been over 20 years since I knew Karsang brother. Back then he was a cheerful young man of 45. Only two days ago, I had a video interview with him about the foxlight.

A Fox light is an instrument which gets charged on sunlight and radiates light of different colours in the night. It is used to keep predators such as snow leopards away from attacking livestock. In Phu village, fox light was distributed to livestock farmers. Tenjing was also using the instrument. In the interview, he had thanked me as the light was working. But the subsequent incident posed a question on the instrument's efficacy.

Lalu and I were getting ready for dinner when a group of youths and school teachers requested me, in a hurried tone, to go to Okhal. I wondered why they had asked me to go after stopping me earlier. Only then did I know that a snow leopard had been trapped in the corral. They expected that I would take photos of goats and submit it to the government, but I had not imagined that a snow leopard would be at the corral till that late. Lalu and I immediately hurried off to Okhal just leaving the food we were about to take. The incident scene was not how I had imagined. Even for a small village, a crowd had already gathered at the scene.

Some villagers were arguing that the snow leopard should be rescued and taken to Central Zoo in Kathmandu. And if that is not possible, then monetary provision should be made for immediate relief. Because I had been visiting the village for years and was working on snow leopard and blue sheep, it was natural that they were expressing their grievances to me.

But I informed them that I was not an authorised person. Instead relayed the situation to ACAP Chief, Raj Kumar Gurung, and deputy chief of Narpabhumi Rural Municipality. In the wild, it takes a lot of time and resources to trap a snow leopard. But there, the predator was right in front of us. "It would be good if we could place a transmitter in its neck," I told Lalu. It was the right time for research. I requested the ACAP administration to consult with the stakeholders to make available a satellite GPS collar.

After a day of chaos and debate, it was already 4 pm. The weather was getting adverse, thanks to snowfall. Three Nepal Police personnel were already at the incident site. I felt some sense of relief thinking that now the snow leopard would survive. I felt safe too. But despite the presence of the police, the problem remained intact because the ACAP headquarters was not addressing my and the villagers' demands. The authorities were saying the snow leopard should be left in its natural habitat. But in front of a crowd of people, it was not possible.

That chaotic moment was not over. It was already 10 in the evening. After that, we all left to have dinner. A discussion ensued while we had our dinner. Only then did the villagers agree to let the snow leopard escape.

At 11 pm, we again headed off to the incident site. But within an hour, the snow leopard had already escaped. Villagers pointed to a hole from where the cat had escaped. Around the corral, there were footprints. It was easy to identify the footprints as the floor was covered with snow. Now it was clear that the snow leopard had escaped in our absence.

But even then, I felt doubtful. If anything, untoward happened in our absence. While I was wondering, suddenly from another corral came a sharp sound of 'penyee', made by a goat. That corral was about 20 meters away from the one where the snow leopard had escaped earlier. We suspected whether the snow leopard entered that corral. The sound of the goat was a little peculiar, like it was attacked.

We inspected the corral through a peephole of its door. There indeed was a snow leopard lurking. It felt like a dream. Does anything like this ever happen? The snow leopard that had killed 44 out of 45 goats had entered another corral at midnight and was killing some more. The villagers got more enraged. It was natural for them to get angry; they had grown calm earlier after agreeing to let the leopard go after a daylong discussion.

They were saying in a monotone that the snow leopard had grown accustomed to prey on the livestock. Now it would also enter our homes and attack people. They told a story of how a snow leopard attacked a shepherd called Hipop from the Phu village just three days ago.

Phurba Tsering said that a snow leopard had killed two goats on the grassland right in front of him just yesterday. They said that one snow leopard had also tried to attack Tenjing Karsang's goats yesterday. Listening to all this, it was certain that the whole area was traumatized by the snow leopard.

At that time, our first work was to rescue goats and the snow leopard safely. Therefore, the locals began

to drag the surviving goats outside. They had gotten accustomed to it. The snow leopard had already managed to kill eight goats. Ten more goats were injured. All the surviving goats were rescued but the snow leopard was still in the corral. It had to be rescued too. But the rage of the villagers told otherwise. We requested them to calm down. They were even more enraged after the second incident and were yelling curse words. The debate continued, and it was 3 am in the morning.

The villagers then came up with a trick: to trap the snow leopard in a 200-liter drum and ferry it to Chame, Manang District's headquarters. I opposed that idea, and a situation of scuffle arose. At around 4 am, the villagers got enraged, said, "it is your asset, do what you like to", and left for the village. Now the onus to wait on the snow leopard was upon five of us, Lalu, me and the three police personnel. The dawn broke soon. The snowfall got more intense. We could rescue the snow leopard in absence of the villagers. But it was not appropriate to do so, because the responsibility to protect the animal was on the locals and they had been doing so for years.

A discussion took place throughout the day on April 22. No conclusion had been met until it was 4 pm. No order came from the authorities, neither was there any direction to provide the satellite GPS collar. In the end, I told the villagers, in a threat-mixed voice, "We are heading home leaving the snow leopard with you. If anything, bad happens to the snow leopard it is you who would face the repercussions."

The idea worked. The villagers agreed to let the snow leopard escape but only on the condition that they get proper relief in terms of money. Officials from the ACAP-Chame had already left for the village to manage the relief process. After I promised the villagers that the ACAP would provide compensation after investigation, they grew quiet. At about five pm, we started the process to rescue the snow leopard. By traditional method, we first opened the door and made loud noises through the hole of the roof . The snow leopard didn't move for half an hour. It appeared reluctant to leave its kill. But after further noise, it slinked out of the door and sprinted toward the grassland. People took photos of it from about 10 to 30 metres of range with their cellphones.

A chaotic situation that lasted for 35 hours had ended. I glanced at Lalu; he looked tired but happy. I felt a rush of energy coursing inside me—with a sense of success that I managed to rescue at least one snow leopard in my life. The villagers were taking photos and videos with their cellphones. I don't know how happy they were.

But I do know that Tenjing Karsang and the owner of another corral , Phurba Tseing Lama, were sad. They are helpless too. They do not have any property except for goats and everything they had was taken away by the snow leopard. The image of their hapless face and their desperate appeal is still fresh in my mind. I hope that they'd get proper, timely monetary relief and out of which, they'd grow a positive feeling for snow leopard, which would help in the drive to conserve snow leopard. But it is clear that the villagers are not happy with whatever relief they've received so far.

Would the snow leopard survive if we were not there? It is a question I often mull about. Despite years of work, there are still a lot of challenges in the conservation of snow leopard. The incidents I witnessed tell us as much. If we are really to conserve snow leopard we need to grapple with a lot of questions, and they need to be properly addressed.

According to latest research, the Phu valley in Manang houses six snow leopards in every 100 sq km. Their main prey species, Blue sheep, also has a dense population—8.4 Blue sheep per sq km—the densest in Nepal. But the loss of livestock is also on the rise. This indicates the rise of snow leopard in the region.

According to research conducted in India lately, if the number of snow leopard's main preys, like blue sheep and Himalayan tahr, increases, so does the population of the predator. The rise in the number also gives rise to loss of livestock, as the aforementioned incidents clarify. Because of a competition between the snow leopards, those individuals that are physically weak, aged, disabled, sick or young get attracted to preying on livestock more.

My experience tells me that since people collect meat of the snow leopards kill, the predators attack the livestock more. The conditions of the corrals are poor too: there are large pores on the roofs and the stone walls are weak, something that allows snow leopard to enter the corrals easily. Even though both the corrals have fox lights installed, there was no presence of people or dogs around and no burning fire on the corrals, which further incites the snow leopard to attack the livestock. So, to prevent predators like snow leopard from entering the sheds, the sheds should be constructed well, people should inspect them frequently, let the dogs roam around and light fires at night. These incidents have taught that fox lights only are not reliable because all the corrals had fox lights installed in them. Effective programmes such as community-based insurance for the livestock that benefits the locals should be implemented. Not just the programmes that seek to protect the snow leopard, its foods and habitat.

३५ घण्टामा बल्ल उद्धार भो

तस्वीर : कमल थापा

- कमल थापा

मनाङको दुर्गम फू गाउँमा फिल्ड जीवशास्त्री कमल थापाले आफ्ना सहकर्मी लालु गुरुङसँग हिउँ चितुवाको उद्धार र पुन:स्थापना गरेको अविस्मरणीय अनुभव यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

२०७७ चैत ३० गतेका दिन तनहुँ निवासी मेरा मित्र लालु गुरुङ र म मनाङको विकट गाउँ नार-फू तिर लाग्यौं । नार्पाभूमि गाउँपालिकामा पर्ने नार-फू हिउँ चितुवा र उसको मुख्य आहारा प्रजाति नाउरको वासस्थान क्षेत्र पनि हो । हाम्रो यात्राको उद्देश्य नाउरको अध्ययन गर्नु थियो ।

अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना (एक्याप) मा काम गर्न छाडेपछि लालु भाइ र म फू गाउँ जान लागेको पनि निरन्तर ४ वर्ष भइसकेको थियो । फू गाउँमा हिउँ चितुवाको उपस्थिति घना भएर हो वा हाम्रो २ दशक भन्दा बढी अनुभवका कारणले हो प्राय: फू गाउँमा गएको दोस्रो दिन मै हिउँ चितुवाको दुलर्भ दर्शन हुने गर्थ्यो । यस पटक पनि हामी निकै आशावादी थियौं । पहिलो दिन हिउँ चितुवाको दर्शन पाइएन ।

खाना खाने बेलामा होटलकी साहुनी टसी ख्न्टो लामाले फू गेट नजिकै गए राति हिउँ चितुवाले नाउर मारेको सुनाइन् । उनीसँग मेरो २० वर्ष अगाडिदेखिको चिनजान छ । तर हामीले त बाटोमा आउँदा त्यो घटनालाई अनुभव गर्न पाएनौं । 'हिउँ चितुवाले खाएर बाँकि रहेको नाउरको मासु मान्छेले लगिसक्यो होला, के देख्थ्यो त', टसीले ओंठे जवाफ दिइन् । रात घर्किसकेकोले हामीले भोलि हेर्न जाने योजना बनायौं र ओछ्यान तताउन थाल्यौं ।

भोलिपल्ट साँझ ४ बजेतिर हामी हिउँ चितुवाले नाउर मारेको भनिएको ठाउँतिर लाग्यौ । नजिकै पुग्नु मात्र के थियो लालु भाइले क्यामरा फोकस गर्न संकेत दिए । मैले भटाभट ३ क्लिक हानें । मनमनै हिउँ चितुवाप्रति आभार प्रकट गरें हामीलाई दर्शन दिएकोमा । तस्बिर प्रष्ट नभए पनि चिन्नको लागि भने त्यो काफी थियो ।

हामी ढुक्क थियौं कि दु:ख गरेर मारेको आहार खोज्न हिउँ चितुवा पक्का पनि आउँछ भनेर । वास्तवमा नाउर मार्न त्यति सजिलो छैन हिउँ चितुवालाई । हिउँ चितुवा विज्ञ डा. सोम आलेले भनेको सम्झिन्छु, 'नाउर बाँच्नको लागि ज्यानको बाजी लगाउँदछ किनकी नाउरको सानो गल्ती वा कमजोरी उसको मृत्युको कारण बन्छ । तर हिउँ चितुवाले नाउरले जस्तो ज्यानको बाजी लगाउँदैन ।'

केही दिनपछि फू गाउँभन्दा माथिको खर्कमा हिउँ चितुवाले एकहोरो कराएर हामीलाई तर्सायो । ताज्जुब लाग्यो, बेमौसममा म्याउ म्याउ गरेपछि । पछि खोज्दै जाँदा पत्ता लगायौं कि, नजिकै त ३ देखि ४ वर्षको याक मारेको रहेछ । सो स्थानबाट हट्न सायद हामीलाई चेतावनी दिनको लागि पो होलाकि बेमौसमको बाजा बजाएको ।

वैशाख ८ गते बिहानै उठेर नार जाने योजना बनायौं । साहुनीलाई हेभि ब्रेकफास्ट र प्याक लन्च बनाउन अनुरोध गर्‍यौं । चिया पिइरहँदा 'हिउँ चितुवाले बाख्रागोठमा पसेर बाख्रा सोत्तर पारेको' हल्ला सुनिन थाल्यो । होटेलको भान्साबाट बाहिर नियालेर हेरें र सुनें । मानिसहरु यताउति गरिरहेका, हल्ला-खल्ला गरिरहेका देखिए ।

त्यत्तिकैमा एकजना डोको बोकेको अधबैसे महिला रुँदै फू गाउँबाट ओखाल गोठतिर गएको देखेर लालु र मैले मुखामुख गर्‍यौं । अन्य मानिसहरु पनि उनैको पछि दौड्दै गरेको देखियो । ओखाल भन्ने ठाउँ हामी बसेको ठाउँबाट करिब १५ मिनेटमा पुगिन्छ । वैशाख ७ गते राति स्थानीय तेन्जिङ करसाङ लामाको गोठमा हिउँ चितुवा पसेर बाख्रा र च्यांग्राहरु सोत्तर पारेको भन्ने खबर आइपुग्यो । हामी क्यामरा बोकेर ओखालतिर हिंड्यौं । तर ओखाल गोठ नजिकै एकजना स्थानीय अधबैसे पुरुषले 'ओ सर, यहाँ किन आएको हो ? तुरुन्त फर्किहाल्नुहोस्' भनेर हकारे । हामी चुपचाप गाउँतिर फर्क्यौं । अपरिचित यात्री भएकाले त्यो देखि अर्को विकल्प नि थिएन ।

गाउँ नपुग्दै सिठी बजेको आवाज सुनें । तेन्जिङ करसाङले हामीलाई त्यहीं रोकिन इशारा गरेका रहेछन् । हामी रोकियौं । 'सरहरु गाउँमै बसी राख्नुस्, म दिउँसो मरेका सबै च्यांग्राहरुको तस्बिर खिचेर तपाईंलाई दिन्छु । अनि तपाईंले नै एक्यापमा बुझाइदिनुहोला । त्यसो

भयो भने मलाई राहत पाउन सजिलो हुन्थ्यो', करसाङले भने । तर उनी बिछिप्त देखिन्थे । उनको शरीरको हाउ भाउ र आँखाले पनि उनको अवस्था बताइरहेको थियो । तेन्जिङ कर्साङ दाइसँग चिनाजान भएको २० वर्ष नाघिसकेछ । जुनबेला उनी ४५ वर्षे हँसिला जवान थिए । दुई दिन आगाडि मात्रै मैले उनीसँग भिडियो अन्तर्वार्ता गरेको थिए फक्सलाइटको बारेमा ।

फक्सलाइट यस्तो उपकरण हो जुन दिउँसो घाममा चार्ज हुन्छ र राति विभिन्न रङहरुको प्रकाश छर्दछ । हिउँ चितुवाजस्ता शिकारी वन्यजन्तुबाट गाइवस्तु नोक्सान नहोस भन्ने उद्देश्यले फक्सलाइटको प्रयोग गरिन्छ । फू गाउँमा वस्तुपालक कृषकहरुलाई फक्सलाइटहरु वितरण गरिएको रहेछ । तेन्जिङले पनि फक्सलाइट उपयोग गरिरहनुभएको थियो । अन्तर्वार्तामा वहाँले फक्सलाइटले फाइदा भइरहेको भनेर मलाई धन्यवाद दिँदै हुनुहुन्थ्यो । तर उक्त घटनाले फक्सलाइटको विश्वसनीयतामाथि नै शंका उत्पन्न गराइदियो ।

लालु भाई र म खाना खाने तयारीमा थियौं । हस्याङफस्याङ गर्दै स्थानीय विद्यालयका शिक्षकहरु र केही युवाहरु मलाई ओखाल गोठमा जानका लागि अनुरोध गर्न लागे । पहिला जान हुन्न भने अहिले फेरि किन बोलाउँदैछन् जस्तो लाग्यो । बल्ल पो मलाई थाहा भयो उक्त गोठमा हिउँ चितुवा थुनिएको रहेछ । उनीहरूको अपेक्षा मैले मरेका च्यांग्राहरुको तस्बिर लिएर प्रमाणसहित सरकारलाई बुझाइदिन्थें कि भन्ने रहेछ त्यति अबेरसम्म हिउँ चितुवा गोठभित्रै होला भनेर मैले कल्पनासम्म गरेको थिइन । खाँदै गरेको गाँस छोडेर तुरुन्त लालु र म फेरि ओखाल गोठतर्फ लाग्यौं । कल्पना गरेजस्तो थिएन घटनास्थलमा । सानो गाउँ भए पनि मानिसहरूको भिंड जम्मा भइसकेको थियो ।

केही गाउँलेहरू हिउँ चितुवालाई उद्धार गरेर काठमाडौंको सदर चिडियाखाना लैजानुपर्ने बताइरहेका थिए । त्यो सम्भव नभए तुरुन्त राहतको व्यवस्था गर्नुपर्ने माग उठाइरहेका थिए । वर्षौंदेखि त्यो गाउँमा गइराख्ने र हिउँ चितुवा/नाउरमा काम गर्ने भएकोले मसँग उनीहरुले गुनासो राख्नु स्वाभाविक नै थियो ।

तर म आधिकारिक व्यक्ति नभएको मैले जानकारी गराएँ । बरु एक्यापको कार्यालय प्रमुख राजकुमार गुरुङ र नार्पाभूमि गाउँपालिकाको उपाध्यक्षलाई उक्त अवस्थाका बारेमा जानकारी गराएँ । वनमा हिउँ चितुवा समाउन धेरै स्रोत र समय खर्चिनु पर्ने हुन्छ । तर त्यहाँ त उक्त परभक्षी हाम्रै अगाडि थियो । 'घाँटीमा ट्रान्समिटर राख्न पाए कति राम्रो हुन्थ्यो', मैले लालुसँग भनें । अनुसन्धानको लागि त्यो उपयुक्त बेला थियो । सेटेलाइट जिपिएस कलरको लागि मैले यथासक्य सरोकारवाला निकायमा कुरा उठाइदिन एक्याप प्रशासनलाई अनुरोध गरें ।

दिनभरिको होहल्ला र विवादले बेलुकीको ४ बजिसकेको थियो । सोही दिन हिउँ परेर मौसम पनि अत्यन्त प्रतिकूल भइरहेको थियो । एक्याप मनाङको सहकार्यमा नेपाल प्रहरीका ३ जवानहरु घटनास्थलमा आइपुगिसकेका थिए । केही राहत महसुस गरें अब सायद हिउँ चितुवा बाँच्छ कि भनेर । म आफैंले पनि सुरक्षित महसुस गरें । तर प्रहरी आए पनि समस्या ज्यूँ का त्यूँ रह्यो किनभने एक्याप हेडक्वार्टरबाट गाउँलेको माग र मेरो अनुरोध सम्बोधन भइरहेको थिएन । माथिबाट हिउँ चितुवालाई प्राकृतिक वासस्थानमा सकुशल छोड्ने मात्र भनिएको थियो । तर मानिसहरुको भीँडको अधिल्तिर त्यो सम्भव भइरहेको थिएन ।

त्यो तनावपूर्ण समय सकिएको थिएन । रातिको १० बजिसकेको थियो । त्यस पछि गाउँलेसहित हामी सबै खाना खान गाउँ गयौं । खाना खाने बेलामा पनि छलफल चल्यो । गाउँलेहरु बल्ल हिउँ चितुवालाई छाड्न राजी भए ।

रातिको ११ बजे हामी घटनास्थलतिर लाग्यौं । तर एक घन्टाको अन्तरालमा उक्त हिउँ चितुवा गोठ भित्रबाट उम्केर भागिसकेछ । गाउँलेले मलाई हिउँ चितुवा उम्केको प्वाल देखाए जुन प्वालबाट हिउँ चितुवा सहजै निस्कन सक्थ्यो । गोठ वरिपरि हिउँ चितुवाको पैतालाका चिन्हहरु थियो । किनकि दिनभरि परेको हिउँको कारण पदचाप चिन्नका लागि सहज भएको थियो । अब चाहीं यकीन भयो हिउँ चितुवाले कुलेलाम ठोकेछ हाम्रो अनुपस्थितिमा ।

तैपनि मनमा शंका पलायो । कतै हाम्रो अनुपस्थितिमा केही नराम्रो त भएन । यस्तै मनमा कुरा खेलिरहेको थियो, एक्कासि अर्को गोठबाट च्यांग्रा 'पेएँ' गरेर कराएको आवाज आयो । हिउँ चितुवा भागेको गोठबाट २० मिटरको दुरिमा अवस्थित अर्को गोठबाट उक्त आवाज आइरहेको थियो । हामीलाई शंका लाग्यो कतै हिउँ चितुवा उक्त गोठमा त छिरेन भनेर । किनकि उक्त च्यांग्राको आवाज अलि अनौठो खालको थियो, लगभग कसैले आक्रमण गरेजस्तो ।

उक्त गोठको ढोकाको प्वालबाट निरीक्षण गरेर हेऱ्यौ । नभन्दै गोठभित्र हिउँ चितुवा पो रहेछ । सपनाजस्तो लाग्यो । यस्तो पनि हुन्छ र ? भर्खरै ४५ वटा च्यांग्रामध्ये ४४ वटा च्यांग्राको सिनु छाडेर भाग्ने हिउँ चितुवा अर्को गोठमा छिरेर मध्यराति १२ बजे च्यांग्राहरु मार्दै थियो । गाउलेहरु थप आक्रोशित बने । दिनभरिको छलफलले शान्त भएर हिउँ चितुवालाई गोठबाट जानदिन राजी भएका गाउँलेहरु रिसाउनु स्वाभाविक नै थियो ।

उनीहरु एकस्वरमा भनिरहेका थिए कि गाइवस्तु खाने बानी परिसक्यो यो हिउँ चितुवालाई । अब यो हाम्रो घरमा पनि पस्छ र मानिसलाई पनि आक्रमण गर्छ । तीन दिन अगाडि मात्रै फू गाउँकै हिपोप भन्ने च्यांग्रा गोठालोलाई हिउँ चितुवाले आक्रमण गरेको घटना उनीहरु सुनाइरहेका थिए ।

फुर्बा छिरिङ दाइले हिजोमात्र हिउँ चितुवाले उनकै अगाडि खर्कमा चराइरहेको २ वटा च्यांग्रा मारेको बताए । हिजै दिउँसो तेन्जिङ करसाङ दाइको च्यांग्रालाई पनि आक्रमण गर्न खोजेको कुराहरु उनीहरूले बताए । त्यो सुन्दा हिउँ चितुवाको कारण सो क्षेत्र तनावग्रस्त भएको भान हुन्थ्यो ।

त्यो बेला हाम्रो पहिलो काम थियो च्यांग्रा र हिउँ चितुवालाई सकुसल उद्धार गर्नु । सोही अनुरुप स्थानीयहरुले कोङेसोले तान्दै बाँचेका च्यांग्राहरुलाई बिस्तारै बाहिर निकाले । यसमा उनीहरु पारंगत भएको पुष्टि हुन्थ्यो । तैपनि उक्त हिउँ चितुवाले ८ वटा च्यांग्राहरु भने मार्न भ्याइसकेको रहेछ । १० वटा च्यांग्राहरु पनि घाइते बनाइसकेको

थियो । मरेकादेखि बाहेक सबै च्यांग्राहरु उद्वार भयो तर हिउँ चितुवा भित्रै थियो जसको सकुशल उद्वार गर्नुपर्ने थियो । तर गाउँलेहरुको आक्रोस ती सबको लागि बाधा बनिरहेको थियो । हाम्रो अनुनय विनय जारी थियो । दोस्रो घटनाको कारणले गर्दा गाउँलेहरु झनै उत्तेजित हुनपुगे र जे मन लाग्यो त्यही बोलिरहेका थिए । वादविवाद चलिरह्यो र बिहानको साढे ३ बजिसकेको थियो ।

त्यसै क्रममा गाउँलेले जुक्ति निकाले, हिउँ चितुवालाई २ सय लिटरको ड्रमभित्र हाल्ने र मनाङ जिल्लाको सदरमुकाम चामे पु¥याउने । मैले त्यसको ठाडै प्रतिकार गरें जसका कारण केहीबेर झडपको स्थिति पनि आयो । करिब बिहानको ४ बजे गाउँलेहरु हामीसँग रिसाएर तिमिहरुको सम्पति हो जे गर्छौ गर भनी झर्कंदै गाउँतिर गए । अब भने हिउँ चितुवा कुर्ने जिम्मेवारी हामी ५ जना (लालु, म र ३ प्रहरी जवानहरु) मा आएको थियो । कुर्दा कुर्दै उज्यालो भयो, हिउँ अझ बाक्लिदै थियो । हामीले हिउँ चितुवा गाउँलेको अनुपस्थितिमा सकुशल उद्वार गर्न सक्थ्यौं । तर त्यसो गर्नु उपयुक्त थिएन, किनभने आखिरमा हिउँ चितुवा संरक्षण गर्ने प्रथम दायित्व त स्थानीय कै हो र उनीहरुले नै गर्दै आइरहेका छन् ।

वैशाख ९ गते दिनभर छलफल चल्यो । रस्साकस्सी गर्दै दिनको ४ बजिसकेको थियो । कुनै निचोड निस्किरहेको थिएन । माथिबाट कुनै आदेश आएन, न त सेटेलाइट जिपिएस कलरको कुनै निर्देशन नै आयो । अन्ततः मैले पनि धम्कीपूर्ण भाषामा गाउँलेहरुलाई भनें, ‘अब तपाईहरुको जिम्मामा हिउँ चितुवालाई छाडेर हामी घरतिर लाग्छौं । हिउँ चितुवालाई केही भयो भने तपाईंहरुलाई गाह्रो हुने त हो नि ।’

त्यस जुक्तिले भने काम ग¥यो । गाउँलेहरु हिउँ चितुवालाई छोड्न राजी भए, तर उचित राहत पाउने शर्तमा मात्र । राहत व्यवस्थापनको प्रक्रियाका लागि एक्याप चामेबाट कर्मचारी अघिल्लो दिन खबर पाउने बितिकै हिँडिसकेका थिए । जाचबुझको आधारमा एक्यापले राहत दिनेछ भनी मैले बाचा गरे पश्चात् उनीहरु शान्त बने । दिनको करिब ५ बजे हामीले हिउँ चितुवालाई खोरबाट बाहिर निकाल्ने प्रयास थाल्यौं । परम्परागत उपाय अपनाएर सर्वप्रथम खोरको ढोका खोल्यौं र खोरको छानामाथिको प्लावबाट होहल्ला गर्न थाल्यौं । आधा घण्टासम्म हिउँ चितुवा खोरमै बसिरह्यो । खासमा आफूले मारेको शिकार छाडेर बाहिर निस्कन हिउँ चितुवाले मन गरेन । तर सबैले छानोबाट जोडले कराएको सुनेर हिउँ चितुवा फुत्त बाहिर निस्क्यो र बेतोडले खर्कतिर दौड्यो । मानिसहरुले १० देखि ३० मिटरको फरकमा आफ्नो मोबाइलबाट तस्वीरहरु खिचे ।

३५ घन्टा सम्मको त्यो तनावपूर्ण अवस्थाको अन्त्य भएको थियो । लालुलाइ हेरें, उनी पनि थकित त थिए नै तर खुसीको भाव उनको अनुहारमा झल्किन्थ्यो । म भित्र ऊर्जा सञ्चार भयो, जिन्दगीमा कम्तीमा एउटा हिउँ चितुवा त बचाउन सफल भइयो भन्ने भावले । गाउँलेहरु तस्बिर र भिडियो लिँदै थिए आ-आफ्नो मोबाइलबाट । थाहा छैन उनीहरु कति खुसी थिए ।

तर मलाई थाहा छ तेन्जिङ करसाङ दाइ र अर्को गोठको मालिक फुर्बा छिरिङ लामा दाइ दुखी थिए । उनीहरु असक्त पनि छन् । च्याङ्ग्रा सिवाय अन्य सम्पति पनि नभएका उनीहरुको सर्वश्व नै हिउँ चितुवाले लुटेको थियो । उनीहरुको मलिन अनुहार र १० औंला जोडेर उनीहरुले बिन्तीभाउ गर्दै राहतको याचना गरेको दृश्य अहिले पनि मेरो आँखा वरिपरि घुमिरहन्छ । आशा छ उनीहरुले समयमै उचित राहत पाउनु हुनेछ जसको कारणले गर्दा हिउँ चितुवाप्रति उनीहरु र स्थानीय गाउँलेहरुको सकारात्मक सोंच विकास हुनेछ र त्यसले हिउँ चितुवा संरक्षणमा सहयोग पुग्नेछ । अहिले सम्म पाइएको राहतबाट गाउँलेहरु खुसि नभएको प्रस्ट हुन्छ ।

के हामी नभएको भए त्यो हिउँ चितुवा बच्थ्यो होला त भन्ने प्रश्नले मलाई यदाकदा सोच्न बाध्य गराउँदछ । वर्षौंको प्रयासपछि पनि हिउँ चितुवा संरक्षणमा निकै चुनौतीहरु छन् भन्ने यस घटनाक्रमबाट स्वतः झल्किन्छ । संरक्षण गर्ने नै हो भने हिउँ चितुवा सम्बन्धी थुप्रै प्रश्नहरुहरुप्रति चिन्तित हुनु जरुरी छ र तिनको उचित सम्बोधन हुनु जरुरी छ ।

पछिल्ला अध्ययनहरुले मनाङ जिल्लाको फू उपत्यकामा प्रति १०० वर्ग किलोमिटरमा ६ वटा हिउँ चितुवाहरु रहेको देखाउँदछ । हिउँ चितुवाको मुख्य आहारा नाउरको घनत्व पनि निकै छ (८.४ नाउर प्रति वर्ग किलो मिटर) जुन नेपालभरिमै बढी घनत्व मानिन्छ । तर वस्तुभाउको क्षति पनि बढिरहेको छ । यसले सो क्षेत्रमा हिउँ चितुवाको संख्या बढ्दै गएको संकेत गर्दछ ।

भारतमा हालसालै गरिएको अध्ययन अनुसार हिउँ चितुवाको जंगली आहार जस्तै नाउर तथा झारलको संख्या बढेमा पक्कै पनि हिउँ चितुवाको सख्या पनि बढ्छ । संख्या बढेसँगै पशुधन क्षतिको सम्भावना उत्तिकै बढी रहन्छ भन्ने कुरा माथिको घटनाबाट नि पुष्टि हुन्छ । हिउँ चितुवाहरुको आपसी प्रतिस्पर्धाले गर्दा खासगरी शारिरीक रुपले कमजोर, उमेर पुगेको, असक्त, बिरामी र आमासँग छुट्टिने उमेर नपुगेका हिउँ चितुवाहरु बढी गाइवस्तुतिर आकर्षित हुन्छन् ।

हिउँ चितुवाले शिकार गरेका आहारजन्य प्रजातिहरुको मासु मानिसहरुले आफ्नो प्रयोजनको लागि लग्नाले हिउँ चितुवा पशुजन्य प्रजातितिर खासगरि गोठतिर आकर्षित हुने गरेको मेरो अनुभवले भन्छ । गोठको अवस्था हेर्दा छानामा वन्यजन्तु छिर्न सक्ने प्वालहरु र ढुंगाका गाह्राहरु कमजोर भएको हुनाले हिउँ चितुवा गोठभित्र सजिलै छिरेको अनुमान लगाउन सकिन्छ । दुवै गोठहरुमा फक्शलाइट जोडेको भएतापनि मानिसको उपस्थिति नभएको, गोठमा आगो नबालेको, कुकुरहरुपनि नभएकोले हिउँ चितुवालाई गोठभित्र छिर्न झनै बल पुगेको देखिन्छ । अतः हिउँ चितुवाजस्तो शिकारी वन्यजन्तु गोठमा छिर्न नदिन, बलियोसँग गोठ बनाउने, मानिसले बेलाबखत अनुगमन गरिराख्ने, कुकुर पालेर राख्ने, रातको समयमा आगो बाल्ने गर्नु जरुरी छ । फक्शलाइटको मात्र भरपर्न पनि नहुने यी घटनाहरुले सिकाएको छ । किनकी क्षति भएका सबै गोठहरुमा फक्शलाइट सञ्चालनमा थिए तैपनि हिउँ चितुवा पसेर क्षति गरेको देखिन्छ । स्थानीयलाई लाभ हुने समुदायमा आधारित पशुधन बीमाजस्तो प्रभावकारी कार्यक्रम हुनु जरुरी छ न कि हिउँ चितुवा र उसको आहाराजन्य प्रजाति र वासस्थान संरक्षण मात्रै ।

(कमल थापा हिउँ चितुवाको आहारा विषयमा विद्यावारिधि गरिरहेका छन् ।)

Ex-poachers becomes SNOW LEOPARDS warden

These snow leopards in Siberia are being hunted. But the hunters aren't shooting them with guns.

Photo: BBC

Mergen Markov used to be a poacher. He hunted snow leopards in Russia's Altai Mountains. Now he is helping to conserve them. "We hunted a long time ago. There were no jobs in Zhasater", says Mergen currently working as a Snow Leopard Warden, "People needed to feed their families, that's why they or we hunted"

In 2015, WWF offered six hunters a chance to become snow leopard wardens.

"They already knew most of snow leopard's habitats because they were experienced walking in the ridges and snow leopard habitats", says Alexey Kuzhlekov, an official of Sailugemsky National Park, "so they could recognize the snow leopard's going and coming tracks"

WWF provided them motion sensor cameras to monitor and incentives for their time contribution to keep the snow leopards alive. The camera that Mergen set up for snow leopard, captured the image of ibex, a prey species. He is excited because in another image it was that of a snow leopard.

In some parts of Siberia, snow leopards have been nearly wiped out. The images obtained help scientists to study the animals. The snow leopard's population is now growing in Altai.

"We will nurture so many snow leopards, even my grandchildren will be able to see them", says Mergen, "If this project hadn't begun there would be no snow leopards left.".

पूर्व चोरी शिकारी बने

lxpFrt'jf jf8{g

साइबेरियामा यी हिउँ चितुवाहरूको शिकार गरिएको छ । तर शिकारीहरू यिनीहरूलाई बन्दुकले मारिरहेका छैनन् ।

मर्गेन मार्कोभ कुनै बेला चोरी शिकारी थिए । उनी रसियाको अल्ताई पर्वतमा हिउँ चितुवाहरूको शिकार गर्थे । तर हिजोआज उनी हिउँ चितुवा जोगाउन लागिपरेका छन् । 'धेरै पहिले हामीले त्यसको शिकार गर्थ्यौं । झ्रासातरमा हाम्रो लागि कुनै काम थिएन', हाल हिउँ चितुवा वार्डेनको भूमिकामा रहेका मर्गेन भन्छन्, 'के गर्ने, मानिसहरुलाई आफ्नो परिवारलाई खुवाउनै पर्थ्यो, त्यही भएर पनि उनीहरू र हामीहरू शिकार गर्थ्यौं ।'

२०७२ सालमा डब्लुडब्लुएफले छ जना शिकारीहरूलाई हिउँ चितुवा वार्डेन बन्न प्रस्ताव गऱ्यो ।

'उनीहरू सबैजना हिउँ चितुवाको वासस्थानका बारेमा जानकार थिए किनकी उनीहरूसँग पहाडको चोटीहरूमा हिडिरहेको अनुभव थियो', शैलुगेम्स्की राष्ट्रिय निकुञ्जका अधिकारी एलेक्से कुज्लेकोभ भन्छन्, 'अत: उनीहरू हिउँ चितुवा आउने र जाने बाटाहरू चिन्दथे ।'

डब्लुडब्लुएफले हिउँ चितुवाहरूको अनुगमन गर्न उनीहरुलाई मोसन सेन्सर क्यामरा (कुनैपनि सजिव वस्तुको उपस्थिति हुनासाथ उसको आकृति खिच्ने) र उनीहरुले आफ्नो समयको योगदान दिए वापत केही पैसा दियो हिउँ चितुवालाई बचाएर राख्नका लागि । मर्गेनले हिउँ चितुवाको लागि भनेर जडान गरेको क्यामरामा हिउँ चितुवाको आहारा मध्ये एक प्रजाति आइबेक्स (खुर भएको जंगली प्रजाति) को आकृति कैद भयो । मर्गेन उत्साहित थिए किनकी अर्को तस्वीरमा हिउँ चितुवा थियो ।

साइबेरियाको केही भागहरूमा हिउँ चितुवाहरू झण्डै लोप भइसकेका छन् । धन्न क्यामरा ट्र्यापका तस्वीरहरुले वैज्ञानिकहरुलाई हिउँ चितुवाका बारेमा अध्ययन् गर्न सघाएको छ । अल्ताईमा अहिले हिउँ चितुवाको संख्या बढिरहेको छ ।

'हामीहरू थुप्रै हिउँ चितुवाहरूको हेरचाह गर्नेछौं जसका कारण हाम्रा नातिनातिहरुले तिनीहरुलाई देख्न पाउनेछन्', मर्गेन भन्छन्, 'यदि यो आयोजनाको थालनी नभएको हुँदो हो त, यस क्षेत्रमा हिउँ चितुवा नै बाँकि रहन्नथ्यो ।'

तस्वीर : बिबिसी

Commercial livestock farming is on the rise in Mustang

Photo source: Rishi Baral/NTNC-ACAP

Rishi Baral is the office In-charge of Jomsom and Lo Manthang Area Conservation Offices, of the National Trust for Nature Conservation (NTNC)-Annapurna Conservation Area Project (ACAP). Baral holds a master's degree in zoology from Tribhuvan University. He has researched about the holes in Sal trees in Chitwan for the first time in Nepal. He has also led a research team on snow leopard in Bajhang district from Friends of Nature. Baral is currently pursuing a research on snakes; in 2020, he has researched about King-Cobra snake's process of breeding and establishing its offspring in the nature. In this interview with Snow Leopard Magazine's editor Anil Adhikari, Baral talks about the commerial livestock farming in Mustang, and the conflict between snow leopards and humans.

How many sheds for livestock farming are there in upper and lower Mustang?

There are a total of 30 sheds that includes 1291 goats, run by 30 farmers in upper Mustang's Muktinath, Kagbeni, Ghami, Charang, Surkhang, Lo Manthang and Chhonuhap. In lower Mustang 's Kowang, Tukuche, Lete, Kunjo, Marpha and Jomsom villages, there are 64 corrals that includes 2424 goats, run by 64 livestock farmers. Likewise, there are 335 goats and 35 sheep being raised commercially in Mustang. Jhopa (hybird yaks or yak–cow cross breed) and chicken are also being reared commercially, albeit in a small number.

Is commercial livestock farming on the rise or declining in Mustang?

Commercial livestock farming is on the rise in Mustang. Since the program to insure the Yaks came into effect, Yak farming shows promise, and one can observe the development of goats and sheep husbandry as well.

How can youths be encouraged to get into commercial livestock farming?

It would be productive if there were proper subsidy programs along with training and exposure visit on commercial livestock farming. It would be even more helpful if there were an office that provides good information about the work that youths are getting into and a professional who could guide them. For

youths, it would be helpful to go ahead if they know about the fodders that livestock consume.

What is the annual statistics of livestock depredation by the snow leopards in Mustang?

According to ACAP, Jomsom office, as many as 167 livestock were killed in 2020, including 109 yaks, 46 goats, 8 sheep, 3 Jhopa (a cross between male yak and domestic cow) and one horse by the leopards and snow leopards; snow leopards alone have killed 145 animals, including 109 yaks, 29 goats, 5 sheep and 2 Jhopa. Likewise, in Lo Manthang, in the same fiscal year, 23 goats and three horses were killed by the snow leopards, and two horses were killed by wolves. In 2021, until June 1, a total of 39 goats and 2 horses were killed by the snow leopards. In the same period, snow leopards had killed 12 goats in Upper Mustang.

Why is livestock loss minimization essential for conservation of snow leopards?

If there is a huge loss of livestock, farmers and locals would believe that snow leopards should be killed, and that may lead them to poison the predators, because of which, conservation of snow leopards would be very challenging. If we can't minimize the loss of livestock, the tendency of killing snow leopard would take hold.

What plans, and programs does ACAP have to lessen human-snow leopard conflict?

To lessen the conflict, ACAP has been working according to the 'Relief for livestock loss directorial, third amendment 2019'. As per which, ACAP has allocated relief amount for human-wildlife conflicts; it provides up to 20, 000 Rupees for those minimally injured, and up to 200, 000 Rupees for those critically injured. All ACAP's Area Conservation Offices have allocated amount from 200, 000 up to one million Rupees for relief and compensation.

Information regarding relief amount distribution

F/Y	ACAP Area Conservation Office Jomsom	Loss of livestock	ACAP Area Conservation Office Upper Mustang	Loss of livestock
2020	282900 Rupees	167	114750 Rupees	29
2021 (until June 1)	154200 Rupees	41	31200 Rupees	12

Has the ACAP launched a community-based livestock insurance program?

In the fiscal year 2020, ACAP has launched livestock insurance program focusing on yaks in upper and lower Mustang. In case of loss of a Yak, the insurance company provides up to 90 percent of the livestock's value. This program doesn't cover other animals.

What should local farmer do to minimize the loss from snow leopards?

First, the farmers should insure their livestock, construct modern corrals rather than traditional ones, use foxlight while keeping the livestock for the night in pasterlands, and use strong wire fences in the corrals.

The livestock insurance program is being operated as follows:

Particulars	Upper Mustang	Lower Mustang
Annual premium rate (market value): 12.5% Nepal government's contribution to premium: 75% ACAP's contribution: 12.5% Liability of livestock farmers: 12.5% Insurance amount to be received by farmers for their loss: 90% Main stakeholders: Nepal government, ACAP, Niko Insurance Company	Muktinath, Kagbeni, Ghami, Charang, Surkhang, Lo Manthang Number of insured yaks 1291 Insurance fund established by ACAP 708225 Rupees	Kowang, Tukuche, Lete, Kunjo, Marpha, and Jomsom Number of insured yaks 2424 Insurance fund established by ACAP 281656 Rupees

Do you believe that livestock have contributed in the conservation of predators such as snow leopards and foxes?

Snow leopards and wolves prey on livestock because they are easy to kill, especially predators that are aged. It can be considered that it has helped in the conservation of predators. If we look at various researches, snow leopard's food includes 30 percent livestock, which can be thought as an important contribution in the conservation of the carnivorous wildlife.

Joj ;flos j:tkfng
मुस्ताङमा वृद्धि हुँदै छ

तस्वीर : एनटीएनसी -एक्याप

ऋषि बराल मुस्ताङस्थित राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष (एनटीएनसी)-अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना (एक्याप), इलाका संरक्षण कार्यालय, जोमसोम र लोमान्थाङका प्रमुख हुन् । बरालले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, केन्द्रिय क्याम्पसबाट प्राणीशास्त्रमा स्नातकोत्तर गरेका छन् । नेपालमा पहिलो पटक सालको रुखको टोर्का (प्वाल) का बारेमा उनले चितवनमा अनुसन्धान गरेका छन् । बरालले सुदुर पश्चिम नेपालको बझाङ जिल्लामा प्रकृतिका साथी संस्थाबाट टोली प्रमुख भएर हिउँचितुवाको अनुसन्धान गरेका छन् । हाल सर्पमा अनुसन्धान समेत गर्दै रहेका उनले २०२० मा राजगोमनको गुँडलाई अनुगमन गरेर बच्चा कोरल्ने र बच्चा हुर्केर प्रकृतिमा पुन:स्थापना हुने अवधिसम्म अनुसन्धान गरेका छन् । मुस्ताङ जिल्लाको व्यवसायिक पशुपालन र हिउँ चितुवा र मानव द्वन्द्वको अवस्थाका बारेमा बरालले हिउँ चितुवा पत्रिकाका सम्पादक अनिल अधिकारीलाई दिएको अन्तर्वार्ता यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

तस्वीर : एनटीएनसी -एक्याप

मुस्ताङ जिल्ला (माथिल्लो र तल्लो) मा व्यवसायिक वस्तुपालनका गोठ कति छन् ?

मुस्ताङ जिल्लास्थित माथिल्लो मुस्ताङका मुक्तिनाथ, कागबेनी, घमी, चराङ, सुर्खाङ, लोमान्थाङ र छोनुह्प गाउँहरुमा ३० जना चौरीपालकहरुका ३० वटा गोठहरु सञ्चालनमा रहेका छन् जसमा जम्मा १२९१ वटा चौरीहरु व्यवसायिक रुपमा पालिएका छन् भने तल्लो मुस्ताङको कोवाङ, टुकुचे, लेते, कुञ्जो, मार्फा र जोमसोममा ६४ जना चौरीपालक कृषकहरुको ६४ वटा गोठहरु सञ्चालनमा छन् जसमा २४२४ वटा चौरीहरु व्यवसायिक रुपमा पालिएको छ । त्यसै गरी, मुस्ताङभरी ३३५ वटा च्याङ्ग्रा र ३५ वटा भेडा व्यवसायिक रुपमा पालिएको तथ्यांक छ भने साना संख्यामा झोपा (उच्च नश्लको चौंरी र गाईको नश्ल) कुखुराहरुको पनि व्यवसायिक पालन भएको देखिन्छ ।

व्यवसायिक वस्तुपालन पेशा मुस्ताङमा वृद्धि हुँदै छ या घट्दै छ ?

व्यवसायिक वस्तुपालन पेशा मुस्ताङमा वृद्धि हुँदै छ । चौरीको बीमा कार्याक्रम लागू भएकाले चौरी पालन व्यवसाय राम्रो देखिएको छ र च्याङ्ग्रा, भेडामा पनि व्यवसायिक पालन फस्टाउँदै गएको देख्न सकिन्छ ।

युवा पुस्तालाई घरपालुवा गाईवस्तुको व्यवसायिक पालनमा सहभागी गराउन के गर्नुपर्ला ?

व्यवसायिक वस्तुपालन सम्वन्धी उचित किसिमको अनुदान कार्यक्रम सहित तालिम एवं अवलोकन भ्रमण भए सो परिणाममुखी हुने थियो । युवा पुस्ताले व्यवसायिक रुपमा काम सुरु गर्दा उसले गर्न खोजेको कामको बारेमा ज्ञान दिने राम्रो कार्यालय जसमा व्यवसायिक ज्ञान भएको व्यक्तिको पनि व्यवस्था भएमा अझै सहज हुन्छ । आफ्नो वस्तुले खाने आहार सम्बन्धी जानकारी भयो भने पनि व्यवसायिक रुपमा अगाडि बढ्न युवालाई सजिलो हुन्छ ।

मुस्ताङमा हिउँ चितुवाबाट घरपालुवा गाईवस्तु मारिने वार्षिक संख्या कति छ ?

एक्याप इलाका संरक्षण कार्यालय जोमसोम अर्न्तगत आर्थिक वर्ष २०७६/२०७७ मा १६७ वटा घरपालुवा गाईवस्तुहरु मारिएका अभिलेख गरिएका छन् जसमा १०९ याक, ४६ च्याङ्ग्रा, ८ भेडा, ३ झोपा र १ घोडा हिउँ चितुवा र चितुवाले मारेको देखिन्छ भने हिउँ चितुवाबाट मात्र १४५ वटा जनावरहरु मारिएका थिए जसमा १०९ याक, २९ च्याङ्ग्रा, ५ भेडा र २ झोपा थिए । त्यसैगरी एक्याप इलाका संरक्षण कार्यालय लोमान्थाङ अर्न्तगत आर्थिक वर्ष २०७६/२०७७ को अवधिमा २३ च्याङ्ग्रा, ३ घोडा हिउँ चितुवाबाट मारिएको थियो भने २ घोडा ब्वाँसो बाट मारिएको अभिलेख छ । त्यसैगरी, आ.व. २०७७/२०७८ जेठ १८ गतेसम्म ३९ वटा च्याङ्ग्रा, र २ वटा घोडाहरु हिउँ चितुवाले मारेको छ । त्यसैगरी आ.व. २०७७/२०७८ मा माथिल्लो मुस्ताङमा जेठ १८ सम्म १२ वटा च्याङ्ग्राहरु हिउँ चितुवाद्वारा मारिएका छन् ।

हिउँ चितुवा संरक्षणका लागि घरपालुवा गाईवस्तुको क्षति न्यूनीकरण किन जरुरी छ ?

यदि घरपालुवा गाईवस्तुको क्षति धेरै भयो भने कृषक र गाउँलेहरुले नै त्यसलाई मार्नुपर्छ भन्नथाल्छन् र हिउँ चितुवाले गरेको शिकारमा बिष मिलाइदिने सम्भावनालाई पनि नकार्न सकिन्न जसकारण हिउँ

तस्वीर स्रोत: ऋषि बराल

चितुवाको संरक्षण निकै चुनौतिपूर्ण हुन्छ । घरपालुवा गाईवस्तुको क्षति न्यूनीकरण गर्न सकिएन भने हिउँ चितुवा मार्ने प्रवृत्ति भेटिन्छ ।

एक्यापले मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व कम गर्न के योजना र कार्यक्रम सञ्चालन गर्दैछ ?

एक्यापले मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व कम गर्नका लागि 'वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका, तेस्रो संशोधन २०७५' अनुसार नै मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व राहत रकम छुटाएर सम्पूर्ण इलाका संरक्षण कार्यालयबाट सामान्य घाइते मानिसको लागि बढीमा बीस हजारसम्म औषधोपचार खर्च, सख्त घाइतेको लागि बढीमा दुई लाख औषधोपचार खर्च रकम दिदै आएको छ भने हिउँ चितुवा र घर पालुवा जनावारको द्वन्द्व न्यूनीकरणको लागि वर्षेनी रकम छुट्याएर सोही निर्देशिका अनुसार नै राहत रकम उपलब्ध गराउँदै आइरहेको छ । एक्यापले सम्पूर्ण इलाका संरक्षण कार्यालयबाट कम्तीमा दुई लाख देखि दश लाखसम्म बजेट छुट्याएर नियमित रुपमा राहत रकम उपलब्ध गराउँदै आइरहेको छ ।

राहत रकम वितरण सम्बन्धी जानकारी				
आ.व.	एक्याप इलाका संरक्षण कार्यालय जोमसोम	वस्तु क्षति	एक्याप इलाका संरक्षण कार्यालय माथिल्लो मुस्ताङ	वस्तु क्षति
२०७६।७७	रु.२,८२,९००	१६७	रु. १,१४,७५०	२९
२०७७।७८ (जेठ १५ सम्म)	रु.१,५४,२००	४१	रु. ३१,२००	१२

के एक्यापले मुस्ताङमा समुदायस्तरीय पशुधन बीमा कार्यक्रम लागु गरेको छ ?

२०७६।७७ देखि एक्यापले माथिल्लो र तल्लो मुस्ताङका विभिन्न गाउँहरुमा चौरीलाई लक्षित गरी पशुधन बीमा कार्यक्रम लागू गरेको छ । यदि चौरीको क्षति भएमा सम्बन्धित बीमा कम्पनीले नै ९० प्रतिशत रकम बीमा वापत दिंदै आएको छ । यस कार्यक्रमले चौरी बाहेक अन्य पशुधनलाई समेट्दैन ।

हिउँ चितुवाबाट हुने क्षति कम गर्न स्थानीय कृषकले के गर्नुपर्दछ ?

क्षति कम गर्न स्थानीयले सर्वप्रथम आफूले पाल्दै गरेको पशुको बीमा गर्ने, परम्परागत खोर भन्दा पनि आधुनिक खोर बनाउने, चरन क्षेत्रमा बेलुकी बास बसाल्दा फक्सलाइट प्रयोग गर्ने, गोठ तारजालीबाट बलियोसँग बनाउने गर्नुपर्ने हुन्छ जसले पशुधनको क्षति कम गर्न मद्दत गर्दछ ।

पशुधन बीमा कार्यक्रम निम्न बमोजिम सञ्चालित छ ।

विवरण	माथिल्लो मुस्ताङ	तल्लो मुस्ताङ
बार्षिक प्रिमिएम दर (बजार मूल्यको): १२.५% प्रिमियममा नेपाल सरकारको अनुदान ७५% एक्यापको अनुदान : १२.५% वस्तुपालक कृषकको दायित्व: १२.५% क्षति वापत कृषकले पाउने बीमा रकम: ९०% मुख्य सरोकारवाला संघसंस्थाहरु: नेपाल सरकार, एक्याप, निको इन्स्योरेन्स कम्पनी	मुक्तिनाथ, कागबेनी, घमी, चराङ, सुर्खाङ, लोमान्थाङ बीमा गरिएको चौंरी संख्या १२९१ वटा एक्यापले स्थापना गरेको बीमा कोष रु.७, ०८, २२५	कोवाङ, टुकुचे, लेते, कुञ्जो, मार्फा र जोमसोम बीमा गरिएको चौंरी संख्या २४२४ वटा एक्यापले स्थापना गरेको बीमा कोष रु.२, ८१, ६५६

के तपाईं घरपालुवा गाईवस्तुले हिउँ चितुवा र ब्वाँसा जस्ता शिकारी वन्यजन्तुहरुको संरक्षणमा योगदान पुऱ्याएको मान्नु हुन्छ ?

हिउँ चितुवा र ब्वाँसोले शिकार गर्न सजिलो भएर घरपालुवा वस्तुलाई आक्रमण गर्दछ जसलाई हेर्ने हो भने उमेर पुगेका हिउँ चितुवा र ब्वाँसा जस्ता शिकारी वन्यजन्तुहरुले घरपालुवा गाईवस्तुलाई सजिलो आहार का रुपमा शिकार गर्दछन् । यसले संरक्षित शिकारी वन्यजन्तुको संरक्षणमा योगदान पुऱ्याएको मान्न सकिन्छ । विभिन्न अन्नुसन्धानलाई हेर्ने हो भने हिउँ चितुवाको आहारमा ३० प्रतिशत घर पालुवा वस्तु देखिन्छ जसले गर्दा यिनको संरक्षणमा योगदान पुऱ्याएको देखिन्छ ।

तस्वीरः स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सी/एक्याप

Why captured SNOW LEOPARD is exciting to the researchers ?

By Katie Hunt, CNN

Scientists believe that snow leopard may be back from the brink of extinction - at least in one part of the world.

Earlier this month, Panthera, a wild cat conservation organization, and a team of local researchers, captured and collared a female snow leopard that had recently given birth in the mountains of Kyrgyzstan – Panthera is suggesting that the snow leopards in this region are protected enough to breed and have access to the prey needed to raise cubs.

The collaring of the snow leopard signals that the conditions for the conservation and long-term survival of the species has vastly improved.

"This means that the snow leopard population is increasing in our area, it is a positive change for the region and the species," said Muhtar Musaev, the director of Kyrgyzstan's Sarychat-Ertash Strict Nature Reserve.

'The species was almost wiped out in the region during the 1990s. However, our regional conservation efforts were working -- calling the nature reserve a "stronghold for the species.', Says Tom McCarthy, executive director of Panthera's snow leopard program.

A camera in northwest China had recently captured the first footage of two of the big cats mating. Some 4,500 to 7500 of the big cats are estimated roaming in Asia's mountain ranges -- often called the roof of the world.

Threatened by loss of prey, poaching and shrinking habitat, the species is rarely seen, even by local people, who call them "mountain ghosts"

किन कलर लगाएर छोडिएको lxpFr t'j fn]ul//x]sf]5 अनुसन्धानकर्मीलाई उल्लसित ?

काटी हण्ट, सीएनएन

कमसेकम विश्वको एक भागमा हिउँ चितुवा लोपको संघारबाट फिर्ता आइसकेको भन्नेप्रति वैज्ञानिकहरु विश्वस्त छन् ।

यस महिनाको पूवार्द्धमा एक जंगली बिरालोहरु संरक्षण गर्ने संस्था 'प्यान्थेरा' र स्थानीय अनुसन्धान टोलिले किरगिजस्तानका पहाडी भेगमा एउटा पोथी हिउँचितुवालाई नियन्त्रणमा लिई जीपीएस कलर जडान गरेका थिए जसले हालसालै एउटा डमरु जन्माएकी थिई । प्यान्थेराले सो क्षेत्रमा यी हिउँ चितुवाहरुलाई प्रजनन् गर्न पर्याप्त मात्रामा संरक्षित गरिएको र बच्चाहरुको पालनपोषण गर्नका लागि आहारामा समेत उनीहरुको पहुँच छ भन्ने संकेत दिएको छ ।

हिउँ चितुवामा जडान गरिएको कलरले यसको संरक्षण र लामो समयसम्म यसको अस्तित्वलाई बचाउन चाहिने अवस्थामा पनि धेरै सुधार भएको संकेत दिएको छ ।

"यसको अर्थ हाम्रो इलाकामा हिउँ चितुवाको संख्या बढिरहेको छ र सो कुरा त्यस क्षेत्र र सो प्रजातिका लागि सकारात्मक रुपमा आएको परिवर्तन हो", किरगिजस्तान सरिचात-इरतास स्ट्रिक्ट नेचर रिर्जभका निर्देशक, मुहतर मुसाएभले भने ।

'सन् १९९० को दशकमा यो प्रजाति यस क्षेत्रबाट झण्डै लोप भइसकेको थियो । हाम्रो क्षेत्रीय स्तरका संरक्षण प्रयासहरुका कारण यसको सरंक्षणमा सकारात्मक प्रभाव परेको र सो रिजर्भ हिउँ चितुवाको मजबुत आधार इलाका हुन पुगेको हो', प्यान्थेराको हिउँ चितुवा संरक्षण कार्यक्रमका कार्यकारी निर्देशक टम म्याकार्थी भन्छन् । हालसालै उत्तरपश्चिम चीनको एक भागमा क्यामेराले दुई हिउँ चितुवाहरुले सहवास गरिरहेको दृश्य प्रथम पटक खिचेको थियो । अन्दाजी ४५०० देखि ७५०० ठूला बिरालाहरु 'विश्वको छानो' भनिने एसिया महादेशका हिम श्रृंखलाहरुमा बिचरण गरिरहेको मानिन्छन् ।

प्राकृतिक आहारहरुको अभाव, घट्दै गइरहेको वासस्थान, एवम् चोरी शिकार जस्ता जोखिमका कारण यो प्रजाति बिरलै देखिन्छ जसका कारण स्थानीयहरु पनि हिउं चितुवालाई पर्वतको प्रेत भन्ने गर्दछन् ।

Lessons from Zeborong and Samling's satellite telemetry monitoring in SHEY PHOKSUNDO NATIONAL PARK

Surendra Phuyal

Zeborong Snow Leopard Photo; DNPWC/WWF Nepal

After their November 2019 capture, Zeborong (Nov 16) and Samling (Nov 18) were among the first snow leopards ever satellite-collared in the Shey-Phoksundo National Park in the Western Region of Nepal, where scientists believe the snow leopard density is highest compared to the Eastern and Central parts of the country. Their satellite-tracking success was considered a big achievement after similar success in the Eastern Region's Kanchenjunga Conservation Area, where satellite-tracking devices were fitted on four snow leopards between 2012-2017.

But one-and-a-half years after the success in Dolpo, Zeborong and Samling are all but history. As per the information of Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC), the two elusive high mountain cats didn't get to live much longer, or roam much further, as anticipated. The two remained alive for less than six months, crushing plans to better understand the species' home range and ecological behaviour.

While Zeborong was found dead nearly five months later, on May 3, Samling, too, met a similar fate weeks later, on 28 May when its last location was recorded. Unlike one of the satellite-collared snow leopards of Kanchenjunga, which was found traveling far, far away across the border in Tibet, China, the two didn't travel too far from where they had been first captured. Their early deaths have shocked many conservationists.

Officially, the two snow leopards died because of 'natural factors', but some conservation officials in Nepal seem alarmed by investigators' suspicion that one of the snow leopards, Zeborong, might have died due to other reasons.

What's puzzling is the fact that no livestock killing was officially reported in Saldang or Bhijer villages, near where Zeborong's dead body was found, nor did any villager in the area come forward to claim financial relief for livestock loss with the park authorities, according to the report. Therefore, its death was believed to be natural.

It is suspected that although no substantive evidence of retaliatory killing was found, Zeborong' might have died due to other reasons. An analysis of Zeborong's movement data, in its final 15 days, doesn't indicate that it died of natural reasons. Circumstantial evidence and testimonies of members of the local snow leopard conservation committee, who first found its dead body, indicate no natural reason as a possible factor causing its death.

As per the Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC) source, no bruises were found on Zeborong's face. That clearly showed that the death was not due to the accident or any encounter with another snow leopard.

Sometimes the agitated farmers in Dolpo region, who lost their livestock from the predators including the snow leopard, were found adding poison to the dead remains of the livestock such as horse or goat killed.

Still, the source says that the exact cause of Zeborong's death is unknown.

Regarding Samling, the dead body was found on November 24, 2020, nearly six months after its last location was reported on May 28. Investigators have concluded that some "natural factor", most possibly "rockslide or landslide", appears to have caused Samling's death.

The DNPWC source says, "Observing its carcass on the landslide-prone steep slope, where its skeleton with dry skin was found, it looked like it (Samling) possibly died on May 28. Local snow leopard search team was not able to access the site during monsoon season. It could have died of natural factor such as rockslide or landslide as the site remains filled with huge pieces of rocks slid from the slope."

What did post-mortem reveal?

Zeborong's remains were found on May 28, 2020 -- 25 days after its mortality event was reported – on a slope located nearly one kilometer west of Ku village in Dolpo. If the park officials had conducted a post-mortem examination, maybe vital information would be revealed. However, no postmortem was done due to unavailable circumstances.

Satellite telemetry monitoring showed Zeborong's healthy movement until May 3, 2020, the body was recovered on 28 May 2020. Samling's movements were recorded until May 28, 2020 and body was recovered much later, 24 November 2020, according to Khanal.

Regarding Samling, same as Zeborong, no post-mortem examination was done too, but investigators mentioned in the report that the snow leopard's "head looked broken" and "teeth looked smashed" possibly after sustaining injury in the landslide. And "the GPS collar and skull were found 20 meters below the accident site," the report says, adding that no human activity was found in the area, and that the nearest villages of Bhijer and Phod are located 6 kilometers away.

The park's records show that in the past, too, at least one snow leopard had been killed in rockslide at a place called Chholappu.

Dr. Deepak Kharal, the then Director General at DNPWC, says post-mortem examination was considered, but it was just not practical: "As many days had passed since the death of Zeborong, a post-mortem examination was deemed unnecessary. Since enough field investigation had been out, we thought that was enough."

Gopal Khanal, the former acting warden of Shey Phoksundo National Park, who led the Dolpo satellite collar expedition in 2019 November, also led the fact-finding teams after Zeborong and Samling disappeared. He said "While possibility of retaliatory killing can't be ruled out, we haven't found any evidence to prove that. Our conclusion is that both snow leopards appear to have died of natural causes."

Results from Satellite Telemetry

The satellite telemetry observations of Zeborong and Samling showed their healthy movement during the six months they survived. Zeborong's satellite collar recorded 169 days of GPS location data and a home range of around 122.6 square kilometers, while Samling's satellite collar recorded 192 days of GPS location data and a home range of 31.7 square kilometers.

In the 169 days, semi-adult Zeborong covered 495.7 square kilometers (averaging 2.93 sq km per day), while adult Samling covered 255.5 kilometers (averaging 1.33 sq km) per day in the 192 days).

"This average is lesser than that of the GPS-collared snow leopards of Kanchenjunga Conservation Area," the DNPWC report says, adding: "This study could only provide us with data of a shorter period. As we need data of at least a year to study the snow leopard's home range and ecological behaviour, the data we have is insufficient to analyse and work out credible results regarding the snow leopard's home range and ecological behaviour."

Lessons from first satellite telemetry in Dolpo

The report concludes that Zeborong most possibly died because of 'other reasons' and Samling died of 'natural factors'. It is not easy to study the snow leopard which dwells in extremely remote inhospitable terrain. Although the latest study gave some important results, the report says, much more needs to be done to educate local communities about the importance of conserving the snow leopard and existing legal provisions.

Most importantly, the report underlines the need to directly involve local communities in the processes of "not just satellite-collaring, but on-the-ground Very High Frequency (VHF) tracking, potential prey kill site monitoring and other post-collaring monitoring

work and assignments" so that they can start taking ownership of conservation activities.

One way of doing that is this: "handing over the responsibilities of satellite telemetry work such as program management and logistical arrangement to the local community – so that local resources could be utilized, and people can enjoy financial benefits," the report says.

Equally important, the report recommends the need to carry out reforms in post collaring monitoring work by better training local snow leopard committee members, regular monitoring and reporting of the satellite-collared snow leopards' movements at both community and central levels.

Why do livestock husbandry farmers get angry with the snow leopard ?

Although detailed scientific studies have not been done, Nepal's rugged and remote Himalayan region is home to an estimated 301 to 400 snow leopards. Even in areas where prey species like blue sheep and Himalayan tahr are plentiful snow leopards have been found occasionally preying on livestock such as goats, sheep, yaks, cows and horses that result in heavy livestock losses.

In 2014, recalled Dr. Madhu Chhetri, National Trust for Nature Conservation-Manasalu Conservation (NTNC), who's done extensive research on the snow leopards in Nepal Himalayas, "a snow leopard attack on a remote mountain shed in Mustang led to the killing of 104 goats in a single incident."

"Five months ago, in Saldang in upper Dolpo," adds Gopal Khanal, "more than 50 goats were killed after a snow leopard attacked their sheds."

It is precisely such snow leopard attacks, coupled with a lack of adequate compensation from the government, that have often angered livestock farmers, compelling them to think of violent retribution against the snow leopard, according to experts. Yet evidence of direct involvement of local communities in retaliatory killing of the snow leopard or arrests on charge of poaching or killing have been rare.

What are the solutions?

With conflict between the snow leopard and people living in and around the protected areas showing no signs of calming down, experts are pitching for measures to better compensate livestock farmers, who bear significant financial losses after mass killing of livestock by the snow leopard.

For example, if a farmer loses his yak or horse in a snow leopard attack in Dolpo, the government's wildlife loss relief mechanism provides a maximum of Rs 30,000; whereas the animal fetches around Rs 100,000 in the livestock market of say Jomsom in Mustang. If a goat or sheep is killed, up to Rs 10,000 is given as a relief.

In recent years, livestock insurance schemes have been introduced in Shey Phoksundo National Park and Annapurna Conservation Area to name a few.

"No matter what we do, livestock depredation by wildlife like snow leopards can't be stopped completely," says Khanal, the former acting warden of Shey Phoksundo National Park. "However, we can take measures like building safer and sturdier corrals for livestock, and somehow ensure higher compensation plus insurance to offset financial losses occurring after mass killings."

As far as studies are concerned, here's some good news from Nepal. The country is leading the 12 snow-leopard range countries in Asia, with 74 percent of the snow leopard habitat in northern Nepal having been the subject of research into the species according to a recent WWF study dubbed Over 100 Years of Snow Leopard Research. And yet Nepali experts feel a significant portion of the habitat is still unexplored which is making it impossible to draw the full picture of the status of the Himalayan big cat.

Another good piece of news from Dolpo again is this. Nearly two years after the successful satellite collaring of Zeborong and Samling, wildlife officials captured, and satellite collared two more male snow leopards in May 2021: About seven-year-old Ghangri Ghapi Hyul, weighing 37 kilograms, and about six-year-old Langyen weighing 38 kilograms, both from Saldang area (3,600 meters), are said to be in sound health and roaming freely carrying the satellite-GPS collars.

Says WWF Nepal's Country Representative Dr. Ghanashyam Gurung: "As far as study is concerned, we still need to do a lot. Incidents of mass killing of livestock by snow leopards remain the biggest challenge. To prevent these, we must work together to upgrade existing relief amounts and introduce bigger livestock insurance packages so that farmers feel financially secure even if their cattle are lost in wildlife attacks."

The government's relief packages to farmers losing their livestock have helped. Livestock insurance schemes too are being gradually expanded. Yet farmers living in hard-to-reach areas like Dolpo or Upper Mustang continue to face practical issues to visit government offices and complete necessary paper work to claim relief or insurance packages.

(A former BBC journalist, Surendra Phuyal has written extensively on environment, nature, society, epidemics and geopolitical issues in his career spanning over two decades.)

z]kmf$;08f]/fli6« lg s~hdf

जेबोरोङ र सामलिङको स्याटेलाइट टेलिमेट्री अनुगमनको पाठ

- सुरेन्द्र फुयाँल

सामलिङ हिउँ चितुवा-तस्वीरः राष्ट्रिय निकुञ्ज विभाग/डब्लु डब्लु एफ

२०७६ सालमा समातिएका जेबोरोङ (कार्तिक ३०) र सामलिङ (मंसिर २) नेपालमा सबैभन्दा बढी हिउँ चितुवाको घनत्व रहेको अनुमान गरिएको पश्चिमी हिमाली क्षेत्रको शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जमा पहिलो पटक स्याटेलाइट जीपीएस कलर जडान गरिएका हिउँ चितुवा हुन् । अध्ययनका लागि ती हिउँ चितुवाको घाँटीमा स्याटेलाइट कलर जडान गरिनुलाई २०७० सालदेखि २०७४ को बीचमा कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्रमा चार वटा हिउँ चितुवाको घाँटीमा स्याटेलाइट कलर जडान गरिएपछिको अर्को ठूलो सफलता मानियो ।

तर शे-फोक्सुण्डोको दुई हिउँ चितुवाको घाँटीमा स्याटेलाइट कलर जडान गरिएको डेढ वर्षपछि अहिले जेबोरोङ र साम्लिङ इतिहासका पानामा सीमित भइसकेका छन् । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु विभागको एक जानकारी अनुसार जेबोरोङ र सामलिङ सोचेजति लामो समय बाच्न सकेनन् र सोचेजति लामो दूरीमा विचरण गर्न पाएनन् । स्याटेलाइट कलर जडानपछि उनीहरु ६ महिनाभन्दा कम समय मात्र जीवित रहन सकेकोले डोल्पोमा हिउँ चितुवाको बसोबास क्षेत्र र यो प्रजातिको पारिस्थितिकीय प्रणालीसँग जोडिएका उनीहरुका आनीबानीबारे धेरै कुरा थाहा हुन सकेन ।

वि.सं. २०७६ कार्तिक ३० मा स्याटेलाइट कलर जडान भएको पाँच महिनापछि अर्थात् २०७७ वैशाख २२ गते जेबोरोङको मृत्यु भएको सूचना पाइयो । त्यस्तै, २०७६ मंसिर २ गते स्याटेलाइट कलर जडान गरिएको साम्लिङको पनि अन्तिम अवस्थितिबारे प्राप्त सूचनाका आधार मा २०७७ जेठ १५ मा मृत्यु भएको अनुमान गरियो । तर कञ्चनजंघा क्षेत्रबाट निकै पर तिब्बती भूभागसम्म पुगेको हिउँ चितुवा जस्तो डोल्पो का यी दुई हिउँ चितुवाले धेरै परसम्म विचरण नगरेको पाइयो ।

स्याटेलाइट कलर जडानको छोटो समयमा नै जेबोरोङ र साम्लिङको मृत्यु भएकाले धेरै संरक्षणकर्मी स्तब्ध भएका छन् । यी दुवै हिउँ चितुवाको मृत्यु प्राकृतिक कारणले भएको मानिएको छ तर अन्य कारण पनि नकार्न सकिदैन । यसकारण संरक्षणकर्मी चिन्तित बनेका छन् ।

तर अचम्मलाग्दो कुरा के छ भने जेबोरोङको मृत शरीर भेटिएको स्थान नजिकै पर्ने साल्दाङ र भिजेर गाउँमा कसैको, कुनै घरपालुवा जनावर हिउँ चितुवाले मारेको नभेटिएको विभागको एक प्रतिवेदनमा उल्लेख छ । साथै, ती गाउँबाट कसैले पनि आफ्ना चौपाया वन्यजन्तु आक्रमणमा मारिएको भन्दै राहतका लागि शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जमा आवेदन पनि दिएका छैनन् । त्यसकारण उसको मृत्यु प्राकृतिक कारणले भएको भनिएको हो ।

पशुधनमा भएको क्षतिको बदला लिने हिसाबले कुनै प्रत्याक्रमण भएको प्रमाण नभेटिएपनि जेबोरोङको मृत्युको सम्भावित कारण अन्य हुनसक्ने पनि अनुमान गरिएको छ । मृत्यु हुनु १५ दिन अगाडि देखिको विचरणको तथ्यांकको विश्लेषण लगायतका आधारमा जेबोरोङको मृत्यु प्राकृतिक कारणले नै भएको हो भन्ने आधार कम देखिन्छ । परिस्थितिजन्य प्रमाण र मृत शरिर भेटाउने हिउँ चितुवा संरक्षण समितिका सदस्यहरुको भनाइ समेतका आधारमा मृत्युको सम्भावित कारण प्राकृतिक हो भन्नेमा शंका गर्न सकिन्छ ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको स्रोतका अनुसार जेवोरोङको मुखमा देख्न सकिने खालको चोटपटक घाउ थिएन । त्यसले प्रष्ट हुन्थ्यो कि उसको मृत्युको कारण कुनै शारीरिक दुर्घटना वा अर्को हिउँ चितुवासँगको घम्साघम्सीले गर्दा होइन ।

यदाकदा शिकारी वन्यजन्तुहरुले पशु चौपाया नोक्सान गर्दा बदलाको भावनाले डोल्पो क्षेत्रमा आक्रोसित पशुपालक कृषकहरू चौपायाको सिनोमा विष मिसाई हिउँ चितुवा मार्ने गरेको प्रमाणहरु पनि भेट्ने गरेको पाइन्छ ।

तैपनि, स्रोत भन्छ, 'जेबोरोङको मृत्युको कारण यकिन हुन सकेको छैन ।'

त्यस्तै, सामलिङको हकमा उसको मृत शरीर उसको अन्तिम अवस्थिति थाहा पाइएको निकै लामो समयपछि धेमी भन्ने स्थानको एउटा विकट भिरमा पाइएको थियो । अनुसन्धानकर्ताहरूले अचानक कुनै चट्टान वा पहिरो खसेर प्राकृतिक कारणले नै सामलिङको मृत्यु भएको निश्कर्ष निकालेको देखिन्छ ।

विभागको स्रोत भन्छः 'घटनास्थलमा रहेको हिउँ चितुवाका अस्थिपञ्जर हेर्दा सामलिङको मृत्यु २०७७ जेठ १५ गते तिर भएको जस्तो देखिन्छ किनभने हड्डी र सुकेको छाला बाहेक कुनै पनि आलो मासु घटनास्थलमा देखिदैन । घटनास्थलमा एकदमै भीर भएको र पहिरो जाने ठाउँमा छ । 'पहिरोका कारण ढुङ्गा लागेर वा हिँडिरहेको अवस्थामा अचानक पहिरो खसेर मृत्यू भएको पनि हुन सक्छ। मृत शरीर भेटिएको स्थान वरपर पहिरोबाट ठूल्ठूला ढुङ्गाहरु खसेको स्पष्टै देख्न सकिन्छ ।'

kf]6 df6{d af6 s]bl]v of}

जेबोरोङको मृत शरीर २०७७ जेठ १५ गते अर्थात उसको मृत्यु भएको सूचना प्राप्त भएको २५ दिनपछि डोल्पोको कु गाउँदेखि १ किलोमिटर पश्चिम तर्फको स्थानमा भेटिएको थियो । उसको मृत शरीरको पोष्ट मोर्टम परिक्षण गरेको भए महत्वपूणर्च जानकारी आउँथ्यो । तर विभिन्न कारणवश पोष्टमर्टम भएको देखिन्न ।

स्याटेलाइट टेलिमेट्री अनुगमनले भने जेबोरोङले २०७७ वैशाख २२ सम्म र सामलिङले २०७७ जेठ १५ सम्म सामान्य विचरण गरेको देखाएको छ । जेबोरोङको मृत शरीर २०७७ जेठ १५ मा पाइएको थियो भने सामलिङको मृत शरीर उसको अन्तिम अवस्थिति पाइएको करिब ६ महिनापछि मात्र २०७७ मंसिर ९ गते भेटिएको थियो ।

जेबोरोङको जस्तै सामलिङको मृत शरीरको पनि कुनै पोस्ट मोर्टम परीक्षण गरिएन । अनुसन्धानकर्ताहरुले प्रतिवेदनमा उल्लेख गरे अनुसार, 'हिउँ चितुवाको टाउको भाग हेर्दा टाउको पहिरोमा परेर फुटेको जस्तो देखिन्छ । दाँतहरु पनि भाँचिएका छन् । हिउँचितुवालाई लगाइएको जीपीएस कलर र खप्पर मुख्य घटनास्थलबाट करिब २० मिटर तल भिरमै अड्केर रहेको थियो ।

विभागका अनुसार यो भन्दा पहिला पनि यस निकुञ्जमा पर्ने फोक्सुण्डो ताल क्षेत्रको छोलप्पु भन्ने स्थानमा यसरी नै एउटा हिउँ चितुवाको पहिरोमा परेर मृत्यु भएको थियो। अध्ययन टोलीका अनुसार घटनास्थल वरपर कुनै पनि मानवीय गतिविधि देखिदैन र सबैभन्दा नजिकका मानव वस्ती भिजेर र फोद गाउँ त्यहाँदेखि करिब ६ किलोमिटरको दूरीमा छन् ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु विभागका तत्कालिन महानिर्देशक डा. दीपक खरालको भनाइमा शव पाउन भएको ढिलाई र विभिन्न कठिनाइका कारण पोस्ट मोर्टम सम्भव भएन। उनले हिउँ चितुवा म्यागाजिनसँग भने, जेबोरोङको मृत्यु भएको धेरै दिनपछि उसको शव पाइएकोले पोष्टमोर्टमबाट केही नयाँ तथ्य उजागर होला जस्तो लागेन। शव भेटिएको स्थान र वरपर पर्याप्त अनुसन्धान गरिसकिएको थियोः त्यही नै पर्याप्त हुन्छ भन्ने हाम्रो निष्कर्ष रह्यो।

शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जका तत्कालिन निमित्त प्रमुख संरक्षण अधिकृत गोपाल खनालले जेबोरोङ र सामलिङलाई समात्ने देखि उनीहरुको शव खोज्ने सम्मका कार्यमा खटिएका टोलीको अगुवाइ गरेका थिए । उनले भने, 'पशु चौपाया मारिएको बदलामा जेबोरोङलाई मारिएको हुनसक्ने सम्भावनालाई नकार्न सकिदैन, तर हामीले त्यसलाई प्रमाणित गर्ने कुनै आधार फेला पार्न सकेनौं । दुवै हिउँ चितुवाको मृत्यु प्राकृतिक कारणले नै भएको हो भन्ने हाम्रो अनुसन्धानको निष्कर्ष हो ।'

:of6]nf06 6]ndf6«s f]glthf

स्याटेलाइट टेलिमेट्री अनुगमनको क्रममा जेबोरोङ र सामलिङ जीवित रहेको करिब ६ महिनाको अवधिमा उनीहरुले सामान्य विचरण गरिरहेको पाइयो । जेबोरोङको स्याटेलाइट कलरमार्फत् उसको १६९ दिनको जीपीएस अवस्थिति तथ्याङ्क प्राप्त भयो र त्यसक्रममा उसको बसोबास क्षेत्र १२२.६ वर्ग किलोमिटर रहेको भेटियो ।

सामलिङको चाहिँ १९२ दिनको अवस्थिति तथ्याङ्क प्राप्त भयो, जुन अवधिमा उसको बसोबास क्षेत्र ३१.७ वर्ग किलोमिटर रहेको देखियो । प्रतिवेदन अनुसार स्याटेलाइट कलर लगाएर अर्धवयस्क जेबोरोङले १६९ दिनमा ४९५.७ किलोमिटर (औसत २.९३ किमि प्रति दिन) पार गरेको पाइयो । वयस्यक साम्लिङले भने १९२ दिनमा २५५.५ किलोमिटर (औसत १.३३ किमि प्रति दिन) पार गरेको पाइयो ।

'त्यो कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्रमा जीपीएस कलर जडान गरिएको भाले हिउँ चितुवा भन्दा औसतमा कम हो । यस अध्ययनबाट छोटो समयावधिको मात्र तथ्याङ्क प्राप्त भयो,' प्रतिवेदन भन्छ । तर 'हिउँ चितुवाको बसोबास क्षेत्र (होम रेन्ज) तथा उसको पारिस्थितिकीय आनीबानी विश्लेषण गर्न कम्तिमा एक बर्षको तथ्याङ्क आवश्यक पर्ने भएकोले छोटो अवधिको तथ्याङ्क विश्लेषणको आधारमा मात्र विश्वसनीय नतिजा निकाल्न नसकिने देखियो ।'

8f]kf]s f]klxnf]:of6]nf06 6]ndf6«af6 l;lsPs f]kf7

प्रतिवेदनको निश्कर्ष अनुसार सम्भवत 'अनेकन कारणले' जेबोरोङको मृत्यु भएको र प्राकृतिक कारणले सामलिङको मृत्यु भएको हुनसक्छ । तर विकट हिमाली भू-भागमा विचरण गर्ने हिउँ चितुवाको अध्ययन सहज नभएपनि पछिल्लो अध्ययनबाट केही महत्वपूर्ण नतिजा निस्किएको प्रतिवेदनले उल्लेख गरेको छ । तथापि स्थानीय बासिन्दालाई हिउँ चितुवा संरक्षण र त्यस सम्बन्धी कानुनी प्रावधानबारे शिक्षा दिन आवश्यक रहेको तथ्य प्रतिवेदनले औंल्याएको छ ।

प्रतिवेदनले हिउँ चितुवा सम्बन्धी अध्ययन र स्याटेलाइट कलर जडानका विभिन्न चरणमा स्थानीय समुदायमा आर्थिक लाभ पुग्ने गरी स्थानीयवासीलाई अध्ययन टोलीमा सहभागी गराउनु पर्ने आवश्यकतामा जोड दिएको छ ।

प्रतिवेदन भन्छः 'स्याटेलाइट टेलिमेट्री कार्यमा स्थानीय समुदायको अपनत्व बढाउन कार्यक्रम व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय समुदायलाई दिनु उपयुक्त हुन्छ । स्थानीय समुदायले जिम्मेवारी पाएमा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोतको उपयोग हुन्छ र स्थानीयले आर्थिक लाभ लिन सक्छन् । कलर जडानपछि अनुगमन कार्यलाई सुधार गर्नु पर्ने देखिन्छ र यसलाई प्रभावकारी बनाउन हिउँ चितुवा संरक्षण समितिका स्थानीय सदस्यलाई प्रयाप्त तालिम दिनु आवश्यक छ ।'

प्रतिवेदनले स्थानीय स्तरका हिउँ चितुवा संरक्षण उपसमितिले स्थलगत निरीक्षणको आधारमा हिउँ चितुवाको गतिविधि अनुगमन गरी निकुञ्ज कार्यालयलाई नियमित रुपले जानकारी गराउने व्यवस्था गर्नु पर्ने र विभागबाट समेत नियमित रुपमा जानकारी लिने र अनुगमन गर्नु पर्ने आवश्यकता औंल्याएको छ ।

j:tkfns s[fsx¿ lxpFrt'jf;E lxpFrt'jf;E lsg l/;fpFg\<

विस्तृत वैज्ञानिक अध्ययन नभएतापनि भएका अध्ययनले नेपालको हिमाली क्षेत्रमा ३०१ देखि ४०० हिउँ चितुवा रहेको अनुमान गर्दछ । नाउर र झारलको संख्या पर्याप्त भएतापनि हिउँ चितुवाले कहिलेकाहीँ बाख्रा, भेडा, याक, गाई, घोडा आदि घरपालुवा जनावरलाई सिकार बनाई ठूलो आर्थिक नोक्सानी गरिदिने गरेका छन् ।

उदाहरणको लागि, '२०७१ सालमा मुस्ताङको एउटा गोठमा हिउँ चितुवाले आक्रमण गर्दा १०४ वटा भेडा बाख्रा मारिएको', घटना हिमाली क्षेत्रमा हिउँ चितुवाबारे गहन अध्ययन गरेका डा. मधु क्षेत्री स्मरण गर्छन् । उनी राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषमा कार्यरत छन् ।

त्यस्तै, 'पाँच महिनाअघि मात्र डोल्पोको साल्दाङमा हिउँ चितुवाले गोठमा आक्रमण गर्दा ५० भन्दा बढी भेडा बाख्रा मारिएको' घटना गोपाल खनाल सुनाउँछन् ।

हिमाली क्षेत्रमा पशु चौपायमाथि हुने यस्तै हिउँ चितुवाका आक्रमणका कारण किसानहरु हिउँ चितुवाप्रति अत्यन्त क्रुद्ध भएर ती माथि अनेक तरिकाले बदला लिन बाध्य हुने गरेको पाइएको विज्ञहरु बताउँछन् । तथापि त्यसरी आक्रमण गरेको प्रमाण भेटिएर कुनै व्यक्ति वा समूह पक्राउ परेका वा ती विरुद्ध कानुनी कारवाहीको लागि मुद्दा चलाइएका उदाहरण भने दुर्लभ भएको अधिकारीहरु बताउँछन् ।

;dfwfg s]xg ;S5g\<

हिउँ चितुवाको आक्रमणमा धेरै पशु चौपाया मारिने क्रम नरोकिए मानव र हिउँ चितुवाबीचको द्वन्द्व कम नहुने देखिन्छ । किसानले बेहोर्नु परिरहेको पशुधन क्षतिको उचित मुआब्जा वा क्षतिपूर्ति दिन सकिए यस्तो द्वन्द्व कम हुन सक्नेमा विज्ञहरु आशावादी छन् ।

उदाहरणका लागि यदि डोल्पो वा मुस्ताङका कुनै किसानले हिउँ चितुवा आक्रमणमा कुनै याक वा घोडा गुमाए भने सरकारी राहत नीति अनुसार उनले बढीमा ३०,००० रुपैयाँ राहत रकम पाउन सक्छन् । तर बजारमा भने एउटा याक वा घोडाको मूल्य कम्तीमा १ लाख रुपैयाँ पर्छ । त्यस्तै, कुनै भेडा वा बाख्रा मारिएमा १०,००० रुपैयाँसम्म राहत दिने गरिएको छ ।

पछिल्लो वर्षमा शे-फोक्सुण्डो निकुञ्ज तथा अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र लगायतका स्थानमा पशु बीमा कार्यक्रम पनि सुरु गरिसकिएको छ ।

'तर हामीले जे गरेपनि हिउँ चितुवा जस्ता वन्यजन्तुले पशु चौपायालाई निशाना बनाएर क्षति पुर्‍याउँने क्रम पूरै निमिट्यान्न भने पार्नै सकिँदैन', शे-फोक्सुण्डो निकुञ्जका पूर्व कायममुकायम वार्डेन गोपाल खनाल भन्छन् । 'बरु हामीले पशु चौपाया पाल्न सुरक्षित र बलिया खोर वा गोठ बनाउने जस्ता कार्यक्रम सुरु गर्न सक्छौं। साथसाथै हामीले बीमा राहत वा क्षतिपूर्ति बापत दिइँने रकम बढाउने उपाय निकाल्न आवश्यक छ ।'

अध्ययनको कुरा गर्दा हालै विश्व वन्यजन्तु कोषले एसियाका १२ हिउँ चितुवा पाइँने देशमा गरेको अध्ययनले नेपाल यो प्रजातिको अध्ययनको क्षेत्रमा अगुवा रहेको देखाएको छ। नेपालमा हिउँ चितुवा बसोबास गर्ने ७४ प्रतिशत भूभागमा कुनै न कुनै प्रकारको अध्ययन भइसकेको नयाँ अध्ययनले देखाएको छ। तर अझै पनि धेरै विकट हिमाली क्षेत्रमा यो हिमाली ठूलो बिरालोबारे अध्ययन बाँकी रहेको विज्ञहरु बताउने गर्छन् ।

अर्कोतिर जेबोरोङ र साम्लिङको मृत्यु भइसकेको भएपनि डोल्पाबाटै अर्को सुखद समाचार आइसकेको छ । जेबोरोङ र साम्लिङको घाँटीमा स्याटेलाइट कलर जडान गरिएको दुई वर्षपछि २०७८ जेठमा संरक्षणकर्मीले डोल्पोमैं थप दुई भाले हिउँ चितुवा समातेर तिनको घाँटीमा स्याटेलाइट कलर लगाउन सफल भएका छन् । अहिले ३,६०० मिटर उचाइको डोल्पोको साल्दाङ क्षेत्रबाट समातिएका अन्दाजी ७ वर्षको घांग्री घापी ह्युल (३७ किलोग्राम) र ६ वर्षको लांग्येन (३८ किलोग्राम) स्वस्थ रहेको र सामान्य विचरण गरिरहेको पाइएको छ ।

विश्व वन्यजन्तु कोष नेपालका प्रमुख डा. घनश्याम गुरुङको विचारमा नेपालमा हिउँ चितुवाबारे अझै धेरै अध्ययनको खाँचो छ । उनका विचार मा पशु चौपायामाथि हिउँ चितुवाद्वारा बेला बेला भइरहने घातक आक्रमण ठूलो चुनौतिको रुपमा रहेको छः 'पशु चौपायामाथि हुने यस्ता ठूला आक्रमणकै कारण हिउँ चितुवा बचाउने चुनौति थपिएको छ । हामीले अब किसानलाई दिइने राहत र क्षतिपूर्ति तथा बीमाको दर र दायरा बढाउन आवश्यक छ । त्यसपछि मात्र हिउँ चितुवामाथि हुने प्रत्याक्रमणमा कमी आउन सक्छ ।'

गाइवस्तु गुमाएका किसानहरुलाई सरकारी राहत कार्यक्रमले मद्दत गरेको छ । पशुधन बीमा कार्यक्रमहरु पनि बिस्तारै बिस्तार हुँदै छन् । अझै पनि डोल्पो वा माथिल्लो मुस्ताङजस्ता विकट क्षेत्रमा रहेका कृषकहरु सरकारी सरकारी कार्यालयहरुमा जान र राहत वा बीमा प्याकेजहरु दाबी गर्न आवश्यक कागजी प्रक्रियाका लागि व्यवहारिक कठिनाईहरु भोग्दैछन् ।

(लामो समय बीबीसीमा काम गरेका पत्रकार सुरेन्द्र फुयालल विगत दुई दशकभन्दा बढी समयदेखि प्रकृति, समाज, महामारी र भूराजनीतिलगायतका विषयमा निरन्तर कलम चलाउदै आइरहेका छन्।)

FACT SHEET

Photo: DNPWC/WWF Nepal

हिउँ चितुवाबारे tYo

- हिउँ चितुवा विश्वका १२ देशहरू नेपाल, चीन, भारत, भुटान, मंगोलिया, रशिया, अफगानिस्तान, पाकिस्तान, काजकिस्तान, किरगिजस्तान, ताजकिस्तान, उज्वेकिस्तानमा मात्र पाइन्छ ।
- विश्वभरिमा ४,५०० देखि ७,५०० सम्मको सङ्ख्यामा हिउँ चितुवा भएको अनुमान गरिएको छ । तापनि केहीले यसको सङ्ख्या यसभन्दा कम बताएका छन् ।
- नेपालमा ३०१ देखि ४०० सम्म हिउँचितुवा भएको अनुमान गरिएको छ (स्रोत : नेपालको हिउँ चितुवा संरक्षण क्षण कार्ययोजना २०१७-२०२१) ।
- नेपालभरिमा शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जको लांगु उपत्यकामा हिउँ चितुवाको सबैभन्दा बढी घनत्व (१०० वर्ग कि.मि.मा १०-१२ वटा हिउँ चितुवा भएको पाइएको छ ।
- हिउँ चितुवा आईयूसीएन रेड लिस्टमा संवेदनशील वन्यजन्तुको श्रेणीमा राखिएको छ भने साइटिसको अनुसूचि १ मा समावेश गरिएको छ ।
- नेपालको राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ ले हिउँ चितुवालाई प्राथमिकताका साथ संरक्षित वन्यजन्तुको सूचिमा राखेको छ । यस ऐनको पाँचौं संशोधन २०७३ ले हिउँ चितुवा लगायतका संरक्षित प्राथमिकताका वन्यजन्तुको शिकार गर्न पूर्णत: निषेध गरेको छ । कसैले यसलाई गैरकानुनी तरिकारले मारे, घाइते बनाए, यसको शरीरको कुनैपनि अङ्गलाई किनबेच गरे रु. ५,००,०००/- देखि रु.१०,००,०००/- जरिवाना वा पाँच देखि १५ वर्षसम्मको जेल सजाय वा दुवै प्रकारको सजायको भागिदार हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

Source: DNPWC/2021

Facts about SNOW LEOPARD

- Snow Leopards are found only in twelve countries in the world, they are; Nepal, China, India, Bhutan, Mongolia, Russia, Afghanistan, Pakistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan.
- It is believed that 4500 to 7500 Snow Leopards exist in the wild. However, some believe even less than that.
- In Nepal, the estimated population of Snow Leopard is between 301 and 400 (Source: Snow Leopard Conservation Action Plan of Nepal 2017-2021).
- The Langu valley of Shey-Phoksundo National Park supports the highest density of Snow Leopard (10 to 12 Snow Leopards per 100 square km) in Nepal.
- Snow leopard is listed as Vulnerable species in the IUCN's Red Data Book and also included in the Appendix-I of the CITES.
- Nepal's National Parks and Wildlife Conservation Act 1973 has listed Snow Leopard as a protected priority species. As per this Act's 5th amendment 2016., it is illegal to hunt the protected priority species including snow leopard. Any effort of poaching, smuggling snow leopard's body parts, or hurting them is not tolerated by law and, if anyone found guilty of poaching, hurting snow leopard and trading of its body parts will be punished with penalty of Rs. 5,00,000 to Rs. 10,00,000 or 5-15 years of imprisonment or both.

Musk deers, Red foxes discovered on a FOREST PATROL

Content/Photo by Niraj Thakali

A total of 179 traps set up by poachers has been discovered in the high grasslands of Lupra, Baragung Muktikshetra Rural Municipality 1, in Mustang in November 3, 2021. Also found were a live musk deer, five dead ones and two dead red foxes. The traps and animals were discovered during a joint forest patrol carried out by Annapurna Conservation Area Project (ACAP), Conservation Management Committee, Mustang, Janapath police and Armed Police Force.

Musk deers are a natural prey of snow leopards in the region. According to Rishi Baral, office in-charge of NTNC/ACAP-Jomsom, the patrol team rescued and then released the live musk deer back to its natural habitat. "The patrol was carried out on a tip off," says Baral. Mr. Lhakpa Tashi Gurung, secretary of ACAP's Lupra Office, surmises that the poachers took the opportunity at a time when regular forest patrol was discontinued due to coronavirus pandemic. "To prevent these kinds of incidents, the three tiers of government should initiate further actions as soon as possible," Gurung says.

As the incidents of poaching increased in Raniban forest, a high pastureland nestled on Khampa camp of Lupra village, a team led by Chief District Officer (CDO) Mr. Netra Sharma, Deputy Superintendent of Police (DSP) of Armed Police Force, officer in-charge of NTNC-ACAP, Mustang, members of Jomsom Conservation Area Management Committee, media persons had engaged themselves in wildlife monitoring in Jomsom area.

रातो फ्याउरो र कस्तुरी

वनगस्तीमा फेला परे

s:t'/L / /ftf] ^ofp/f] ¿

शब्द/तस्वीर : नीरज थकाली

२०७८ कार्तिक १७ गते, मुस्ताङ जिल्लाको बारागुङ मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं. १, लुप्राको उच्च घाँसे मैदानमा अवैध वन्यजन्तु शिकारीले थापेको पासोमा परेको एउटा जिउँदो कस्तुरी, पाँच मरेका कस्तुरी, दुई मरेका रातो फ्याउरो सहित १७९ थान पासो फेला परेको थियो । अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना (एक्याप), संरक्षण व्यवास्थापन समिति मुक्तिनाथ, जनपथ प्रहरी र सशस्त्र प्रहरीको संयुक्त वनगस्तीले जंगलमा पासो सहित जीवित र मृत वन्यजन्तु फेला पारेको थियो ।

कस्तुरी यस भेगमा हिउँ चितुवाको प्राकृतिक आहारा प्रजाति हो । गस्ती टोलीले पासोमा परेको जिउँदो कस्तुरीलाई उद्दार गरी प्राकृतिक अवस्थामा पुन:स्थापना गरिदिएको जोमसोमस्थित राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-अन्नपुर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजनाका कार्यालय प्रमुख ऋषि बरालले बताए । 'विशेष सूचनाको आधारमा वन गस्ती गएको हो', बराल भन्छन् । लुप्रास्थित अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति मुक्तिनाथका सचिव ल्हाक्पा टसी गुरुङले कोभिडको समयमा नियमित वन गस्ती गर्न नसकेको मौका छोपी तस्करहरुले यो घटना घटाएको हुनसक्ने अनुमान गर्दछन् । 'यस्तो घटनाको रोकथामको निमित्त संघिय सरकार, प्रदेश र स्थानीय सरकारले यथासक्य छिटो कार्वाही प्रकृया अघि बढाउनु पर्दछ', गुरुङ भन्छन् ।

लुप्रा गाउँको खम्पा क्याम्पमाथि पर्ने उच्च खर्क रानीवन जंगलमा वन्यजन्तु तस्करहरुले पासो थाप्ने, चोरी शिकार गर्ने घटना बढेपछि जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी नेत्र शर्माको नेतृत्वमा प्रहरी नायव उपरिक्षक, सशस्त्र प्रहरी नायव उपरिक्षक, एनटीएनसी-एक्याप, मुस्ताङ, कार्यालय प्रमुख, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति जोमसोमका सदस्य, सञ्चारकर्मी लगायतले जोमसोम क्षेत्रमा वन्यजन्तु अनुगमनमा आफै जुटेका थिए ।

Rinzin wins ROLEX AWARD

Rinzin Phunjok Lama, a field biologist active in researching the snow leopard and other Himalayan wildlife, has received the world renowned Rolex Award for Enterprise. The award is considered a matter of prestige in the conservation sector. Rinzin is the first Nepali to get the Rolex Award. Prior to this, Dr. Rodney Jackson had received the award for a snow leopard project which was conducted in rural Langu valley of Mugu district in Karnali province. Rodney had conducted research on snow leopards roaming in Mugu's Lagu valley, between 1981 and 1985, by radio-collaring them. Rinzin is a field biologist mentored by Rodney. He has done various research on wildlife with Rodney's technical and financial help.

Rinzin has experienced of surveying the Himalayan pika in Mustang, Pallas's cat in Manang and Mustang, Snow leopard in Manang and Humla, and the livestock loss caused by the predators in Sagarmatha National Park.

With the Rolex Award, which comes with a cash purse of Rs 25.5 million, Rinzin has started a project, entitled "Local Initiatives for Biodiversity Conservation at Nepal's Trans Himalaya," which focuses on Simikot and Namkha rural municipalities in Humla. Rinzin expects that the project will improve the locals' livelihoods and biodiversity conservation in the area.

Rinzin got a bachelor's degree in science from Nepal and has secured a master's degree in international nature conservation from universities in Germany and New Zealand. The Conservation Director of Third Pole Conservancy, Rinzin is also associated with Mountain Spirit. He had received a conservation award from WWF Nepal in 2020.

"The main aim of this project is to conduct research on snow leopard and other endangered wildlife," says Rinzin. "The project will conduct capacity-building trainings for locals, form conservation units at the local level, interact with small-scale farmers and shepherds about the possibilities of generating income in the area, and boost Yak's productivity, upgrade its product and help to market it." Humla also has a potential for beekeeping and the honey is being sold at national and international markets. "The project will also research about the scattered apiculture enterprises and how they could contribute to the locals' livelihood; centralize and institutionalize honey production; ensure the product's quality and explore opportunities for its development," says Rinzin. "Rolex is a start. The award has helped me in laying the foundation of the project to conserve wildlife and help in sustainable livelihood, something I've been thinking of for long," he says. "We need to plot a long journey for wildlife conservation and livelihood development in Humla. For that, cooperation of stakeholders, institutions and like-minded individuals, is essential."

रिञ्जिनले जीते

/f]n]$; k'/:sf/

तस्वीर स्रोत: रिञ्जिन फुञ्जोक लामा

हिउँ चितुवा र अन्य हिमाली वन्यजन्तुहरूको अनुसन्धानमा सक्रिय फिल्ड जीवशास्त्री रिञ्जिन फुञ्जोक लामाले विश्व प्रसिद्ध रोलेक्स अवार्ड फर इन्टरप्राइज पुरस्कार प्राप्त गरेका छन् । यो पुरस्कारलाई संरक्षण क्षेत्रको पनि प्रतिष्ठित मानिन्छ । रोलेक्स पुरस्कार पाउने रिञ्जिन पहिलो नेपाली हुन् । यस अघि नेपालका लागि डा. रड्नी ज्याक्सनले कर्णालीको मुगु जिल्लामा सञ्चालन गरेको हिउँ चितुवा आयोजनाको लागि रोलेक्स पुरस्कार प्राप्त गरेका थिए । रड्नीको समूहले वि.सं. २०३८ सालदेखि २०४२ सम्म कर्णालीको मुगुको लांगु उपत्यकामा वनमा विचरण गर्ने ५ वटा हिउँ चितुवाहरुलाई रेडियो कलर गरी अनुसन्धान गरेको थियो । रिञ्जिन रड्नीबाटै प्रशिक्षित फिल्ड जीवशास्त्री हुन् । उनले रड्नीकै प्राविधिक र वीत्तिय सहयोगमा वन्यजन्तु सम्बन्धी विभिन्न अध्ययन् तथा अनुसन्धानहरु गरिसकेका छन् ।

रिञ्जिनसँग मुस्ताङमा ठूटे खरायोको सर्भेक्षण, मनाङ र मुस्ताङमा पल्लास बिरालोको सर्भेक्षण, मनाङ र हुम्लामा हिउँ चितुवाको सर्भेक्षण र सगरमाथा र ाष्ट्रिय निकुञ्जमा परभक्षी वन्यजन्तुबाट घरपालुवा वस्तु क्षति सम्बन्धी सर्भेक्षण गरिसकेको अनुभव छ ।

करिब २ करोड ५५ लाख राशीको रोलेक्स पुरस्कारको रकमबाट रिञ्जिनले हुम्लाको सिमिकोट र नाम्खा गाउँपालिकाहरुलाई लक्षित गरी आयोजना सञ्चालन गरेका छन् जसको नाम 'लोकल इनिसिएटिभ्स फर बायोडाइभर्सिटी कन्जरभेसन एट नेपाल्स ट्रान्स हिमालय' अर्थात् 'उच्च हिमाली क्षेत्रको जैविक विविधता संरक्षणमा स्थानीय सहभागिता' दिइएको छ । आयोजनाले त्यस क्षेत्रको जैविक विविधता संरक्षण र स्थानीयको जीविकोपार्जनमा सुधार हुने अपेक्षा रिञ्जिनको छ ।

नेपालकै दुर्गम हिमाली जिल्ला हुम्लाबाटबासी रिञ्जिनले नेपालबाट विज्ञान संकायमा स्नातक र जर्मनी र न्यूजिलैण्डबाट अन्तर्राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षणमा स्नातकोत्तर तह उतिर्ण गरेका छन् । थर्ड पोल कन्जरभेन्सीका संरक्षण निर्देशक उनी हिमाली जोश नामक संस्थासँग पनि आवद्द छन् । रिञ्जिनले वि.सं. २०७७ सालमा डब्लुडब्लुएफ नेपालबाट संरक्षण पुरस्कार पाएका थिए ।

'यो आयोजनाको मुख्य लक्ष्य नै हिउँ चितुवा लगायत अन्य संरक्षित वन्यजन्तु विषयक अनुसन्धानहरु गर्ने हो' रिञ्जिन भन्छन्, 'स्थानीयहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिमहरू गर्ने, स्थानीय स्तरमा संरक्षण इकाईहरू निर्माण गर्ने, कृषिमा आधारित साना कृषक र गोठालाहरुसँग त्यस क्षेत्रको सम्भावित आयआर्जनका विषयहरुमा अन्तर्कृया गर्ने, याकको उत्पादनलाई बढाउन, स्तरोन्नति गर्न, व्यापारिक चिन्ह र बजारीकरण गर्न सघाउने काम यस आयोजनाले गर्ने छ', रिञ्जिन भन्छन् । हुम्लामा स्थानीय मह उत्पादनको राम्रो सम्भावना छ र यसको विभिन्न ब्राण्डहरुमा राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बिक्री हुने गरेको छ । 'छरिएर रहेका मह व्यवसायहरुको अध्ययन् गर्ने, त्यसले स्थानीय जीविकोपार्जनलाई पुऱ्याउन सक्ने सहयोगको अनुसन्धान गर्ने, मह उत्पादनलाई संस्थागत र एककीकृत गर्ने, त्यसको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने र उद्योगको रुपमा विकास गर्ने सम्भावना पनि यो आयोजनामा हेर्नेछौं', रिञ्जिन भन्छन् । 'रोलेक्स शुरुवात हो । मैले हुम्लाको जैविक विविधता संरक्षण र दिगो जीविकोपार्जनमा सघाउन धेरै अघिदेखि बुन्दै आइरहेको योजनाको जग बसाल्न रोलेक्स पुरस्कारले सघाएको छ', रिञ्जिन भन्छन्, 'हुम्लाको जैविक विविधता संरक्षण र स्थानीय जीविकोपार्जनको विकासको लागि हामीले लामै यात्रा तय गर्नुपर्छ । त्यसको लागि सरोकारवाला व्यक्ति र संघसंस्थाहरुको सहकार्य जरुरी छ ।'

शब्द/तस्वीर: एसएलसी

ताप्लेजुङ

मुस्ताङ

Reference books used in SNOW LEOPARD Conservation

A school-level reference book entitled 'Conservation Education', has been used for the first time to make locals aware about snow leopards around their habititats. Two reference books, aimed for grades 7 and 8, were published by the Department of National Parks and Wildlife Conservation, with financial and technical assistance from Snow Leopard Conservancy and Teka Samuha Nepal.

The books include five tables of content each, which have been used as a trial at 12 local schools in five rural municipalities in the Himalayan districts Mustang and Taplejung from 2021. The books are taught for one period in a week.

Prior to this, books related to conservation were field-tested amid a group of students, teachers, school's management committee representatives and area education unit representatives in Mustang and Taplejung districts.

Conservation Educationist Anil Adhikari has written these books. He is one of the Editors of the Snow Leopard Magazine. Prior to this, two of his books which were focused on red panda conservation, entitled "Conservation Education" are being used in 27 schools in Ilam, Panchthar and Taplejung districts for grade 6 & 7.

lxpF{r t'jf ;/If0fdf सन्दर्भ पुस्तकको प्रयोग

हिउँ चितुवा वासस्थान क्षेत्रको समुदायहरुमा हिउँ चितुवालाई बुझाउन र बुझ्न पहिलो पटक हिउँ चितुवामा आधारित विद्यालयस्तरीय सन्दर्भ पुस्तक 'संरक्षण शिक्षा' को प्रयोग गरिएको छ । नेपालको राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सी र टेका समूह नेपालको आर्थिक र प्राविधिक सहयोगमा कक्षा सात र आठलाई लक्षित दुईवटा सन्दर्भ पुस्तकहरु प्रकाशन गरेको हो ।

यी पुस्तकहरुमा ५-५ विषयवस्तुहरु रहेका छन् जसलाई हिमाली जिल्लाहरु मुस्ताङ र ताप्लेजुङका ५ गाउँपालिकाहरुका १२ वटा स्थानीय विद्यालयहरुमा परिक्षण प्रयोगको रुपमा शैक्षिक वर्ष २०७८ देखि प्रयोग गरिएको छ । पुस्तकहरुलाई हरेक हप्ता १ घण्टी अध्यापन गराइन्छ ।

पुस्तकहरुको प्रयोग अघि मुस्ताङ र ताप्लेजुङ जिल्लाहरुका सदरमुकामहरुमा सम्बन्धित विद्यालयका शिक्षक, विद्यार्थी, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र पालिकाहरुका शिक्षा इकाई प्रतिनिधिहरु माझ फिल्ड परिक्षण गरिएको थियो ।

पुस्तकहरु संरक्षण शिक्षाकर्मी अनिल अधिकारीले लेखेका हुन् । उनी हिउँ चितुवा पत्रिकाका सम्पादकहरु मध्येका एक हुन् । अनिलले यस अघि लेखेको हाब्रे संरक्षणमा आधारित 'संरक्षण शिक्षा' भाग १ र २, ताप्लेजुङ, पाँचथर र इलामका विभिन्न २७ विद्यालयहरुमा कक्षा ६ र ७ मा स्थानीय पाठ्यपुस्तकहरुका रुपमा प्रयोग गरिएका छन् ।

SNOW LEOPARD based art workshop held at Gaurishanker Conservation Area

- Sanchita Budhathoki

A one-day art workshop was held in Kalinchowk-3, Singati, Dolakha District on April 3, 2021. Kalinag Secondary School hosted the program entitled 'A need of livestock insurance to minimize the Snow leopard conflict in GCAP area'. The workshop was financially and technically supported by NTNC-GCAP and Snow Leopard Conservancy. Altogether 15 students took part in the art workshop. 'The objective of the workshop was to help students to understand the Snow Leopard conservation issues such as; livestock insurance for conservation and, human wildlife conflict mitigation', says Aarati Khatri, one of the facilitators of the workshop. The workshop also aimed to provide a platform for students to showcase their art skills like drawing and painting.

Photo; Sanchita Budhathoki/ Teka Samuha Nepal

गौरी शंकर संरक्षण क्षेत्रमा

lxpFrt'jf ljifos lrqsnf sfo{zfnf

- संचिता बुढाथोकी

२०७७ चैत्र २१ गते दोलखा जिल्लास्थित कालिन्चोक ३, सिङ्गटीमा एक दिने चित्रकला गोष्ठी आयोजना गरियो । गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवाको द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि पशुधन बीमा शिर्षकमा गरिएको गोष्ठी कालिनाग मा. विद्यालयले आयोजना गरेको थियो । गोष्ठीलाई राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र तथा स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सीले वित्तिय एवं प्राविधिक सहयोगमा सम्पन्न भयो जसमा १५ जना विद्यार्थीहरु सहभागी भएका थिए । 'गोष्ठीको उद्देश्य विद्यार्थीहरुलाई संरक्षणका लागि पशुधन बीमा, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणजस्ता हिउँ चितुवा विषयक विभिन्न सवालहरुका बारे मा बुझाउने थियो', गोष्ठीका एक सहजकर्ता आरती खत्री भन्छिन् । विद्यार्थीहरुमा अन्तर्निहित चित्रकला सीप उजागर गर्न उपयुक्त स्थान प्रदान गर्नेपनि गोष्ठीको उद्देश्य रहेको थियो ।

Photo source; Ramesh Rai/HCF/TSN/SLC

SNOW LEOPARD DAY
Celebrations in Nepal

Conservation stakeholders in Nepal have celebrated the snow leopard day on October 23, 2021. Different activities were organized in several places of Mustang and Taplejung districts. These districts have prime habitats for snow leopards in Nepal.

Taplejung District

A school level quiz contest was organized in the Nepal's Himalaya region by Himali Conservation Forum (HCF) on the occasion. The Snow Leopard Day event was held at Sarswoti Higher Secondary School at Sikaicha in Sirijangha Rural Municipality, Taplejung, Nepal. The quiz contest was organized within 4 different groups formed within the school. In the contest, 16 participants from class 6 to 10 grades (12 girls/4 boys) participated. Altogether 60 questions related to conservation and snow leopard were asked. The activity was held in partnership with the Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC), Snow Leopard Conservancy (SLC) and Teka Samuha Nepal. "Such activity helps in developing a positive mindset in students and teachers along with generate awareness on snow leopard and biodiversity conservation of particular area", says Ramesh Rai, Field Coordinator of community-based snow leopard conservation program in Taplejung and also an executive director of HCF. Tapiwa Limbu, Sarita Khadga, Dipendra Bista and Anish Khadga of Annapurna Group got first position in the program. "We are very proud to have this opportunity to take part in this event", said Tapiwa Limbu.

Mustang District

On the snow leopard day October 23, local schools in Mustang namely Janahit secondary school, Jomsom, Janawal secondary school, Marpha and Janakalyan secondary school, Syang separately organized rallies with students of class 6, 7 & 8 participating. More than 100 people including students, teachers and local conservationists joined in the rallies. Similarly, Dhaulagiri residential secondary school, Jomsom and Lupra residential secondary school organized an art competition and cleaning program.

Teka Samuha Nepal coordinated the activities. National Trust for Nature Conservation-Annapurna Conservation Area Project and Snow Leopard Conservancy technically provided technical and financial support to carry out these events in Mustang.

The schools are located within the jurisdiction of Gharapjhong Rural Municipality and Bharagung Muktichhetra Rural Municipality.

"During the rally, banner display and conservation slogan helped local people to understand snow leopard, its habitat and prey and conservation value", said Niraj Thakali who is working as a field coordinator for community-based snow leopard conservation project implemented by Teka Samuha Nepal in partnership with Snow Leopard Conservancy. The slogan for these activities was "Happy Snow Leopard Day: Join hands together and save the environment for snow leopard".

Content/Photo: Niraj Thakali, Teka Samuha Nepal/SLC-Mustang / Ramesh Rai, Himali Conservation Forum-Taplejung

तस्वीर: निरज थकाली/टेका समूह नेपाल/एसएलसी

lxpFr t'jf lbj; नेपालमा मनाइयो

संरक्षणका साझेदारहरूले नेपालमा अक्टोबर २३ का दिन हिउँ चितुवा दिवस मनाएका छन् । सो क्रममा मुस्ताङ र ताप्लेजुङ जिल्लाका विभिन्न स्थानहरूमा विभिन्न क्रियाकलापहरू आयोजना गरिएको थियो । नेपालको यी जिल्लाहरूमा हिउँ चितुवाका मुख्य वासस्थानहरू छन् ।

tfKn]h'ª lhNnf

हिउँ चितुवा दिवस अक्टोबर २३ का दिन नेपालको हिमाली जिल्ला ताप्लेजुङमा हिमाली संरक्षण मञ्चको अगुवाइमा विद्यालयस्तरीय हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता आयोजना गरियो । प्रतियोगिता ताप्लेजुङको सिरिजंघा गाउँपालिका, सिंकैचास्थित सरस्वति उच्च मा.वि.मा सञ्चालन गरिएको थियो । प्रतियोगिता सोही विद्यालयको ४ भिन्न समूहका कक्षा ६ देखि १० का विद्यार्थीहरूबीच गरिएको थियो जसमा १६ जना विद्यार्थीहरू (१२ छात्रा/४ छात्र) ले भाग लिएका थिए । प्रतियोगितामा संरक्षण र हिउँ चितुवा विषयक जम्मा ६० वटा प्रश्नहरू सोधिएको थियो । प्रतियोगिता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सी र टेका समूह नेपालसँग सहकार्यमा सञ्चालन गरिएको थियो । 'यस्तो क्रियाकलापले विद्यार्थी र शिक्षकहरूमा सकारात्मक सोंच विकास गर्न मद्दत गर्दछ र सम्बन्धित क्षेत्रको हिउँ चितुवा एवं जैविक विविधता संरक्षणमा चेतना अभिवृद्धि गर्दछ', समुदायमा आधारित हिउँ चितुवा संरक्षण कार्यक्रमका फिल्ड संयोजक रमेश राई भन्छन् । उनी हिमाली संरक्षण मञ्चका कार्यकारी अधिकृति पनि हुन् । प्रतियोगिताको पहिलो स्थान तापिवा लिम्बु, सरिता खड्गा, दिपेन्द्र बिष्ट र अनिश खड्गा सम्मिलित अन्नपूर्ण सदनले हासिल गरेको थियो । 'यो कार्यक्रममा भाग लिन पाएकोमा हामीलाई गौरवान्वित महशुस भएको छ', तापिवा लिम्बुले भने ।

d':tfª lhNnf

हिउँ चितुवा दिवस अक्टोबर २३ का दिन मुस्ताङका स्थानीय विद्यालयहरू क्रमश: जनहित मावि, जोमसोम, जनवाल मावि, मार्फा, जनकल्याण मावि. स्याङ र लुप्रा आधारभूत विद्यालय, मुक्तिनाथले कक्षा ६, ७ र ८ का विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराई छुट्टाछुट्टै र्‍याली आयो जना गर्‍यो । र्‍यालीमा १०० भन्दा बढी विद्यार्थी, शिक्षक तथा स्थानीय संरक्षणकर्मीहरुको सहभागिता रहेको थियो । त्यस्तै, धौलागिरी आवासीय मावि, जोमसोम र लुप्रा आवासीय माविले चित्रकला र सरसफाई आयोजना गरे ।

टेका समूह नेपालले कार्यक्रमको लागि संयोजन गरेको थियो । राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र तथा स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सीले कार्यक्रमको लागि प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग गरेको थियो ।

मुस्ताङको जोमसोम, लुप्रा र मार्फामा गरिएको त्यस्तै, जोमसोम र लुप्रामा २ वटा विद्यालयहरुले हिउँ चितुवा विषयक चित्रकला र जोमसोममा सरसफाई कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो ।

यी विद्यालयहरु घरपझोंङ गाउँपालिका र बाह्रगुङ मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकारभित्र पर्दछन् ।

'र्‍यालीमा संरक्षणको नारा सहितको ब्यानर प्रर्दशन गरिएको थियो जसले स्थानीय मानिसहरूलाई हिउँ चितुवा, उसको वासस्थान, आहारा र संरक्षणको महत्व बुझ्न मद्दत गर्‍यो भन्ने लागेको छ', निरज थकाली बताउँछन् । उनी मुस्ताङमा सञ्चालित समुदायमा आधारित हिउँ चितुवा संरक्षण कार्यक्रमका फिल्ड संयोजक हुन् । कार्यक्रम टेका समूह नेपालले स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सीसँगको सहकार्यमा सञ्चालन गरिरहेको छ । उल्लिखित सबै कार्यक्रमहरुको नारा 'हिउँ चितुवा दिवस खुशियाली साथ मनाऔं: हातमा हात मिलाऔं, हिउँ चितुवाको लागि वातावरण जोगाऔं' भन्ने रहेको थियो ।

शब्द/तस्वीर: निरज थकाली, टेका समूह नेपाल/एसएलसी-मुस्ताङ / रमेश राई, हिमाली संरक्षण मञ्च-ताप्लेजुङ

SNOW LEOPARD
killed one dozen goats

- Rishi Baral

Photo: Rishi Baral, NTNC - ACAP

A snow leopard killed 12 goats reared by local farmer Mr. Nasakya Gurung, a native of Tetang, Baragung Muktichhetra Rural Municipality-3, in Mustang. The incident took place at 3 am on May 2, 2021. Total monetary loss has been estimated to be Rs156, 000, at the rate of Rs13, 000 per goat, according to Veterinary Hospital and Livestock Service Expert Center, Mustang. Besides animal husbandry, Gurung is also involved in agriculture and medicinal related herbs trade.

He had been rearing 23 goats, including 12 mother goats and their 11 offspring. The mothers and offsprings were housed at separate corrals, which prevented the offsprings from getting harmed.

ACAP's officials immediately reached the incident site, prepared an incident report, and informed the victims and locals about relief amount and the process to getting it. Since the incident took place within the Annapurna Conservation Area, Gurung will get compensation. The corral was a traditional mud construction fenced from all sides with only one gate, from which the snow leopard appears to have entered. Gurung had been trading goats in Pokhara during Dashain partnering with his friends, while some locals used to purchase the goats from him at the village.

It appears that while the snow leopard attempted to kill a goat, other goats ran around the corral in panic and produced a lot of noise, that made the snow leopard unable to get out, and it began killing other goats that came in front of the nervous cat.

(Baral is the office in-charge of NTNC-ACAP, Jomsom.)

lxpFr t'j fn]df¥of]दर्जन च्याङ्ग्राहरू

- ऋषि बराल

हिमाल पारिको जिल्ला मुस्ताङको वारागुङ मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिकाको वडा नं ३, तेताङमा स्थानीय पशुपालक कृषक नसाक्या गुरुङको १२ वटा च्याङ्ग्राहरू हिउँ चितुवाले मारिदियो । घटना २०७८ वैशाख १९ गते बिहान ३ बजेको हो । यसबाट गुरुङको प्रति च्याङ्ग्रा बजार मूल्यका हिसाबले १३ हजारका दरले १ लाख ५६ हजार रुपैयाँ क्षति भएको भेटरीनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द्र, मुस्ताङले जनाएको छ । गुरुङ पशुपालन बाहेक कृषी तथा जडिबुटी संकलनमा पनि संलग्न छन् ।

बाह्रवटा माउँ च्याङ्ग्राहरू र तीनका ११ वटा बच्चाहरू सहित २३ वटा उनले पाल्दै आएका थिए । माउँ र बच्चाहरूलाई छुटाछुटै खोरमा राखिएको थियो जसका कारण बच्चाहरू क्षति हुनबाट भने जोगिएका छन् ।

घटना लगत्तै अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजनाको कर्मचारी तत्काल घटनास्थल पुगेर घटनाको प्रकृति मुचुल्का तयार गरी राहत रकमको प्रकृयाको बारेमा पीडित र स्थानीयलाई जानकारी गराएका थिए । अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने भएकोले पीडित पशुपालक गुरुङले आयोजनाबाट राहत रकम क्षतिपूर्ति पाउने छन् । गाउँको नजिकै पुरानो बस्तीमा माटोको चारैकिल्ला घेरिएको परम्परागत खोर भएपनि एकातिरबाट मात्र छिर्ने बाटो थियो जसबाट हिउँ चितुवा छिरेर च्याङ्ग्राहरूलाई मारेको देखिन्छ । गुरुङले अरु साथीसँग मिलेर दशैंको बेला पोखरासम्म लगेर च्याङ्ग्रा बेच्दै आइरहेका थिए भने केही स्थानीयले गाउँमै पनि उनीसँग च्याङ्ग्रा किन्ने गरेका थिए ।

हिउँ चितुवा खोरमा पसेर एउटा मात्र च्याङ्ग्रा मार्न पर्ने हो तर त्यहाँ भएका च्याङ्ग्रावस्तु डरले कराउदै खोरमा दौडन थाल्दा हिउँ चितुवा पनि डराएर, आतिएर बाहिर निस्कन नसकेर अगाडि भएका हरेकलाई मार्न थालेको हुनुपर्दछ ।

(बराल, एनटीएनसी-एक्याप, जोमसोमका कार्यालय प्रमुख हुन् ।)

THREE SNOW LEOPARDS test positive for coronavirus

- Scottie Andrew, CNN

A female snow leopard named 'NeeCee' has tested positive for Covid-19 at the Louisville Zoo in Kentucky, USA.

According to CNN another big cats species have been tested positive for coronavirus and that is snow leopards. It's the sixth animal species confirmed to have been infected with the virus after human contact.

Two males and a female snow leopard tested positive for the virus at the Louisville Zoo. The zoo administration and the US Department of Agriculture's Animal and Plant Health Inspection Service confirmed.

According to Louisville Zoo director John Walczak, the female's infection was confirmed first. All three leopards, whose symptoms were "mild" and include wheezes and dry coughs, are expected to fully recover.

The leopards were likely infected by an asymptomatic staff member "despite precautions taken by the zoo," the USDA's Animal and Plant Health Inspect Service said.

It's unlikely that the leopards -- or other animals -- pose a significant risk in transmitting the virus to humans, as Covid-19 is primarily spread between people.

The snow leopards are one of at least six animal species to become infected with coronavirus after close contact with humans. The first was a Malayan tiger at the Bronx Zoo in New York, who in April tested positive for coronavirus after showing symptoms of respiratory illness. By the end of the month, four tigers and three African lions, tested positive for the virus.

A small number of dogs and cats have been infected with the virus in the US, according to the Centers for Disease Control and Prevention. In animal cases, coronavirus isn't deadly, though coronavirus outbreaks at fur farms in the US and abroad have killed thousands of Mink.

tLgj6f lxpFr t'jfx¿df कोरोना भाइरस देखियो

स्कट्टी एन्ड्र्यू, सीएनएन

संयुक्त राज्य अमेरिकाको केन्टकीस्थित लोउइस्भील्ले चिडियाघरमा 'निक्की' नामकी पोथी हिउँ चितुवा परिक्षणको क्रममा कोभिड सङ्क्रमणमा परेको पुष्टी भयो ।

सीएनएनको अनुसार अर्का ठूला बिराला प्रजातिमा कोरोना भाइरसको परिक्षण पोजिटिव देखिएको छ र यो पटक भने नतिजा हिउँ चितुवाहरुमा देखिएको हो । मानिसको सम्पर्कबाट छैठौं जनावरको रुपमा हिउँ चितुवाहरुमा कोरोनाभाइरसको सङ्क्रमण सरेको पुष्टि भएको हो ।

दुई भालेहरु र एक पोथी हिउँ चितुवा लोउइस्भील्ले चिडियाघरमा परिक्षणको क्रममा कोरोना सङ्क्रमित पाइएका हुन् । चिडियाघर प्रशासन र अमेरिकाको कृषि विभाग अन्तर्गतको एनिमल एण्ड प्लान्ट हेल्थ इन्सफेक्शन सर्भिसले त्यसलाई पुष्टि गरेको हो ।

लोउइस्भील्ले चिडियाघरका निर्देशक जोन वाल्कज्याकका अनुशार शुरुमा पोथी हिउँ चितुवाको कोरोना पुष्टी गरिएको थियो । तीनवटै हिउँ चितुवाहरुमा 'सामान्य' लक्षणहरु देखिएको थियो जस्तै: स्वाँ स्वाँ गर्ने, सुख्खा खोकी आदि र यिनीहरु पूरै तङ्ग्रीने आशा उनी राख्दछन् ।

सावधानी अपनाउँदा अपनाउँदै पनि हिउँ चितुवाहरु रोगको लक्षण नै नभएको कर्मचारीबाट सङ्क्रमित भएको अमेरिकाको कृषि विभाग अन्तर्गतको एनिमल एण्ड प्लान्ट हेल्थ इन्सफेक्शन सर्भिसले जनाएको छ ।

हिउँ चितुवाहरु र अन्य जनावरहरुले मानिसहरुलाई रोग सार्ने सम्भावना छैन बरु कोभिड मुख्यरुपमा मानिसहरुबाट मानिसमा नै सर्दैछ ।

हिउँ चितुवाहरु विभिन्न ६ जनावर प्रजातिहरु मध्ये एक हुन् जो मानिससँग नजिकको सम्पर्क भएको कारण कोभिड सङ्क्रमणमा पर्न पुगेका छन् । संक्रमित पहिलो जनावरमा न्यूयोर्क स्थित ब्रन्क्स चिडियाघरको मलायन बाघ थियो जो स्वासप्रश्वासको समस्याको लक्षणसँगै परिक्षण पुष्टि भएको थियो । महिनाको अन्त्यसम्ममा त चिडियाघरका ठूला बिराला प्रजातिहरुमध्ये चार बाघहरु र तीन अफ्रिकन सिंहहरुमा कोभिड संक्रमण पुष्टि भयो ।

रोग नियन्त्रण एवं रोकथाम केन्द्रका अनुसार अमेरिकामा सानो संख्यामा कुकुर र बिरालोहरुपनि कोरोनाभाइरसबाट संक्रमित भएका छन् । जनावरहरुको हकमा, कोरोना सङ्क्रमण त्यति डरलाग्दो हैन, तापनि अमेरिका र विदेशमा गरी जनावरको भुवा उत्पादन गर्ने फर्महरुमा हजारौंको संख्यामा मिंकहरु कोरोनाभाइरस संङ्क्रमणबाट मारिएका छन् ।

Ghangri Ghapi Hiul Snow Leopard Photo: DNPWC/WWF Nepal

TWO SNOW LEOPARDS

in Shey-Phoksundo National Park

get 'Sattelite GPS Collar'

On May 16, 2021, a team of 30 people including officials from Shey Phoksundo National Park, WWF Nepal, National Trust for Nature Conservation, Veterenary technician from Chitwan National Park and like-minded people and local citizen scientists working on snow leopard conservation were involved in a collaring project. The research was held at Nijal village at the Shey-Phoksundo National Park's Saldang block where they trapped an adult snow leopard on May 19. The cat, presumed to be of about seven years, was trapped at Rapka, 3925m, and was equipped with GPS collar. The snow leopard has been named Ghangri Ghapi Hiul.

Likewise, on May 26, in Dhora, also in Saldang block, 3719m an adult male snow leopard of about six years was also equipped with a collar. The snow leopard has been named Lhangken.

To make the installation of satellite telemetry more effective this time, an automatic trap inspection technology called Orbis used in Mongolia has been used in Nepal for the first time. Both the snow leopard's blood sample has been taken to study their genetics and to prepare a DNA profile.

Based on information received from the satellite and field monitoring facts about both the leopards equipped with the collar have been studied. The data so far show that they roam an area from around 3069m to 4960m. Ghangri Ghapi Hiul covered 24 km in seven days while Lhangken covered 2km in a day. These leopards have been roaming across six km distance between them.

The collars are made by the German company Vectronic Aerospace. The collars, based on the Iridium Communication System, reveal information about the leopard's GPS location every four hours. These collars will provide data for 18 months. It is expected that the collars would help find out if snow leopards move across Nepal and China since the location where the leopards were trapped is about 12km away from China border.

Moreover, the collaring provides data on the snow leopard's behavior and movement. It helps to reduce human-snow leopard conflict, habitat management, inland collaboration and to formulate conservation strategies and policy action through identifying key issues on snow leopard conservation. According to data received from the two collarings, a monitoring will proceed by the Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC), WWF Nepal and Shey-Phoksundo National Park. An on the field observation will also be carried out to learn more about the leopard's behavious as needed.

News source: Gopal Kharal

Photo: DNPWC/WWF Nepal

शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जमा bO{6f lxpFr t'jfdf स्याटेलाइट कलर

२०७८ साल जेठ २ देखि शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालयका कर्मचारी, डब्लुडब्लुएफ नेपाल र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका वन्यजन्तु प्राविधिक, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका पशु स्वास्थ्य सहायक र हिउँ चितुवा संरक्षणमा काम गरिरहेका सरोकारवाला एवं स्थानीय नागरिक वैज्ञानिक समेत गरी ३० जनाको टोलीले शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जको साल्दाङ ब्लकको निजाल गाउँमा गरेको अनुसन्धानमा २०७८ जेठ ५ गते मा राप्का भन्ने स्थानको ३९२५ मि. मा अन्दाजी ७ वर्षको वयस्क भाले हिउँ चितुवा पासोमा पारी घाँटीमा जिपिएस कलर जडान गरिएको छ । सो हिउँ चितुवाको नाम घाङ्ग्री घापी हिउल राखिएको छ ।

त्यस्तै, २०७८ जेठ ११ गते (मे २६ २०२१) मा साल्दाङ ब्लककै धोरा भन्ने स्थान (३७१९ मि.) मा अन्दाजी ६ वर्षको वयस्क भाले हिउँ चितुवामा पनि कलर जडान गरिएको छ । सो हिउँ चितुवाको नाम ल्हाङ्केन दिइएको छ ।

यस पटक गरिएको स्याटेलाइट टेलिमेट्री जडान कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन मंगोलियामा हिउँ चितुवामा कलर गर्दा प्रयोग भएको 'अर्बिस' नामको स्वचालित ट्र्याप अनुगमन प्रविधि पहिलो पटक प्रयोग गरिएको थियो । स्याटेलाइट कलर जडान गरिएका हिउँ चितुवाको आनुवांशिक अध्ययन गर्न एवं डिएनए प्रोफाइल तयार गर्न दुवै हिउँ चितुवाहरुको रगतको नमुनाहरु पनि लिइएको छ ।

स्याटेलाइटबाट प्राप्त सूचना तथा स्थलगत अनुगमनको माध्यमबाट कलर जडान गरिएका हिउँ चितुवाहरुको विचरणको अध्ययन गरिएको छ । हालसम्मका तथ्यांकलाई हेर्दा दुवै हिउँ चितुवाले सामान्य रुपमा आ-आफ्नो वासस्थानमा ३०६९ देखि ४९६० मिटरको उचाईमा विचरण गरिरहेका छन् । घाङ्ग्री घापी हिउलले ७ दिनमा २४ कि.मि. दूरी पार गरेको छ भने लाङ्गेनले १ दिनमा २ कि.मि. दूरी पार गरेको छ । यी हिउँ चितुवाहरु एक अर्काबाट ६ कि.मि.को दूरीमा विचरण गरिरहेका छन् ।

हिउँ चितुवामा जडान गरिएका जिपिएस कलर जर्मनीस्थित भेक्ट्रोनिक एरोस्पेस नामक कम्पनीले निर्माण गरेका हुन् । इरिडियूम कम्यूनिकेशन सिस्टममा आधारित यी जिपिएस कलरबाट प्रत्येक ४ घण्टाको हिउँ चितुवाको अवस्थाको सूचना जिपिएस लोकेसनबाट प्राप्त हुनेछ । यी कोलरले करिब ५८ हप्ता अर्थात १८ महिनासम्म सूचना दिइरहनेछ । हिउँ चितुवामा स्याटेलाइट कलर जडान गरिएको स्थान चीनको सीमाबाट करिब १२ कि.मि.को दूरीमा रहेकाले नेपालबाट हिउँ चितुवाहरु चीन तर्फ विचरण गर्न जान्छन् कि जाँदैनन् भन्ने जानकारी प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

साथै, कलरिङबाट प्राप्त तथ्यांकहरुले हिउँ चितुवाको आनीबानी, र विचरणको बारेमा जानकारी प्राप्त हुन्छ । त्यसले आगामी दिनमा हिउँ चितुवा मानव बीचको द्वन्द्व न्यूनीकरण, वासस्थान व्यवस्थापन तथा अन्तरदेशीय सहकार्यमा सघाउँछ । यसबाट हिउँ चितुवा र यसको प्रजाति संरक्षणको लागि मुख्य सवालहरु पहिचान गरी संरक्षणको रणनीति तथा योजना तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ । सेटलाइट कोलर जडान गरिएका घाङ्ग्री घापी हिउल र लाङ्गेनबाट प्राप्त जिपिएस लोकेसनको आधारमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, डब्लुडब्लुएफ नेपाल र शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जबाट तिनीहरुको अनुगमन गरिँदै छ । स्याटेलाइट कलार जडान गरिएको हिउँ चितुवाका आनीबानी सम्बन्धमा थप जानकारी प्राप्त गर्न कलार जडान गरिएका दुवै हिउँ चितुवाहरुले बिचरण गरेका स्थानको आवश्यकता अनुसार स्थलगत अवलोकन समेत गरिनेछ ।

(समाचार स्रोत: शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज/२०७८)/गोपाल खनाल

Photo: SLC - India Trust

DR. TSEWANG NAMGAIL nominated by Panthera as Disney Conservation Hero 2020

The Disney Conservation Fund (DCF) recognizes the hard work and effort of individuals and teams around the world working to conserve wildlife and protect habitats every year. In a world that needs wildlife heroes more than ever, the DCF awarded 20 individuals and teams as Disney Conservation Heroes 2020. Dr. Tsewang Namgail is one of the persons recognized as the Hero. He is associated as the Director at the Snow Leopard Conservancy - India Trust.

In the northern Indian region of Ladakh, which is home to 60 percent of India's snow leopards, Tsewang Namgail leads a team of 13 dedicated people along with students and volunteers to reduce conflict between snow leopards and farmers and find solutions to benefit both through community-based tourism, education and research. Alongside his team, Tsewang has helped build snow leopard-proof corrals to protect livestock, promote local food production and expand innovative micro-enterprises like eco-cafes and more than 200 homestays that invite tourists to stay in community homes. These programs help local people earn an income, offset livestock losses to snow leopards and show the value of a thriving population of snow leopards to help increase tourism. Tsewang's passion for positively impacting this special place where he grew up has helped grow a community-based conservation and education program into a model that has been emulated not just in India, but across snow leopard range in Asia.

Dr. Tsewang Namgail joined the Snow Leopard Conservancy – India Trust as its Director in 2013. The Snow Leopard Conservancy – India Trust is a local non-profit organization with whom Panthera partners to conduct snow leopard research and conservation projects in India.

A native of Ladakh, India, Dr. Namgail is the first Ladakhi to hold a PhD in Wildlife Ecology. He obtained PhD from the Wageningen University in the Netherlands. Dr. Namgail has done pioneering ecological work on several taxa in the Trans-Himalayan region of Ladakh and has published over 20 scientific journal articles.

फोटो : एसएलसी - ईण्डिया ट्रष्ट

पान्थेराद्धारा 8f= 5]jfª gfDUn l8:gL ;/If0f lx/f] २०20 मा मनोनयन

डिस्नी कन्जर्भेसन फाउन्डेशनले हरेक वर्ष विश्वभर वन तथा वन्यजन्तु संरक्षणको क्षेत्रमा कडा परिश्रम गर्ने र योगदान पुऱ्याउने व्यक्ति तथा समूहहरुको कदर गर्ने गरेको छ । विश्वलाई वन्यजन्तुको संरक्षणको क्षेत्रमा विशिष्ट काम गर्ने हिरोहरु बढ्दो रुपमा आवश्यक भइरहेको बेला सो फाउन्डेशनले २० जना व्यक्ति तथा समूहलाई डिस्नी संरक्षण हिरो २०२० को रुपमा सम्मान गर्दै पुरस्कृत गरेको छ । डा छेवाङ नाम्गेल ती मध्येका एक हुन् । उनी स्नो लेपर्ड कन्जर्भेन्सी - इण्डिया ट्रस्टका निर्देशकका रुपमा आवद्ध छन् ।

छेवाङ नाम्गेल उत्तर भारतको लद्दाख क्षेत्रमा कार्यरत छन् जहाँ भारतका ६० प्रतिशत हिउँ चितुवा बसोबास गर्छन् । त्यहाँ छेवाङ नाम्गेलले १३ जना विद्यार्थी र स्वयंसेवकको टोलीको नेतृत्व गरिरहेका छन् । त्यो टोलीले समुदायमा आधारित पर्यटन, शिक्षा र अनुसन्धानका माध्यमबाट समाधान तथा लाभका उपायको खोजी गर्दै हिउँ चितुवा र पशुपालक किसानहरुबीच हुने द्वन्द्व घटाउन क्रियासिल छन् । आफ्नो टोलीसँग मिलेर छेवाङले किसानहरुलाई हिउँ चितुवाले आक्रमण गर्न नसक्ने गोठहरु निर्माण गर्न, स्थानीयस्तरमा खाद्य उत्पादन गर्न र सामुदायिक आवासमा बस्ने पर्यटक आकर्षित गर्न इको क्याफे र २०० भन्दा बढी होमस्टे (घरबास) खोल्नेजस्ता लघु उद्यम विस्तार गर्न सहयोग पुऱ्याएका छन् । यस्ता कार्यक्रमले स्थानीयवासीलाई आम्दानीको जोहो गर्न, हिउँ चितुवाबाट गाईवस्तुमा हुने आक्रमणका कारण हुने आर्थिक क्षति कम गर्न र हिउँ चितुवाको बढ्दो संख्याका कारण पर्यटकीय गतिविधि बढाउन सहयोग गरेका छ । आफू जन्मिएको ठाउँमा सकारात्मक परिवर्तन गर्ने छेवाङको प्रतिवद्धताका कारण लद्दाखमा समुदायमा आधारित संरक्षण तथा शैक्षिक कार्यक्रम अघि बढाउन र त्यसलाई नमुना कार्यक्रमका रुपमा विकास गर्न सम्भव भएको हो । त्यस्तै, नमुना कार्यक्रम अहिले भारतमा मात्र नभई हिउँ चितुवा पाइने एसियाका सबै स्थानमा लागु हुने क्रम सुरु भइसकेको छ ।

डा छेवाङ नाम्गेलले सन् २०१३ मा स्नो लेपर्ड कन्जर्भेन्सी - इण्डिया ट्रष्टमा निर्देशकको रुपमा काम थालेका थिए । स्नो लेपर्ड कन्जर्भेन्सी - इण्डिया ट्रस्ट एक गैरनाफामूलक संस्था हो जोसँग पान्थेराले हिउँ चितुवासँग सम्बन्धित अनुसन्धान तथा भारतमा सञ्चालन गरिने अन्य संरक्षण परियोजना अघि बढाउन सहकार्य गर्दै आएको छ ।

लद्दाख, भारतमा जन्मिएका डा नाम्गेल वन्यजन्तु पर्यावरण (वाइल्डलाइफ इकोलोजी) मा विद्यावारिधी गर्ने पहिलो लद्दाखी हुन् । उनले नेदर्ल्याण्ड्सको वागेनिन्गेन विश्वविद्यालबाट विद्यावारिधी गरेका थिए । डा. नाम्गेलले लद्दाखको अन्तर्देशीय हिमाली क्षेत्रमा पारिस्थितिकीय प्रणालीको विषयमा विभिन्न काम गरेका छन् । त्यसका आधारमा उनले विभिन्न वैज्ञानिक जर्नलहरुमा २० वटाभन्दा बढी लेखहरु प्रकाशित गरिसकेका छन् ।

Essay Competition held on INTERNATIONAL SNOW LEOPARD DAY

Mountain Spirit in collaboration with its media partners Khumbu FM organized a national essay competition entitled "Roles of Local People in Snow Leopard Conservation" to mark International Snow Leopard Day on 23 October 2021. This competition was funded by Darwin Initiative (UK) and Snow Leopard Conservancy (USA). A 3-member jury comprised of Professor Karan Bahadur Shah, Dr. Shailendra Thakali, Project Team Lead, and Mr. Tashi Lama, Mountain Spirit, Chairperson, was formed to evaluate the essays. Thirty-six essays were received from high schools in Solukhumbu, Kathmandu, Gorkha, Mustang and Dolpo districts for the competition. Mr. Saugat Thakali of Dhaulagiri Boarding School of Mustang, won the first prize in the competition. Ms. Lhakpa Bhuti Sherpa of Shree Mahendra Jyoti Madhyamik Vidhayala and Ms. Sima Kulung of Shree Basuki Aadarbhut Aadarbhut Vidhayala of Solukhumbhu, won the second and third prizes, respectively. Consolation prizes were won by Ms. Shreya Nepali, Shree Janhit Madhyamik Vidhalaya, Mustang; Mr. Pema Dawa Gurung, Aarniko Higher Secondary School, Dolpa, and Ms. Rita Gurung, Shree Buddha Madhyamik Vidhayala, Gorkha. The first, second and third winners received a cash prize of rupees 11000, 9000 and 6000, respectively, along with certificates. Consolation prize winners have received rupees 2000 each along with certificates. All participants have received a certificate of participation as well.

Note: The essay that won the first prize is published in Snow Leopard Magazine's this issue.

cGt/f{li6«o lxpFr t'jf lbj ;df
निबन्ध प्रतियोगिता गरियो

माउन्टेन स्पिरिटले आफ्ना मिडिया साझेदार खुम्बु एफएमसँगको सहकार्यमा २३ अक्टोबर २०२१ मा अन्तर्राष्ट्रिय हिउँ चितुवा दिवसको अवसरमा “हिउँ चितुवा संरक्षणमा स्थानीय जनताको भूमिका“ शीर्षकको राष्ट्रिय निबन्ध प्रतियोगिता आयोजना गरेको थियो । यो प्रतियोगितको लागि डार्विन इनिसिएटीभ (बेलायत) र स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सी (अमेरिका) बाट आर्थिक सहयोग प्राप्त भएको थियो । निबन्धको मूल्याङ्कन गर्न प्राध्यापक करन बहादु शाह, परियोजना टोली प्रमुख डा. शैलेन्द्र थकाली र माउन्टेन स्पिरिटका अध्यक्ष टाशी लामा सम्मिलित ३ सदस्यीय निर्णायक समिति गठन गरिएको थियो । प्रतिशपर्धामा सोलुखुम्बु, काठमाडौं, गोरखा, मुस्ताङ र डोल्पो गरी पाँच जिल्लाहरुका माध्यमिक विद्यालयहरुबाट ३६ वटा निबन्धहरू प्राप्त भएको थियो भने धौलागिरी बोर्डिङ स्कुल मुस्ताङका सौगात थकालीले प्रथम पुरस्कार जितेका थिए । सोलुखुम्बुको श्री महेन्द्र ज्योति माध्यमिक विद्यालयकी लाक्पा भुटी शेर्पा र श्री बासुकी आधारभूत आधारभूत विद्यालयकी सिमा कुलुङ क्रमशः द्वितीय र तृतीय भएका थिए । त्यसैगरि, श्री जनहित माध्यमिक विद्यालय मुस्ताङकी श्रेया नेपाली, अर्निको उच्च मावि डोल्पाका पेमा दावा गुरुङ र श्री बुद्ध माध्यमिक विद्यालय गोरखाका रीता गुरुङले सान्त्वना पुरस्कार पाएका थिए । प्रथम, द्वितीय र तृतीय हुनेले क्रमशः नगद रु ११ हजार, ९ हजार र ६ हजार सहित प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका छन् । सान्त्वना पुरस्कारका विजेताले प्रमाणपत्र सहित जनही दुई हजार रुपैयाँ प्राप्त गरेका छन् । प्रतियोगितामा सबै सहभागीहरूले सहभागिताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरे ।

नोटः पहिलो स्थान हासिल गरेको निबन्ध हिउँ चितुवा पत्रिकाको यस अंकमा छापिएको छ ।

Land of Snow Leopard Network receives DISNEY CONSERVATION HERO AWARD

Land of Snow Leopard Network has been honored with a Disney Conservation Hero Award-2020. The award recognizes local citizens for their commitment to save wildlife, protect habitats, and inspire their communities to take part in conservation efforts. Recipients from around the world were nominated by nonprofit environmental organizations, and each honoree and their nominating organization will share the award money from the Disney Conservation Fund.

Land of Snow Leopard Network, nominated and facilitated by Snow Leopard Conservancy, is one of only 20 award recipients in the 2020 cohort globally. "Land of Snow Leopard Network (LOSL) members—local communities, herders, teachers, children, and indigenous cultural practitioners (ICP) from five regions of Central and Inner Asia—accept the Disney Conservation Hero Award with big joy and deep gratitude," says Ms. Maria Azhunova, Director of LOSL, on behalf of the Network.

"Elders of our network speak the nature language and understand the magic of nature; they are real Master of Science that Mr. Walt Disney once described as 'a science, whose principles are written in the oldest codes of the world—Laws of Nature.' LOSL works hard to integrate this knowledge into modern conservation efforts.

"The Disney Conservation Hero Award honors our approach and gives us and our allies additional inspiration and hope that millions of Disney friends will also join our Network to save one of the most beautiful animals on earth—the snow leopard and its ecosystems. As Walt Disney used to say, 'Conservation is not a business of just a few people. It is a matter that concerns all of us.'"

Disney Conservation is committed to saving wildlife and building a global community inspired to work together to protect the magic of nature. Since 1995, the Disney Conservation Fund has directed more than $100 million to support nonprofit organizations working with communities to save wildlife, inspire action, and protect the planet and has honored more than 200 Conservation Heroes for their extraordinary conservation efforts.

Photo: SLC

LOSL network is an unprecedented conservation initiative that was launched in Bishkek, Kyrgyzstan in 2014, with the support of Snow Leopard Conservancy. The network brings together 100+ members with strong local institutional capacity and deep commitment to their intrinsic responsibility for guardianship of Mother Earth. LOSL enabled direct involvement of ICPs in high level planning for Snow Leopard Survival. LOSL also includes individuals working for cultural and environmental conservation: lifelong herders and traditional hunters who know and practice ancestral arts of subsistence hunting, indigenous educators, historians, conservationists and the NGOs, as well as schools and children's nature conservation clubs.

The catalyst for this work was the Global Snow Leopard Ecosystem Protection Plan, whose leaders in the 12 snow leopard range countries recognize that achieving the plan's objectives will require collective action - including the full participation of the local communities.

The strength of the LOSL Network is the knowledge and experience of the spiritual and cultural importance of snow leopards, securing landscapes for their preservation and understanding the fundamental place of snow leopards in indigenous practices.

Source: Snow Leopard Conservancy/2021

ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्क l8:gL ;/If0f lx/f] पुरस्कारबाट सम्मानित

ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्कलाई डिस्नी संरक्षण हिरो पुरस्कार २०२० बाट सम्मानित गरिएको छ । यो पुरस्कारले वन्यजन्तुलाई जोगाउने, तिनको वासस्थान संरक्षण गर्ने, र स्थानीय समुदायका सदस्यहरुलाई संरक्षण क्रियाकलापमा सहभागी हुने स्थानीय नागरिकलाई सम्मान गर्ने गर्दछ । विश्वभरीबाट पुरस्कृत हुनेहरुलाई वातावरणको क्षेत्रमा काम गर्ने गैरनाफामूलक संघ-संस्थाहरुले मनोनयन गर्दछन् । सम्मानित भएका प्रत्येक व्यक्ति र तिनलाई मनोनयन गर्ने संस्थाहरुले डिस्नी कर्जर्भेसन फन्डबाट प्राप्त हुने पुरस्कारको धनराशि बाँडेर लिनु पर्ने हुन्छ ।

स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सीद्वारा मनोनयन र सहजिकरण गरेको ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्क विश्वस्तरमै सन् २०२० मा पुरस्कृत हुने २० जनामध्ये समूहले पुरस्कार ग्रहण गर्ने पहिलो संस्था हो । 'मध्य र भित्री एसियाका पाँच क्षेत्रहरुमा छरिएका स्थानीय समुदायका सदस्य, गोठाला, शिक्षक, केटाकेटी र आदिवासी संस्कृतिका अनुयायीहरु ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्कमा आवद्ध छन् । उनीहरुले डिस्नी कन्जर्भेसन पुरस्कार निकै हर्षका साथ स्वीकार गरेका छन्', नेटवर्कको तर्फबाट प्रतिक्रिया दिँदै ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्ककी निर्वाचित निर्देशक मारिया अभ्गुनोभाले भनिन् ।

'हाम्रो समूहमा रहेका पाका सदस्यहरुले प्रकृतिको भाषा बोल्छन् र प्रकृतिको जादुलाई बुझ्दछन्' बाल्ट डिस्नीले कुनै बेला भन्ने गरेको 'विज्ञानका सिद्धान्तहरु विश्वको सबैभन्दा पुरानो लिपिको रुपमा रहेको प्रकृतिका नियममा लेखिएको हुन्छ' भनिएजस्तै उनीहरु विज्ञानका वास्तविक मालिक हुन् । ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्कले यही ज्ञानलाई आधुनिक संरक्षण प्रयाससँग मिलाउनका लागि कडा परिश्रम गरिरहेको छ ।

'डिस्नी संरक्षण हिरो पुरस्कारले हाम्रो कार्यशैलीलाई सम्मान गर्छ र हामी र हाम्रा साझेदारलाई थप हौसला र आशा प्रदान गर्दछ, ताकि डिस्नीका दशौं लाख साथीहरु हाम्रो सञ्जालमा आएर पृथ्वीको सबै भन्दा सुन्दर जनावरहरु मध्येको हिउँ चितुवा र उसका पारिस्थितिकीय प्रणालीलाई बचाउन सहयोग पुगोस् । जस्तो वाल्ट डिस्नीले भन्ने गर्नु हुन्थ्यो कि 'संरक्षण थोरै मानिसको मात्र काम होइन । यो विषय हामी सबै जनासँग जोडिएको छ ।'

NofG8 ck :gf]n]k8{g]6js{

ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्क सन् २०१४ मा किर्गिज्तानको विश्केकमा स्नो लेपर्ड कन्जर्भेन्सीको सहयोगमा सुरु गरिएको एक अभूतपूर्व संरक्षण प्रयास हो । यो सञ्जालमा सबल, संस्थागत क्षमता र पृथ्वी माताको रेखदेख गर्ने स्वभाविक जिम्मेवारी वहन गर्ने गहन प्रतिवद्धता आत्मसात गर्ने १०० भन्दा बढी सदस्यहरु रहेका छन् । यो सञ्जालले हिउँ चितुवा बचाउनका लागि आवश्यक उच्चस्तरीय योजना बनाउने तहमा आदिवासी संस्कृतिका अनुयायीहरुको प्रत्यक्ष सहभागिता सम्भव तुल्याएको छ । ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्कको सञ्जालमा संस्कृति तथा वातावरण संरक्षणको कार्यमा लागेका व्यक्तिहरु पनि सहभागी छन् । तिनमा जीवनभर गोठालाको रुपमा काम गरेका व्यक्ति, र जीवन धान्नका लागि शिकार खेल्ने पैतृक कला जानेका परंपरागत सिकारी, आदिवासी शिक्षक, इतिहासकार, संरक्षणकर्मी, गैरसरकारी संघ-संस्था तथा विद्यालय र बालबालिका सहभागी प्रकृति संरक्षण क्लबहरु पनि रहेका छन् । ग्लोबल स्नो लेपर्ड इकोसिस्टम प्रोटेक्सन प्लानको सक्रियताले गर्दा यो काम अघि बढ्न सकेको हो । सो प्लानमा हिउँ चितुवा पाइने १२ देशका अगुवा नेताहरु आवद्ध छन् जसले आफ्नो लक्ष्य हासिल गर्न सामूहिक सक्रियताका साथै स्थानीय समुदायको पूर्ण सहभागिताको खाँचो रहेको जोड दिने गरेका छन् । हिँउ चितुवाको आध्यात्मिक तथा सांस्कृतिक महत्व, तिनको संरक्षणका लागि आवश्यक भू-परिधिको सुरक्षा र आदिवासी परम्परा तथा अभ्यासमा हिउँ चितुवाको बलियो उपस्थितिबारेका ज्ञान र अनुभव नै ल्यान्ड अफ स्नो लेपर्ड नेटवर्कको शक्तिको रुपमा रहेको छ ।

'डिस्नी कन्जर्भेसन' वन्यजन्तु संरक्षण गर्न र प्रकृतिका जादुलाई बचाउनका लागि आवश्यक काम गर्न लालायित विश्वव्यापी समुदाय निर्माण गर्नका लागि प्रतिवद्ध छ । डिस्नी कन्जर्भेसन फन्डले सन् १९९५ देखि वन्यजन्तु जोगाउने, काम कारवाहीहरु अघि बढाउन प्रेरणा दिने र पृथ्वीको रक्षा गर्न समुदायसँग मिलेर काम गर्ने विभिन्न गैरनाफामूलक संघ-संस्थाहरुलाई १० करोड डलरभन्दा बढी रकम दिइसकेको छ । साथै, यो संस्थाले संरक्षणको क्षेत्रमा असाधारण काम गर्ने २०० भन्दा बढी संरक्षण हिरोहरुलाई सम्मान गरिसकेको छ ।

स्रोत: स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सी, २०२१

There is not any major impact of Covid-19 on SNOW LEOPARD conservation initiatives

Photo: Anil Adhikari

Dr. Deepak Kumar Kharal is the Chief of REDD Implementation Center under Ministry of Forests and Environment. He is former Director General of Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC). He has worked with the Government of Nepal with the various capacities for the last 27 years including Director General at Forest Research and Survey Department, Member-Secretary at Rastrapati Churia Terai Madhesh Conservation Development Committee, Secretary at Industry, Tourism, Forest and Environment (Far-west and Gandaki provinces). Dr. Kharal has got his PhD on Dendroclimatology from Tribhuvan University, Nepal and received Civil Service Award from the Government of Nepal. This interview was taken when he served as Director General at DNPWC. He has shared his views to editorial team of the Snow leopard magazine on snow leopard conservation initiatives.

What do you consider your foremost achievement at the Department of National Parks and Wildlife Conservation?

The Ecotourism Operation Procedure 2078, the Wildlife Rearing and Reproduction Criteria 2078, success of the rhino census in the same year, publication of books, "snow leopard-based conservation education" for students from Himalayan region, and research papers—these are what I consider the foremost achievements so far in the department.

What are the major impacts of Covid-19 on snow leopard conservation initiatives?

There is not any major impact of Covid-19 on snow leopard conservation initiatives. However, due to the Covid-19 pandemic monitoring activities have been limited and due to that some poaching incidents occured. Despite two snow leopards at Shey Phoksundo National Parks having been GPS collared during the lockdown in May 2021, other snow leopard related research and studies have been affected.

What are the major accomplishments so far of Snow Leopard Conservation Action Plan for Nepal (SLCAP) 2017-2021?

The positive impact on snow leopard conservation by upgrading the shelters for livestock, livestock insurance being implemented, study and research, mobilization of local organizations and communities and effective publicity for snow leopard conservation initiatives are some of the major accomplishments.

What should be the role of local communities, especially students, to conserve the snow leopard?

Before having expectations from students, various programs should be launched, such as educating them about conservation, making them write essays and articles and awarding them, distributing promotional materials such as notebooks, pens, and hats, etc, taking students on a tour, screen TV programs and documentaries to them, among other things. We can expect the students to urge their families and societies to conserve snow leopard, monitor them, disseminate information, research, and publish articles.

How do you evaluate the department's role in conservation through conservation education? Are the ongoing activities enough? If not, what should be done?

The department has tried to disseminate conservation education as much as it can through various stakeholders and with the use of its resources. In particular, expanding the roles of various partners organizations in promoting awareness, research, plan formulation and advancing technology, with the department responsible to handle projects related to snow leopard, can optimize achievements.

Why is collaboration with local government essential for snow leopard conservation?

Because the local communities are directly affected by human-wildlife conflict which might lead them to harbor revenge against the predators and even kill them. Likewise, all kinds of fieldworks need to be done at the local levels. So that it is necessary to collaborate in conservation initiatives with local government. We can also run conservation and livelihoods programs jointly with local governments by making snow leopard a source of ecotourism and a medium to generate employment opportunities.

Is the use of school-level conservation texts essential for snow leopard conservation?

Definitely. It is by taking this into account that the department has been collaborating to publish school-level curricular books, which will be taught at schools in Himalayan districts Mustang and Taplejung.

What are the most significant challenges you see to the snow leopards and what must DNPWC plan to overcome it?

Conflict between human and snow leopard is the key challenge in conserving the snow leopards. As the livestock are the primary means of livelihood in the Himalayan region, the local people tend to retaliatory killing the snow leopard when it attacks their livestock. Inadequate study and research on the snow leopards, their habitats, prey animals, impact of climate change etc. are challenges. The Ministry of Forest and Environment and Department of National Parks and Wildlife Conservation have already devised a plan to mitigate these challenges and problems by insuring the livestock of the local people. Similarly, we are planning to conduct study and research in association with partner organizations.

Photo source: Deepak Kumar Kharal

तस्वीरः अनिल अधिकारी/एसएलसी

डा. दीपककुमार खराल रेड कार्यान्वयन केन्द्रका प्रमुख हुन् । यस अघि उनी राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक थिए । नेपाल सरकारमा २७ वर्ष सेवा गरिसकेका खरालले वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभागको महानिर्देशक, राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समितिको सदस्य सचिव, उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय (सुदूरपश्चिम र गण्डकी) का प्रदेश सचिवका रुपमा जिम्मेवारी बहन गरिसकेका छन् । त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट डेन्ड्रोक्लाईमेटोलोजीमा विद्यावारिधी गरेका खराल निजामति कर्मचारी पुरस्कार बाट सम्मानित छन् । उनका विभिन्न वैज्ञानिक लेख, रचनाहरूप्रकाशित छन् । यो अन्तर्वार्ता डा. खराल राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको महानिर्देशक हुँदा लिइएको हो । उनले हिउँ चितुवा पत्रिकाका सम्पादक मण्डलसँग हिउँ चितुवा संरक्षण सम्बन्धी आफ्ना विचार प्रस्तुत गरेका छन् ।

कोरोना महामारीको कारण lxpFFr t'jf ;/If0fdf त्यस्तो ठूलो नकारात्मक प्रभाव परेको देखिदैन

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागमा यहाँको सबैभन्दा मुख्य उपलब्धि केलाई ठान्नुहुन्छ ?

संरक्षण क्षेत्रमा पर्यापर्यटन संचालन कार्यविधि २०७८, वन्यजन्तु पालन प्रजनन् मापदण्ड २०७८ तयार गरिएको, गैंडा गणना २०७८ सम्पन्न गरिएको र नेपालका हिमाली विद्यालयहरुमा 'हिउँ चितुवामा आधारित संरक्षण शिक्षाः सन्दर्भ पुस्तकहरु' को पठनपाठनका लागि विभागको प्रकाशन हुनेगरी पुस्तक प्रकाशन गरिएको, विभाग प्रकाशक हुने गरी लेखकहरुको अनुसन्धान कृतिहरु प्रकाशनमा सहभागिताको व्यवस्था गरिएको विषयहरुलाई मुख्य उपलब्धि ठान्दछु ।

कारोना महामारीका कारण हिउँ चितुवा संरक्षणमा परेका मुख्य असरहरू के के हुन्?

कोरोना महामारीको कारण हिउँ चितुवा संरक्षणमा त्यस्तो ठूलो नकारात्मक प्रभाव परेको देखिदैन । तथापि महामारीको कारण संरक्षण क्षेत्रमा कर्मचारीहरूको कम मात्रामा हुने अनुगमनको कारण चोरी शिकारीका केही घटनाहरू भएको पाइएको छ । लकडाउनकै अवधिमा २०७८ जेठमा शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जमा २ वटा हिउँ चितुवाहरुमा सफलतापूर्वक जीपिएस कलर गरिएदेखि बाहेक हिउँ चितुवा सम्बन्धी अन्य अध्ययन अनुसन्धान कार्यमा प्रभाव परेको पाइएको छ ।

नेपालले अपनाएको राष्ट्रिय हिउँ चितुवा संरक्षण कार्य योजना, (२०१७–२०२१) मा अहिले सम्म के कस्ता उपलब्धिहरू हासिल भए?

विशेष गरेर स्थानीयहरुको गोठ सुधार कार्य, पशुधन बीमा कार्यान्वयन, अध्ययन अनुसन्धान कार्य, स्थानीय संघ संस्था र समुदायहरुको परिचालन र प्रभावकारी प्रचार प्रसारको कार्यबाट हिउँ चितुवा सरक्षणमा पछिल्लो समय देखिएको सकारात्मक प्रभावलाई उपलब्धीका रुपमा लिन सकिन्छ ।

तस्वीर स्रोत : दीपककुमार खराल

हिउँ चितुवा जोगाउन स्थानीय समुदाय खासगरि विद्यार्थीहरुको भूमिका के हुनु पर्दछ ?

विद्यार्थिहरुबाट भूमिकाको आशा गर्नुभन्दा पहिला विद्यार्थिहरुलाई संरक्षण शिक्षा सम्बन्धी पठन पाठन गराउने, निबन्ध, लेख, रचनाहरु लेख्न लगाई पुरस्कृत गर्ने, हिउँ चितुवा सम्बन्धी प्रकाशन र प्रयोग गर्न मिल्ने संकेत, कापी, कलम, टोपी आदि प्रचार सामाग्री वितरण गर्ने, समय समयमा अवलोकन भ्रमण गराउने, टिभी, वृत्तचित्र तयार गरी देखाउने आदि कार्यक्रम गर्नुपर्दछ । विद्यालयस्तरीय विद्यार्थिहरुको समूह गठन गरी व्यक्तिगत रुपमा आ-आफ्नो घरमा र समूहगत रुपमा समुदायमा गई आफै संरक्षणका लागि अनुरोध गर्ने, निगरानी गर्ने, सूचना प्रदान गर्ने, अध्ययन अनुसन्धान गर्ने, लेख रचना लेख्ने प्रकाशन गर्ने भूमिकाहरु आशा गर्न सकिन्छ ।

विभागले संरक्षण शिक्षाको माध्यमबाट हिउँ चितुवा संरक्षणमा खेलिरहेको भूमिकालाई कसरी मूल्याकंन गर्नुहुन्छ ? के हाल भए गरेका क्रियाकलापहरु पर्याप्त छन् ? यदि छैन भने के गर्नु जरुरी छ ?

विभागले आफ्नो स्रोत साधन, जनशक्ति र सरोकारवाला निकायहरुको सहयोगमा संरक्षण शिक्षाको बढी से बढी प्रसार गर्ने प्रयास गरिरहेको छ । विशेष गरेर संरक्षणका लागि आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान, योजना तर्जुमा, प्रविधि विकास र प्रचार प्रसार कार्यमा संरक्षण साझेदार संस्थाहरुको भूमिकालाई बढावा दिने र विभागले हिउँ चितुवा लक्षित परियोजना संचालन गर्नेगरी काम गर्दा उच्चतम उपलब्धि हासिल हुन सक्दछ ।

हिउँ चितुवा संरक्षणका लागि स्थानीय सरकारसँग सहकार्य गर्न किन जरुरी छ ?

हिउँ चितुवाको कारण सिर्जना हुने मानवसँगको द्वन्द्व स्थानीय समुदायसँग सबैभन्दा पहिला देखा पर्ने हुनाले र प्रतिशोधको कारण हिउ चितुवाको शिकार हुनसक्ने भएकोले स्थानीय सरकारसँगको सहकार्य संरक्षणका लागि महत्वपूर्ण छ । सबै प्रकृतिका संरक्षण कार्यहरु फिल्डस्तरमा नै गर्नुपर्छ । अत: संरक्षण कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न स्थानीय सरकारसँग सहकार्य जरुरी छ । हिउँ चितुवालाई पर्यटक आकर्षणको विषय बनाएर पनि पर्यापर्यटन वृद्धि गरी आय आर्जन र रोजगारी सिर्जना गर्न सकिने भएकोले स्थानीय सरकारसँग लगानी साझेदारमा पनि संरक्षण र जीविकोपार्जन कार्यक्रम चलाउन सकिन्छ ।

के हिउँ चितुवा संरक्षणका लागि विद्यालयस्तरीय पाठ्यपुस्तकहरुको प्रयोग आवश्यक छ ?

अवश्य नै आवश्यक छ । यसै कुरालाई मनन् गरी विभागले हिउँ चितुवामा आधारित विद्यालय स्तरिय पाठ्यपुस्तक प्रकाशनमा सहकार्य गरिरहेको छ जसको परिक्षण प्रयोग हिमाली जिल्लाहरु मुस्ताङ र ताप्लेजुङका स्थानीय विद्यालयहरुमा गरिने योजना समेत छ ।

हिउँ चितुवा संरक्षणमा देखिएको सबैभन्दा उल्लेख्य चुनौति के पाउनु भएको छ ? यसलाई निवारण गर्न विभागले कस्तो योजना अघि सारेको छ ?

मानव हिँउ चितुवा द्वन्द्व नै हिउँ चितुवा संरक्षणमा देखिएको अहिले को मुख्य चुनौती हो । उच्च हिमाली क्षेत्रका बासिन्दाहरुको प्रमुख जीविकोपार्जनको माध्यम पशुपालन भएको र हिउँ चितुवाबाट हुने घरपालुवा पशुहरूको क्षतिका् कारण स्थानीय बासिन्दाहरूले लिने प्रतिशोधले हिउँ चितुवाको मृत्यु भएको पाइएको छ । हिउँ चितुवाको संख्या, वासस्थान क्षेत्र, आहारा प्रजाति, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव आदिकाबारे मा अध्ययन अनुसन्धानको अपर्याप्तता अर्को महत्वपुर्ण चुनौती हो । चुनौती र समस्या समाधानका लागि मन्त्रालय र यस अन्तर्गतको राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले विशेष गरेर पशुधन क्षतिको लागि पशुधन बीमा कार्यक्रम मार्फत निवारण गर्ने योजना बनाएको छ भने संरक्षण साझेदार संस्थाहरूको सहयोगमा हिउँ चितुवाको अध्ययन् अनुसन्धान कार्यहरूअगाडि बढाउने सोच लिएको छ ।

Livestock insurance
can highly beneficial scheme to the farmers
IN GAURISHANKER CONSERVATION AREA

Photo; Sanchita Budhathoki/Teka Samuha Nepal

Satya Narayan Shah is the Project-Chief of Manasalu Conservation Area Project (MCAP), which is managed by the National Trust for Nature Conservation. Previously, he was project chief of Gauirshanker Conservation Area Project (GCAP). There he remained from 2010 till October 2021. Shah, who holds a master's degree in natural resource management, considers the establishment of the GCAP and managing challenges related to disputes and differences between locals in natural resource management as his success in his 28-year long service in the sector. This interview was taken when he was GCAP-Chief where Shah shared his experiences of snow leopard status in Gaurishanker Conservation Area to Ms. Aarati Khatri for The Snow Leopard magazine.

How did you find the situation of snow leopards in the Gaurishankar Conservation area?

About two years ago, a team of wildlife experts and our officials managed to photograph a snow leopard for the first time in the Lapchi valley, located at 4850 metres, in Dolakha, through camera trap method. Likewise, in another research, a snow leopard's scat was recorded at Rolwaling valley. The camera trap confirmed it later. Currently, we guess there are about three to five snow leopards in Gaurishankar Conservation Area. We had researched in Chuchure and Tatopani areas as well, but we couldn't find any proof of snow leopard's presence there.

Would you please explain the status of snow leopard's habitat and prey base?

In the Gaurishankar Conservation Area, Blue Sheep and the Himalayan Tahr can be taken as the main prey species for snow leopards (ref: Shah K.B. and Baral, H.S. 2006: Conservation of Snow Leopard in Nepal). But research on the prey abundance and the status of habitat is not up to date. We are encouraging future researchers to come to the area because there is a lot of scope and possibility on snow leopard related research.

Is there any record of poaching of snow leopard in the Gaurishankar Conservation Area?

No such incident has been recorded so far. In the Lapchi and Rolwaling valleys, the Buddhist population considers the killing of animals a sin. Because animals are related to their belief and culture, there is a mindset that no harm should be done to snow leopard. A few Lamas and gurus are awarded for their contribution to conservation. That has conveyed a positive message to the society. There are no records of locals engaging in harming wildlife. Moreover, there is very less possibility that outsiders would creep in wildlife poaching in the area because the locals are proactive in conservation.

How is the situation of conflict between humans and snow leopards in the area?

Our report and publications do mention dozens of incidents related to livestock depredation in this area but it is not proved that it is caused by the snow leopard. Rolwaling valley and Lapchi area can be considered the affected areas since the snow leopards have been spotted there. Last year, there were rumors that snow leopard had killed 150 yaks of a single family in Rolwaling. But the incident is not yet reported to our office. People in the area tend yaks to produce chhurpi (hard cheese) from its milk. Because the area has no access to roads, only few incidents get reported.

Are there any good practices related to snow leopard conservation?

We can take the use of camera trap research and its results as good practices in the conservation of snow leopard. We have initiated an awareness campaign among locals to help conserve snow leopard as a positive outcome. The seminars, trainings and orientation programmes conducted in schools and the community have helped locals to be aware of snow leopards.

Is livestock insurance program being applied in the area?

Livestock insurance programmes can highly beneficial to the farmers in the area. But we have yet to launch such a programme. The locals do have the demand and willpower but for that, insurance companies should be ready and more importantly, local community-led Conservation Area Management Committees (CAMC) need to plan accordingly and assume leading responsibility. Some animal owners have insured their livestock through various agencies. Insurance helps farmers' livelihood. A yak costs anywhere between 50,000 to 100,000 rupees in the market and their loss costs dearly to the owners. That's why, I think livestock insurance programmes will be essential in the immediate.

How aware are people about snow leopards?

We have observed that the locals get excited and happy upon knowing that camera trap monitoring have photographed snow leopards and other wildlife. It is an indication of a positive mindset in the people about snow leopard and its conservation. Local youth clubs have also organized various programmes related to snow leopard conservation awareness, because of which people are enthusiastically involved in wildlife conservation.

Do the local schools have access to conservation education?

The 25 schools in the area have included our conservation-related coursework Prakriti ko Sandesh Part 1, 2, 3 (The Message of the Nature) in their curriculum, taught to grade six, seven and eight. As many as 2000 students have been studying the subject yearly. They have gotten a chance to learn about Himalayan biodiversity. And through these children who are also family and community members, the wider community has become aware of it. These books, incorporated under the National Nature Conservation Fund's Conservation Education Programme, are already taught in Annapurna and Manaslu conservation areas.

Do you see the possibility of snow leopard tourism in Gaurishankar Conservation Area?

This is a conservation area close to the Kathmandu Valley and it takes only five hours to get here. When it comes to tourism, this area has fallen in the shadows. The possibility of snow leopard tourism is high, but before that, there should be plenty of research on the snow leopard habitat and prey base including on improving tourism access, facilities and destinations.

What are the programmes your office has launched to motivate locals to conserve snow leopard?

Overall many initiatives have been taken. However due to limited funding, presently we are yet to launch exclusively targeted snow leopard focused programs locally. However, we have started the Save Wildlife and Manage Ecological Environment Campaign (SWAMEE) to raise awareness about environment and wildlife conservation. This campaign effectively engages the locals, youths and students in the conservation.

तस्वीर : सञ्चिता बुढाथोकी

uf}/L z s/ ;/If0f Ifq]df पशुधन बीमा पशुपालक कृषकहरूका लागि धेरै kmnbfoL Kofs]h xg';S5

सत्यनारायण शाह राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषद्वारा व्यवस्थापन गरिएको मनासलु संरक्षण क्षेत्र आयोजना (एमक्याप) का आयोजना प्रमुख हुन् । उनी यस अघि गौरी शंकर संरक्षण क्षेत्र आयोजना (जीक्याप) को आयोजना प्रमुख थिए । त्यहाँ उनी २०६७ सालदेखि २०७८ कार्तिकसम्म रहे । प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन विषयमा स्नातकोत्तर गरेका शाह गौरी शंकर संरक्षण क्षेत्र स्थापना र सो क्षेत्रमा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा स्थानीयहरूबीचको विवाद र भिन्नतासँग सम्बन्धित चुनौतिहरूको व्यवस्थापन गर्ने क्षेत्रमा आफूले गरेको २८ वर्षको सेवा अवधिको उपलब्धी ठान्दछन् । प्रस्तुत अन्तर्वार्ता शाह जीक्याप प्रमुख छँदा लिइएको हो जसमा उनले गौरी शंकर संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवाको अवस्थाका बारेमा हिउँ चितुवा पत्रिकाको लागि संरक्षणकर्मी आरती खत्रीसँग आफ्नो अनुभव राखेका थिए ।

गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवाको अवस्था कस्तो पाउनु भएको छ ?

वन्यजन्तु विज्ञ र हाम्रा कर्मचारीले करीब दुइ बर्ष अगाडी दोलखाको ४८५० मिटर उचाई स्थित लप्ची उपत्यकामा पहिलो चोटी क्यामेरा ट्र्याप अनुगमन विधिबाट हिउँ चितुवाको तस्वीर क्यामरामा कैद गर्न सकेको थियो । त्यसैगरी, अर्को अनुसन्धानमा, रोल्वालिङ उपत्यकामा हिउँ चितुवाको दिसा फेला परेको थियो । पछि क्यामेरा ट्रापले पनि त्यसलाई पुष्टि गरेको थियो । हाल गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा तीन देखि पाँच हिउचितुवाहरु रहेको हाम्रो अनुमान छ । हामीले चुचुरे र तातोपानी जस्ता अन्य क्षेत्रमा पनि अनुसन्धान गरेका थियौं तर त्यहाँ हिउँ चितुवाको उपस्थितिको कुनै पनि प्रमाण फेला परेन ।

हिउँ चितुवाको वासस्थान र आहाराको स्थितिको बारेमा बताइदिनुस् न ।

गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवाको मुख्य आहारामा नाउर र झारललाई लिन सकिन्छ *(शाह, के.बी र बराल, एच.एस. २०६३: नेपालमा हिउँ चितुवाको संरक्षण)* । तर आहाराको पर्याप्तता र प्रचुरता लगायत खाद्य स्थिति र वासस्थान सम्बन्धी कुनै अनुसन्धान अद्यावदिक छैन । हामीले भविष्यका अनुसन्धानकर्ताहरुलाई अध्ययनको लागी यस क्षेत्रमा आउन प्रोत्साहन दिइरहेका छौं किनकि हिउँ चितुवा लक्षित अनुसन्धानको क्षेत्र अनपेक्षित छ र यसले धेरै सम्भावनाहरु पनि बोकेको छ ।

गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवाको अवैध शिकारको घटना अभिलेख भएको छ कि ?

हालसम्म त्यस्तो कुनै पनि घटना भएको रेकर्ड छैन । लप्ची र रोल्वालिङ उपत्यकामा बौद्धमार्गीहरु वन्यजन्तुहरुको शिकार गर्नुलाई पाप सम्झन्छन् । वन्यजन्तु उनीहरुको विश्वास र संस्कृतिसँग सरोकार राख्ने विषय भएकोले पनि हिउँ चितुवालाई क्षति पुऱ्याउन हुन्न भन्ने मानसिकता देखिन्छ । केही लामा र गुरुहरूलाई संरक्षणको पुरस्कारबाट पनि सम्मान गरिएको छ । त्यसले पनि समुदायमा सकारात्मक सन्देश प्रवाह भएको देखिन्छ । स्थानीयहरुले कुनै पनि प्रकारको शिकार गरेको पाइन्न । उनीहरूले संरक्षणमा सक्रियताका साथ योगदान पुऱ्याइराखेका कारण बाहिरी व्यक्तिहरूले पनि समुदाय भित्र जाने र हिउँ चितुवा लगायत वन्यजन्तुहरु विरुद्ध अवैध गतिविधिहरु गर्ने सम्भावना पनि निकै कम देखिन्छ ।

हिउँ चितुवा र मानवबीचको द्वन्द्वको अवस्था यस क्षेत्रमा कस्तो छ ?

हाम्रा प्रतिवेदन एवं प्रकाशनहरूमा यस क्षेत्रमा पशुधन ह्रासका दर्जनौं घटनाहरुका बारेमा उल्लेख त गरिएका छन् तर ती घटनाहरु हिउँ चितुवाको कारण क्षति भएको प्रमाणित भएको छैन । रोल्वालिङ र लप्चीमा हिउँ चितुवा भेटिएकोले सो क्षेत्रलाई प्रभावित क्षेत्र मान्न सकिन्छ । गत वर्ष रोल्वालिङ उपत्यकामा हिउँ चितुवाले एउटा परिवारको १५० वटा चौरी मारेको भन्ने सुनिन आएको थियो । तर संरक्षण क्षेत्रको कार्यालयमा हालसम्म पनि घटनाको रिपोर्ट भएको छैन । त्यस क्षेत्रका मानिसहरु प्राय: छुर्पी उत्पादनका लागि चौरी पालन गर्दछन । यी क्षेत्रहरूमा सार्वजनिक यातायात सुविधाको पहुँच नभएकोले, थोरै घटनाहरु मात्र रिपोर्ट हुने गर्दछन् ।

हिउँ चितुवा संरक्षणका असल अभ्यासहरु केही छन् कि ?

हिउँ चितुवाको अनुगमनका लागि प्रयोग गरिएको क्यामरा ट्राप अनुसन्धान र त्यसको नतिजालाई हामीले असल अभ्यासको रुपमा लिन सक्छौं ।स्थानीय वासिन्दाहरूमा हिउँ चितुवा संरक्षणमा आएको जागरूकतालाई पनि हामीले उलब्धिका रुपमा हेरेका छौं । हामीले सञ्चालन गरेका हिउँ चितुवा विषयक गोष्ठी, तालिम, अभिमुखिकरण एवं विद्यालय र समुदायस्तरीय कार्यक्रमहरुले हिउँ चितुवाको बारेमा बुझ्न र धारणा बनाउन स्थानीय जनतालाई सहयोग गरेको छ ।

के यस क्षेत्रमा पशुधन बीमा सञ्चालन गरिएको छ ?

यस क्षेत्रमा पशुधन बीमा पशुपालक कृषकहरूका लागि धेरै फलदायी प्याकेज हुनसक्छ । तर हामीले बीमा योजना सुरु गर्न सकेका छैनौं । स्थानीय व्यक्तिहरुको इच्छा शक्ति र मागपनि छ त्यसको लागि बीमा कम्पनी पनि तत्पर हुनुपर्दछ र महत्वपूर्ण कुरा स्थानीय समुदायको नेतृत्वमा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समितिहरुले सोही अनुसार योजना बनाउनु पर्दछ र नेतृत्वदायी जिम्मेवारी लिनु पर्दछ । केही पशुधनिले विभिन्न माध्यमबाट पशुधन बीमा गरेका पनि छन् । पशुधन बीमाले कृषकहरूको जीविकोपार्जनलाई सहयोग गर्दछ । एउटा चौरीको बजार मूल्य ५० हजार देखि एक लाखसम्म हुन्छ र हिउँ चितुवाले तिनीहरूलाई मार्यो भने त्यो साँच्चै दुर्भाग्यपूर्ण हुन सक्छ, त्यसकारण पनि पशुधन बीमा निकट भविष्यमा आवश्यक देख्छु ।

हिउँ चितुवा संरक्षण प्रति स्थानीय मानिसहरुको चेतनाको स्तर कस्तो छ ?

क्यामरा ट्राप अनुगमनमा हिउँ चितुवा लगायत विभिन्न वन्यजन्तुहरुको तस्विरहरु कैद भएको खबर विभिन्न सञ्चार माध्यमहरुबाट थाहा पाउँदा यस क्षेत्रका स्थानीयहरुमा निकै उत्साह र खुशी छाएको हामीले अनुभव गरेका छौं । त्यो हिउँ चितुवा र संरक्षणप्रति मानिसहरुको सकारात्मक सोचको नतिजा हो । स्थानीय युवा क्लबहरुले हिउँ चितुवा संरक्षणको बिषय सहित म्याराथुन कार्यक्रम पनि आयोजना गर्ने गरेका छन् जसले विभिन्न प्लेटफर्महरु मार्फत स्थानीय जनताको संरक्षणमा सहभागिता झल्काएको छ ।

स्थानीय विद्यालयहरूमा संरक्षण शिक्षाको पहुँच कस्तो छ ?

यस क्षेत्रका २५ वटा विद्यालयहरूमा हाम्रो संरक्षण विषयक सन्दर्भ पुस्तक 'प्रकृतिको सन्देश, भाग १, २ र ३ को अध्यापन हुँदै आइरहेको छ । कक्षा छ, सात र आठलाई लक्षित सो पुस्तकहरु प्रति वर्ष दुई हजारभन्दा बढी विद्यार्थीहरुले अध्ययन गरिरहेका छन् भने उनीहरुले सो माध्यमबाट हिमाली जैविक विविधता बुझ्ने मौका पाएका छन् । यी बालबालिकाहरु जो परिवार र समुदायका सदस्यहरु पनि हुन्, यी मार्फत ठूलो समुदायमा संरक्षणको सन्देश प्रवाह भइरहेको छ । राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषको संरक्षण शिक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत प्रयोगमा ल्याइएका यी पाठ्य सामग्रीहरु अन्नपूर्ण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्रमा यस अघि नै पठन पाठन गरिँदै आइएको छ ।

के तपाईं गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवा पर्यटनको सम्भावना देख्नुहुन्छ ?

यो काठमाडौं उपत्यकाबाट नजिकको संरक्षण क्षेत्र हो र यहाँ आइपुग्न करिब ५ घण्टा मात्र लाग्दछ । पर्यटकीय हिसाबले यो क्षेत्र अझै ओझेलमा परेको छ भन्नुपर्दछ । हिउँ चितुवा पर्यटनको सम्भावना उच्च छ तर त्यस अघि त्यसको वासस्थान र आहारा सहित पर्यटनको पहुँच, सुविधा र गन्तव्यमा सुधारको विषयमा प्रशस्त अनुसन्धान हुनु जरुरी छ ।

हिउँ चितुवा संरक्षणको लागि स्थानीयहरुलाई उत्प्रेरित गर्न यहाँहरुसँग के कस्ता कार्यक्रमहरु छन् ?

समग्रमा धेरै पहलहरु भएका छन् । यद्यपि सीमित रकमको कारणले, हाल हामीले स्थानीय रुपमा विशेष रुपमा हिउँ चितुवा लक्षित कार्यक्रमहरु शुरु गर्न सकेका छैनौं । तर हामीले वन्यजन्तु बचाऔं र पर्यावरण व्यवस्थापन अभियान (स्वामी) शुरु गरेका छौ । यस अभियानले युवा, स्थानीय जनसमुदाय र विद्यार्थीहरुलाई संरक्षण क्षेत्रमा प्रभावकारी रुपमा सहभागी गराउँदै आइरहेको छ ।

Role of locals in SNOW LEOPARD conservation

Saugat Thakali

Snow leopard is a vulnerable wildlife species that lives in the Himalayan region. Also known as the 'Queen of the Mountain', this animal plays an important role to maintain balance in the Himalayan ecosystem. It is our common responsibility to conserve this animal. It can't be ruled out that if we can't take proper steps in conservation of snow leopard, then this attractive animal may disappear altogether in the near future. To conserve the snow leopard is to conserve the ecosystem of the Himalayan region.

Various human activities have given rise to poaching of snow leopard. The trade of its bones and pelt is the main reason behind the poaching. Many different organizations working towards wildlife conservation such as Department of National Parks and Wildlife Conservation, WWF Nepal, National Trust for Nature Conservation, and Snow Leopard Conservancy are actively engaged in its conservation. But its conservation is not possible with one's sole attempt. Locals in the Himalayan region play an important and effective role in its conservation. Incidents such as livestock farmers having to endure loss due to snow leopard often make news. A few years ago, a snow leopard killed over 100 sheep and goats in Marang, Upper Mustang. This is a great blow to farmers whose livelihood's are sustained from their livestock. To minimize these kinds of loss, snow leopard-resistant sheds, and fox lights can be a medium. Alongside, there is a possibility that if the livestock are insured, the locals can contribute to snow leopard's conservation without harboring any feeling of revenge against the predator.

One can discuss the problems in snow leopard conservation and locals' role in it as follows;

Poaching

There's hearsay that some people in the Himalayas barter snow leopard's bones and skin with sheep and goats in Tibet. This gives them an opportunity to generate income. These kinds of activities are rife in those places where there's loose law and order situation.

It is impossible to conserve snow leopard unless the locals are aware of its importance. For its conservation, locals can do the following.

- Deploy citizen scientists to prevent illegal actions by increasing patrolling and monitoring poaching.
- Raise their voice to improve poaching prevention technology.
- Identify illegal routes and monitor them.

In truth, this is really difficult work because snow leopards live in remote Himalayan regions. Local shepherds can be deployed in these regions to intensify patrolling.

Shortage of natural prey base

When there's a shortage of natural prey animals, snow leopards tend to prey on livestock as an alternative and easy prey. When the roaming areas of snow leopards are excessively occupied by livestock, it can displace the predator's natural food species such as Blue Sheep, Himalayan Tahr, and Himalayan Marmot. This affects snow leopards and can lead to loss of livestock and instigate conflicts with humans. To prevent and mitigate these, locals can do the following.

- Ensure the ample presence of Blue Sheep, Himalayan Tahr, and Himalayan Marmot around snow leopard's habitats.
- Control poaching within and outside the conservation areas.

Conflict between snow leopard and humans

- A big challenge for snow leopard conservation is conflict with humans, which might lead humans to kill the predators. As complaints of loss of livestock rises, so has the presence of livestock in snow leopard's grazing areas. Meanwhile, the number of wildlife feeding on grass is on the decline. Snow leopards that are habituated killing livestock also risk losing their lives because livestock farmers tend to retaliate in anger, killing the predators with poison or traps.
- To mitigate the farmers' wrath against snow leopards, the locals should be encouraged to adopt the following measures.

- Educating and encouraging farmers living around snow leopards' habitat to make their livestock secure from attacks.
- Building sheds resistant to predators' attacks.
- If the livestock are insured against snow leopard attacks, then the local farmers get motivated and can act as guardians in snow leopard conservation. It is thus imperative to adopt insurance policies.

Habitat loss

Human activities cause despoliation of its natural habitat, its existence hangs in the balance.

It is our responsibility to preserve the high Himalayan ecosystem, which is very sensitive to global warming. Conserving the Himalayan ecosystem is conserving the living heritage in the region.

Lack of awareness

It is found that there's a dearth of awareness among local farmers about the importance of conserving snow leopard. Locals will hesitate to conserve snow leopard until the loss of livestock is minimized and proper compensation provided for the lost animals. The following can be done to raise awareness among locals about the importance of snow leopard.

- Providing locals with posters, and articles related to snow leopards.
- Broadcasting programs in TV, Radio and social media that highlight the importance of snow leopard.
- Training locals and teachers about biodiversity conservation.

At the end, we can understand that the role of local community is important and effective to conserve snow leopards.

(Saugat studies in class 10 at Dhaulagiri Boarding School, Jomsom, Mustang)
This essay won first prize in the essay competition held on International snow leopard day.

lxpFr t'jf ;/If0fdf
स्थानीयको भूमिका

- सौगात थकाली

चित्र : इकाटेरिना झ्रोउडीना

हिउँ चितुवा हिमाली क्षेत्रमा विचरण गर्ने संवेदनशील श्रेणीमा रहेको वन्यजन्तु हो । हिमालकी रानी भनेर चिनिने यो जनावरले हिमाली क्षेत्रको पर्यावरणलाई सन्तुलन राख्नको लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । यसको संरक्षण गर्नु हामी सबैको साझा कर्तव्य हो । यदि हामीले समयमै हिउँ चितुवा संरक्षणमा उचित कदम चाल्न सकेनौं भने निकट भविष्यमा यो हिमालको आर्कषक जनावर लोप भएर जाने सम्भावनालाई नर्कान सकिन्न । हिउँ चितुवाको संरक्षण गर्नु भनेको हिमाली पारिस्थितिक प्रणाली जोगाउनु हो ।

विविध मानवीय क्रियाकलापहरूले गर्दा हिउँ चितुवाको शिकार भइरहेको छ । खासगरि हड्डी र छालाको व्यापार यसको शिकार हुनुको प्रमुख कारण हो । वन्यजन्तुको क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघसंस्थाहरु जस्तै राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, डब्लुडब्लुएफ नेपाल, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, स्नो लेपर्ड कन्जरभेन्सी हिउँ चितुवा जोगाउन लागि परेका छन् । हिउँ चितुवाको संरक्षण कसैको एक्लो प्रयासले संम्भव छैन् । यसको संरक्षणका लागि हिमाली भेगका स्थानीय मानिसहरुको महत्वपूर्ण र प्रभावकारी भूमिका हुन्छ । आफ्नो दैनिक जीवन संञ्चालनका लागि पशुपालन गरेर बसेका हिमाली कृषकहरुले हिउँ चितुवाको कारण ठूलै क्षति व्यहोर्नुपरेको घटना बेलाबखत सार्वजनिक हुने गरेका छन् । केही वर्ष अघि माथिल्लो मुस्ताङको मराङमा एउटै भेडा गोठमा १०० भन्दा बढी भेडा र च्याङ्ग्रा हिउँ चितुवाबाट मारिएको थियो जुन पशुपालन गरी जीवनयापन गर्ने कृषकको लागि ठूलो क्षति हो । यस्तो क्षति न्यूनीकरणका लागि हिउँ चितुवा प्रतिरोधक खोर निर्माण र फक्सलाइटको प्रयोग समाधानको माध्यम हुनसक्दछ । साथै, स्थानीय स्तरमा घरपालुवा जनावरको बिमाको कार्यक्रम लागु गरेको खण्डमा पशुपालक कृषक पनि हिउँ चितुवासँग प्रतिशोध नराखी संरक्षणको अभियानमा योगदान दिन सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

हिउँ चितुवा संरक्षणमा रहेका समस्याहरु र सो को न्यूनीकरणमा स्थानीयको भूमिकालाई यस प्रकार चर्चा गर्न सकिन्छ:

rf]/L lzsf/

हिमालीभेकमा केही मानिसहरुले तिब्बतबाट घरपालुवा भेडा बाख्रा लिनको लागि हिउँ चितुवाको हड्डी, छालाहरु साटासाट गर्ने गरेको भन्ने सुनिन्छ । यसबाट उनीहरुलाई आम्दानीको मौका मिल्दछ । विशेष गरी ती ठाउँहरुमा यस्ता कार्यहरु हुने गरेको मानिन्छ जहाँ कानुनी व्यवस्था कमजोर छ ।

स्थानिय मानिसहरुलाई हिउँ चितुवाको महत्व बोध नभए यसको संरक्षण सम्भव छैन । यसको संरक्षणको लागि स्थानीयले निम्न कामहरू गर्न सक्छन् ।

- सिटिजन साइन्टिसको परिचालन बढाउने र स्थानीयको संलग्नतामा चोरी शिकार प्रतिरोध गस्ती बढाई गैरकानुनी कार्य नियन्त्रण गर्ने ।
- चोरी शिकार प्रतिरोध प्रविधिमा सुधार ल्याउन आवाज उठाउने ।
- अवैध व्यापार मार्गहरुको पहिचान गरी तिनमा कडा निगरानी गर्ने ।

वास्तमा यो निकै कठिन काम हो किनकी हिउँ चितुवाहरु विकट हिमाली क्षेत्रहरुमा बस्छन् । यस्ता क्षेत्रमा स्थानीय गोठालाहरुलाई परिचालन गरी निगरानी बढाउन सकिन्छ ।

k|s[t s cfxf/ sf] sdL

प्राकृतिक आहारा प्रजातिको सहज आपुर्ति नभए हिउँ चितुवाले वैकल्पिक वा सजिलो आहाराको रुपमा घरपालुवा गाईवस्तु मार्न थाल्छन् । हिउँ चितुवाको विचरण क्षेत्रमा घरपालुवा जनावरको अत्यधिक चरनले गर्दा प्राकृतिक आहाराहरु नाउर, झारल, फ्याउमूसा विस्थापित हुनसक्ने भएकोले हिउँ चितुवालाई असर पर्दछ । यसले घरपालुवा गाइवस्तुको क्षति बढ्ने र मानिससँग हिउँ चितुवाको द्वन्द्व बढ्ने खतरा हुन्छ । यस कार्यको नियन्त्रण र रोकथामका लागि स्थानीय मानिसहरुले निम्न कार्य गर्न सक्दछन् ।

- हिउँ चितुवाको वासस्थानमा प्रचुर मात्रामा नाउर, झारल, फ्याउमूसाको उपस्थिति भए नभएको सुनिस्चित गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रभित्र र बाहिर चोरी शिकार गतिविधि नियन्त्रण गर्ने ।

lxpFrt'jf / dfgj åGå

- पशुपालकहरुसँगको द्वन्द्व र यदाकदा उनीहरूबाट प्रतिशोधमा मारिनु हिउँ चितुवाको संरक्षणको ठूलो चुनौती हो । घरपालुवा जनावर मारिएको गुनासो बढ्नुको साथै, हिमाली चरन क्षेत्रमा घरपालुवा जनावरहरुको उपस्थिति बढिरहेको छ भने घाँस खाने जंगली जनावरहरुको संख्या घट्दैछ । घरपालुवा जन्तुहरु मार्न पल्केको हिउँ चितुवाहरुले प्राय: आफैले ज्यान गुमाउनु पर्ने हुन्छ किनभने रिसले चुर भएका गोठालाहरुले पासो थापेर वा विष खुवाएर यिनीहरुलाई मार्ने गरेको यदाकदा सुनिन्छ ।

हिउँ चितुवाप्रतिको गोठालाहरु को प्रतिशोध हटाउन निम्न कियाकलापहरुमा स्थानीयहरुलाई जागरुक बनाउनु पर्दछ ।

क) हिउँ चितुवा भएको वरपरका क्षेत्रमा बस्ने पशुपालकहरुलाई आफ्नो जनावरलाई राम्रो सुरक्षा गर्न सिकाउने तथा प्रोत्सान गर्ने ।

ख) परभक्षी जनावर घुस्न नसक्ने गोठ बनाउने ।

ग) हिउँ चितुवाको आक्रमणबाट भएको क्षति घटाउन बीमाको व्यवस्था गरेको खण्डमा स्थानीय गोठालोहरुलाई थप हौसला प्राप्त भई उनीहरु नै हिउँ चितुवा संरक्षणको अभिभावक बन्न सक्छन् त्यैसैले बीमाको व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।

jf; :yfgsf] ljgfz

-विभिन्न मानवीय क्रियाकलापले गर्दा हिउँ चितुवाको प्राकृतिक वासस्थानको गुणमा ह्रास आएकोले नै यसको अस्तित्व संकटमा परेको हो ।

-तापक्रम वृद्धिबाट अत्यन्तै सवेदनशील उच्च हिमाली भेगाको पर्यावरण जोगाउनु हामी सबैको कर्तव्य हो । हिमाली भेगाको पर्यावरण जोगाउनु नै सम्पूर्ण हिमाली क्षेत्रको जैविक सम्पदाहरुको रक्षा गर्नु हो ।

r]tgfsf] sdL

पशुपालक तथा स्थानीय व्यक्तिहरुमा हिउँ चितुवा संरक्षणको महत्वबारे चेतनाका कमी रहेको पाइन्छ । हिउँ चितुवाले मार्ने गाईवस्तुको संख्या नघटेसम्म र मारिएका गाईवस्तुको उचित क्षतिपूर्ति नभएसम्म यो संवेदनशील र हत्तपत्त देखा नपर्ने वन्यजन्तुको संरक्षणलाई सहयोग गर्न स्थानीयहरु हिचकिचाउँछन् । स्थानीय मानिसहरुमा हिउँ चितुवाको महत्वको बोध गराउन निम्न कार्य गर्न सकिन्छ :

- पोष्टर, लेख रचनाहरु स्थानीय मानिसहरुलाई उपलब्ध गराउने ।
- रेडियो, टेलिभिजन तथा सामाजिक संञ्जालमा यसको महत्व पुष्टि गर्ने विभिन्न कार्यक्रमहरु प्रसारण गराउने ।
- संरक्षण शिक्षक तथा स्थानीयहरुलाई विभिन्न तालिम दिने ।

अन्तमा, हिउँ चितुवाको संरक्षणका लागि स्थानीय जनसमुदायको भूमिका महत्वपूर्ण र प्रभावकारी हुन्छ भनेर बुझ्न सकिन्छ ।

(सौगात जोमसोम, मुस्ताङस्थित धौलागिरी बोडिङ्ग स्कुलमा कक्षा १० मा पढ्छन्) यस निबन्धले अन्तर्राष्ट्रिय हिउँ चितुवा दिवशको उपलक्ष्यमा आयोजित निबन्ध प्रतियोगितामा प्रथम पुरस्कार जितेको थियो ।

Photo: Anil Adhikari

Nepal's Legendary Conservationist -

Biswonath Upreti

Mr. Biswonath Upreti is the first person to become the Director General of the Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC) Nepal. He spent 11 years in that position. Upreti is the first person to remain so long in that position as Director General. He was involved in the preliminary work in establishing Nepal's first protected area Chitwan National Park. Mr. Karna Shakya, Rangers Ramprit Yadav and Shyam Prasad Upadhya also accompanied him with that task. Upreti also contributed to formulating Nepal's first National Parks and Wildlife Conservation Act 1973 (2029 BS). During his tenure at DNPWC, 11 different protected areas including Chitwan National Park had been established.

नेपालको संरक्षण क्षेत्रका अग्रणी व्यक्तित्व -विश्वनाथ उप्रेती

श्री विश्वनाथ उप्रेती, नेपालको राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको महा-निर्देशक बन्ने पहिलो व्यक्ति हुन् । सो पदमा उनले ११ वर्ष बिताए । यति लामो समयसम्म विभागको महा-निर्देशक बन्ने पनि उप्रेती पहिलो व्यक्ति हुन् । नेपालको पहिलो संरक्षित क्षेत्र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज स्थापनामा प्रारम्भिक चरणदेखि नै उनी खटिएका थिए । सो काममा कर्ण शाक्य, रेञ्जरहरु रामप्रीत यादव र श्यामप्रसाद उपाध्याय पनि सहभागी भए । नेपालकै पहिलो राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ को निर्माणमा समेत उप्रेतीले योगदान दिएका थिए । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागमा उप्रेतिकै कार्यकालमा नेपालको पहिलो चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज सहित ११ वटा संरक्षित क्षेत्रहरु स्थापना भएको थियो ।

तस्वीर स्रोत: विश्वनाथ उप्रेती

तस्वीर स्रोत: विश्वनाथ उप्रेती

Resources Himalaya Foundation (RHF)

l/ ;f]; {lxdfno kmfpG8]zg -cf/PrPkm_

Resources Himalaya Foundation (RHF) was established as a research think-tank on natural resource conservation by late Dr PraladYonzon. RHF is a not-for-profit research foundation. It has over 33 years of experience in innovative research and capacity building in biodiversity, environment and livelihood in Nepal, Bhutan and Sikkim through nearly 250 research projects.

The mile stones initiatives of RHF includes; Count Rhino '94, Status of the red panda in the Himalayas, Hornbill ecology, Nationwide database of Chure (Siwalik) ecology, GIS database of Nepal's PA, Biodiersity and Forest Regeneration of Shivapuri Watershed Reserve (1989- 1992) a pioneer 'biodiversity' study project in Nepal, Nepal Biodiversity Action Plan, Biodiversity of the western Terai- Churiya Region, Nepal, 2001, Integratrion of Indigenous and Sustainable Knowledge for the Sustainable Use of Non Timber Forest Products (NTFPs) in Sagarmatha National Park and its Buffer Zone, Thirty Years of Community Forestry Mapping Forest Dynamics in the Middle Hills of Nepal, technical assistance in developing Annapurna Conservation Area Management Plan, Elephant Conservation Action Plan, Snow Leopard Conservation Action Plan, and Conservation Plan of the Western Tarai - Churiya Region as the primer for Terai Arc Landscape (TAL).

RHF also assisted in developing "Rapid Biodiversity Survey Framework" for all nine protected areas of Bhutan including Phobjikha Conservation Landscape Area Plan. Bringing contemporary knowledge to deal with issues of natural resources conservation and mentoring the younger generation to build the conservationists of the future are the two major thrusts of RHF's work. In the last five years it has mentored over 250 university graduates and enabled over 75 graduates to engage in dissertation studies.

स्व. डा. प्रल्हाद योन्जनले प्राकृतिक स्रोत संरक्षणका लागि अनुसन्धान विज्ञ-समूहको रुपमा आरएचएफको स्थापना गर्नुभएको हो । यो संस्था गैर-नाफामूलक संस्था हो । नेपाल, भुटान र सिक्किममा गरिएको २५० भन्दा बढी परियोजना मार्फत जैवीक विविधता, वातावरण संरक्षण र जिविकोपार्जन जस्ता विषयहरुमा अन्वेषण तथा अनुसन्धान र क्षमता वृद्धिको क्षेत्रमा ३३ वर्ष भन्दा बढीको अनुभव यस संस्थासँग रहेको छ ।

यस संस्थाले सम्पन्न गरेका कार्यक्रमहरु गैंडा गणना ९४, हिमाली क्षेत्रमा रातो हाब्रेको अवस्था, धनेशको पारिस्थितिक विज्ञान, चुरे (शिवालिक) को पारिस्थितिक अवस्थाको राष्ट्रव्यापी तथ्याङ्क, नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरुको जिआईएस तथ्याङ्क, शिवपुरी जलाधार आरक्षको जैवीक विविधता तथा वनक्षेत्रको पुन:स्थापना (१९८९- १९९२) आदि छन् । यस बाहेक महत्वपूर्ण जैवीक विविधता विषयमाथि नेपालकै पहिलो अध्ययन परियोजना, नेपालको जैवीक विविधता कार्ययोजना, पश्चिम तराई चुरे क्षेत्रको जैवीक विविधता संरक्षण योजना (२००१), सगरमाथा राष्टिय निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्रमा गैर काष्ठ वन पैदावरको दिगो उपयोगका लागि स्थानीय ज्ञान तथा दिगो संरक्षण संबन्धी ज्ञानको एकिकृत प्रयोग, अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रको व्यवस्थापन योजना, हात्ती संरक्षण कार्य योजना, हिउँ चितुवा संरक्षण कार्य योजना, तराई भूपरिधि कार्यक्रमका लागि पृष्ठभूमिको रुपमा पश्चिम तराई-चुरे क्षेत्रको संरक्षण कार्ययोजना निर्माणमा आरएचएफले प्राविधिक सहयोग गरेको छ।

फोब्जिखा कन्र्जभेसन ल्याण्डस्केप एरिया प्लान लगायत भुटानका ९ वटा सबै संरक्षण क्षेत्रहरुको 'र्‍यापिड बायोडाइर्भसिटि सर्भे फ्रेमवर्क' तयार गर्नका लागि पनि आरएचएफले सहायता गरेको छ । प्राकृतिक स्रोत संरक्षण र भविष्यका संरक्षणविद्हरु तयार गर्नका लागि युवा पिंढिलाई तयार गर्ने विषयका सवालमा समसामयीक ज्ञान अबलम्बन गर्ने आरएचएफका प्रमुख दुई कार्य हुन । पछिल्लो पाँच वर्षमा यसले २५० भन्दा बढी विश्वविद्यालयका विद्यार्थीहरुलाई उत्प्रेरित गरेको छ भने ७५ भन्दा बढी विद्यार्थीहरुलाई सोधपत्र लेख्न लगाएको छ ।

PHOTO FEATURES

Photo :Niraj Thakali/Teka Samuha/Snow Leopard Conservacy

Chief District Officer of Mustang Mr. Netra Sharma. along with security personnel and conservation stakeholders after patroling the local forest in Jomsom. The team had discovered a live musk deer, five dead ones and two dead red foxes and 179 foot traps.

Photo : Ramesh Rai/HCF/TSN/SLC

Mr. Yogeshore Bhattarai, District Education Chief of Taplejung, Eastern Nepal inaugurated the two days' workshop in October 3, 2021 on snow leopard-based reference book field test.

Photo : Sonam Choekyi Lama/ SLC

Herders from Koma village, upper Dolpo installing fox light supported by Snow Leopard Conservancy.

Photo : Kul Bahadur Thakalis

Niraj Thakali, field coordinator for community based snow leopard project is interviewing a local herder to know human - snow leopard conflict in lower Mustang.

Photo : BWCDO

Baltistan Wildlife Conservation and Development Organzation, Pakistan conducting conservation education.

Photo : SLC

Tungalagtuya Khuukhenduu providing training to schoolchildren on grassland ecosystem and biodiversity conservation, Dornod Province, Mongolia.

Photo : Snow Monkey Mukhiya

CONSERVATION ACTIONS WE CAN TAKE

- Report poaching to the concerned authorities.
- Protect Snow Leopard habitats and their prey species.
- Take measures to minimize loss of livestock to Snow Leopard: for example, guard livestock CAREFULLY (OR WILL), avoid leaving animals to graze near cliffs or in very broken terrain AND KEEP THEM IN THE PREDATOR-PROOF CORRALS.
- Spread wildlife conservation awareness among local people and tourists.

BECOME A STEWARD FOR NATURE BY ENCOURAGING YOUR COMMUNITY TO CO-EXIST WITH THE ENDANGERED SNOW LEOPARD BY TAKING THE ABOVE ACTIONS.

BY ENSURING SNOW LEOPARDS CAN FIND SUFFICIENT WILD PREY FOR FOOD, AND SO THAT THEY DO NOT HAVE TO RELY UPON DOMESTIC LIVESTOCK FOR THEIR SURVIVAL.

Snow Leopards and other wildlife are like a necklace of jewels around our mountains!

Do you know these facts?

- Snow Leopard is among the endangered species of Nepal and other 12 range countries in South & Central Asia.
- Snow Leopard serves as an indicator for environmental health of the high mountain ecosystem.
- Like humans and all animals, Snow Leopards require food, shelter and security from enemies.
- Snow leopard presence in Nepal and the Himalayas can be compared with the importance of lions to African countries or the White giant Panda to China.
- Snow leopard is part of natural heritage and is unique and valuable to the area.

NTNC

SNOW LEOPARD CONSERVANCY

टुका समूह नेपाल